

Best Friends

Best Friends ενάντια στις ηλικιακές διακρίσεις –
Διαγενεακά εργαστήρια μεταξύ ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας και παιδιών
για την εξάλειψη της απομόνωσης των ενηλίκων μεγαλύτερων ηλικιών και
την υποστήριξη της κοινωνικής τους ένταξης

Πρόγραμμα κατάρτισης για τη διαγενεακή μάθηση

Με συγχρηματοδότηση από το
πρόγραμμα «Erasmus+»
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

KA2-Συνεργασία για την καινοτομία και την ανταλλαγή καλών πρακτικών
KA204- Στρατηγικές συμπράξεις για την εκπαίδευση ενηλίκων
Αριθμός έργου: 2020-1-UK01-KA204-079111

BEST FRIENDS ενάντια στις ηλικιακές διακρίσεις

Διαγενεακά εργαστήρια μεταξύ ενηλίκων
μεγαλύτερης ηλικίας και παιδιών για την
εξάλειψη της απομόνωσης των ενηλίκων
μεγαλύτερων ηλικιών και την υποστήριξη της
κοινωνικής τους ένταξης.

Πρόγραμμα κατάρτισης για τη διαγενεακή μάθηση

Κωδ. Έργου: 2020-1-UK01-KA204-079111

Δεκέμβριος 2021

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ:

Gulbene novada Pasvaldiba, Λετονία:

Lauris Šķenders

Ilze Vanaga

Symplexis, Ελλάδα:

Αλεξάνδρα Κουφούλη

Centro per lo Sviluppo Creativo « Danilo Dolci », Ιταλία:

Marta Galvano

Pistes Solidaires, Γαλλία:

Jutta Faller

Point Europa, Ηνωμένο Βασίλειο:

Michelle Maunders

Kinderbetreuungseinrichtung Kindervilla, Αυστρία:

Ovagem Agaidyan

Marlene Seeberger

Chloé Bourahla

James Bailey

Αρ. έργου ERASMUS+ 2020-1-UK01-KA204-079111

Συντονιστής: POINT EUROPA Ltd

<http://www.pointeuropa.org/>

Η υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην παραγωγή της παρούσας έκδοσης δεν συνιστά αποδοχή του περιεχομένου, το οποίο αντικατοπτρίζει αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών, και η Επιτροπή δεν μπορεί.

Πίνακας Περιεχομένων

1. Μάθηση σε διαφορετικές ηλικίες.....	5
1.1 Εισαγωγή και στόχοι	5
1.2 Μάθηση στην παιδική ηλικία (4-5 ετών)	5
1.3 Μάθηση στη μεγαλύτερη ηλικία (65+)	9
1.4 Παράδειγμα ορθής πρακτικής: Μάθηση σε διαφορετικές ηλικίες	12
1.5 Μαθησιακή δραστηριότητα.....	15
1.6 Αξιολόγηση	16
1.7 Βιβλιογραφία	16
2. Ηλικιακές διακρίσεις και στερεότυπα	18
2.1 Εισαγωγή και στόχοι	18
2.2 Τι είναι οι ηλικιακές διακρίσεις;	18
2.3 Η επίπτωση και οι παράγοντες των ηλικιακών διακρίσεων	22
2.4 Καταπολέμηση των ηλικιακών διακρίσεων και των στερεοτύπων	24
2.5 Παράδειγμα ορθής πρακτικής: Η δύναμη των εικόνων	27
2.6 Μαθησιακές δραστηριότητες	27
2.7 Αξιολόγηση	31
2.8 Βιβλιογραφία	31
3. Η έννοια της διαγενεακής μάθησης	34
3.1 Εισαγωγή και στόχοι	34
3.2 Τι είναι η διαγενεακή μάθηση;	35
3.3 Τα οφέλη της διαγενεακής μάθησης	38
3.4 Παράδειγμα ορθής πρακτικής: ΤΟΥ – together Old and Young (Νέοι και άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας μαζί).....	42
3.5 Μαθησιακή δραστηριότητα.....	43
3.6 Αξιολόγηση	45
3.7 Βιβλιογραφία	47
4. Διαγενεακή πρακτική σε πλαίσια και περιβάλλοντα.....	49
4.1 Εισαγωγή και στόχοι	49
4.2 Κοινωνική πολιτική και διαγενεακή αλληλεγγύη	49
4.3 Διαγενεακές προσεγγίσεις στη συνοχή της κοινότητας	52
4.4 Παραδείγματα ορθής πρακτικής: Διαγενεακές κατοικίες	57
4.5 Μαθησιακή δραστηριότητα.....	58
4.6 Αξιολόγηση	60
4.7 Βιβλιογραφία	61

5. Πώς σχεδιάζεται και εφαρμόζεται μια δραστηριότητα διαγενεακής μάθησης;.....	63
5.1 Εισαγωγή και στόχοι	63
5.2 Σχεδιασμός και ανάπτυξη	63
5.3 Εφαρμογή.....	64
5.4 Παρακολούθηση, αξιολόγηση και βιωσιμότητα	68
5.5 Παραδείγματα ορθής πρακτικής: Κατασκευές με τη φύση	70
5.6 Μαθησιακές δραστηριότητες	71
5.7 Αξιολόγηση	73
5.8 Βιβλιογραφία	73
6. Πώς διευκολύνονται οι δραστηριότητες διαγενεακής μάθησης;.....	75
6.1 Εισαγωγή και στόχοι	75
6.2 Αναγνώριση και υπέρβαση γενεακών φραγμών	75
6.3 Δημιουργία αποτελεσματικής κοινωνικής αλληλεπίδρασης.....	77
6.4 Προώθηση ποικιλότητας, ένταξης και ισότητας.....	77
6.5 Παραδείγματα ορθής πρακτικής: Δημιουργία παιχνιδιών με μεταβλητά επίπεδα δυσκολίας	79
6.6 Μαθησιακή δραστηριότητα.....	80
6.7 Αξιολόγηση	82
6.8 Βιβλιογραφία	82

1. Μάθηση σε διαφορετικές ηλικίες

1.1 Εισαγωγή και στόχοι

Η μάθηση είναι μια φυσική διεργασία που συνοδεύει το άτομο σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Μέσω της μάθησης επεκτείνουμε την κατανόησή μας και αποκτούμε νέες γνώσεις, δεξιότητες, αξίες και μοτίβα συμπεριφοράς. Στερεοτυπικά, έχουμε δημιουργήσει την ανάγκη να συνδέουμε τη μάθηση απευθείας με την παιδική ηλικία και την εφηβεία. Όταν ενηλικιωνόμαστε, πολλά γεγονότα της ζωής μειώνουν τη μάθηση - η δουλειά, οι ευθύνες του σπιτιού, η δημιουργία οικογένειας κ.λπ. Η επιστήμη θεωρούσε επίσης εσφαλμένα ότι η πλαστικότητα του εγκεφάλου αποτελεί προτεραιότητα κατά τη νεανική ηλικία του ανθρώπου. Ωστόσο, έρευνες που πραγματοποιήθηκαν τις τελευταίες τρεις δεκαετίες έδειξαν ότι ο εγκέφαλος διατηρεί την πλαστικότητά του και, επομένως, και την ικανότητά του να μαθαίνει σε όλη τη διάρκεια της ζωής (OECD, 2007).

Η διά βίου μάθηση είναι σημαντική για διάφορους λόγους. Η διεργασία της μάθησης έχει θετικές επιπτώσεις στο προσδόκιμο ζωής του ατόμου, την κοινωνική ένταξη, τη μείωση της απομόνωσης, την καταλληλότητα στην αγορά εργασίας, τη δυνατότητα διατήρησης της ανεξαρτησίας και της αυτάρκειας για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, την ποιότητα ζωής, τη σωματική και ψυχική υγεία (Ates, H., Alsai, H. 2012).

Αυτό είναι σημαντικό στο πλαίσιο της σταδιακής γήρανσης του πληθυσμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Επομένως, το έργο «BEST FRIENDS» έχει ως στόχο να δημιουργήσει μια θετική εμπειρία διαγενεακής μάθησης, εστιάζοντας συγκεκριμένα στα ζητήματα απομόνωσης των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Ένας από τους στόχους του έργου είναι η μείωση της κοινωνικής απομόνωσης και του αποκλεισμού των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας που παρατηρείται στη σημερινή κοινωνία. Αυτό θα το πετύχουμε αναπτύσσοντας καινοτόμες προσεγγίσεις και συνδυάζοντας διαφορετικές μεθόδους που προωθούν τη διαγενεακή επικοινωνία και μάθηση.

Το παρόν κεφάλαιο, «Μάθηση σε διαφορετικές ηλικίες»:

- Εμβαθύνει στη μαθησιακή προσέγγιση και συγκεκριμένα στοιχεία σε δύο ριζικά διαφορετικές ηλικιακές ομάδες: παιδιά 4-5 ετών και άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (65+),
- Παρουσιάζει παραδείγματα ορθής πρακτικής στη μάθηση σε κάθε ηλικία,
- Προσφέρει συγκεκριμένες, ανεπίσημες μαθησιακές δραστηριότητες για την προώθηση της μάθησης σε κάθε ηλικία.

1.2 Μάθηση στην παιδική ηλικία (4-5 ετών)

Όταν είμαστε παιδιά, είμαστε σαν σφουγγάρια που απορροφούν γρήγορα και πρόθυμα όλες τις γνώσεις και τις νέες πληροφορίες και αποκτούμε βασικές δεξιότητες και ικανότητες με ελάχιστη προσπάθεια. Σε αυτήν την ηλικία, η μάθηση πραγματοποιείται μέσω παιχνιδιού, συνεργασίας με συνομήλικους και πρακτικών γνωστικών διεργασιών.

Κατά την ανάλυση της μάθησης σε πρώιμη ηλικία, θα πρέπει να εξετάζουμε πρώτα το πλαίσιο σωματικής και ψυχο-κοινωνικής ανάπτυξης στην εκάστοτε ηλικία. Ο ψυχολόγος και φιλόσοφος Jean Piaget, στο Cognitive Development Theory (Θεωρία γνωστικής ανάπτυξης), αποκαλύπτει ότι τα 4-5 έτη είναι ένα ηλικιακό ορόσημο στη μετάβαση του ατόμου από το προ-εννοιολογικό στάδιο σε ένα διαισθητικό στάδιο. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά, στην αντίληψη και τη σκέψη τους, απομακρύνονται σταδιακά από την πεποίθηση ότι όλες οι κινούμενες εικόνες και τα αντικείμενα της φαντασίας και των ονείρων ζωντανεύουν, αρχίζουν να χρησιμοποιούν λέξεις, σύμβολα και έννοιες για να περιγράψουν το περιβάλλον, ενώ αποκτούν επίγνωση του κόσμου όχι μόνο από τη δική τους οπτική αλλά και από οπτικές άλλων (Mārtinsone K. and Miltuze A., 2015).

Ο ψυχολόγος Erik Erikson, στο «Theory of Psychosocial Development» (Θεωρία ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης) προσφέρει μια διαφορετική οπτική αυτής της ηλικίας. Ο Erikson συσχετίζει την ηλικιακή ομάδα 4-5 ετών με το τρίτο στάδιο ή κινητικό στάδιο. Αυτό το στάδιο είναι ώρα παιχνιδιού. Το παιδί σε αυτήν την ηλικία χαρακτηρίζεται από σωματική δραστηριότητα και επιθετικότητα. Χρησιμοποιώντας ενεργητικές κινήσεις, καταλαμβάνει χώρο, μπορεί να κάνει σωματικές επιθέσεις, κάνει θόρυβο και είναι παρεμβατικό στην ομιλία του. Ο Erikson εξηγεί ότι αυτή η συμπεριφορά είναι η εισβολή του παιδιού στον κόσμο, με επιθυμία να τον εξερευνήσει. Οι καινοτομίες σε αυτό το στάδιο είναι θετικές (πρωτοβουλία) και αρνητικές (συνεχές αίσθημα ενοχών). Αυτό το διάστημα, το παιδί μαθαίνει τις δεξιότητες για να επικοινωνεί με τους ανθρώπους. Επομένως, είναι απαραίτητο το παιδί να στηριχθεί, με τη δημιουργία ευκαιριών για να μιλάει, να ενθαρρύνεται, να υπερβαίνει την ντροπή, τον φόβο και το αίσθημα ενοχών (Mārtinsone K. and Miltuze A., 2015).

Στην πρώιμη παιδική ηλικία αποκτούνται δεξιότητες όπως οι εξής:

- Κατάκτηση αυτοελέγχου,
- Μάθηση ελέγχου της επιθετικότητας και των συναισθημάτων,
- Απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων,
- Σχηματισμός αντίληψης του εαυτού και των άλλων,
- Συμμετοχή στο σύστημα της οικογένειας ως πλήρες μέλος.

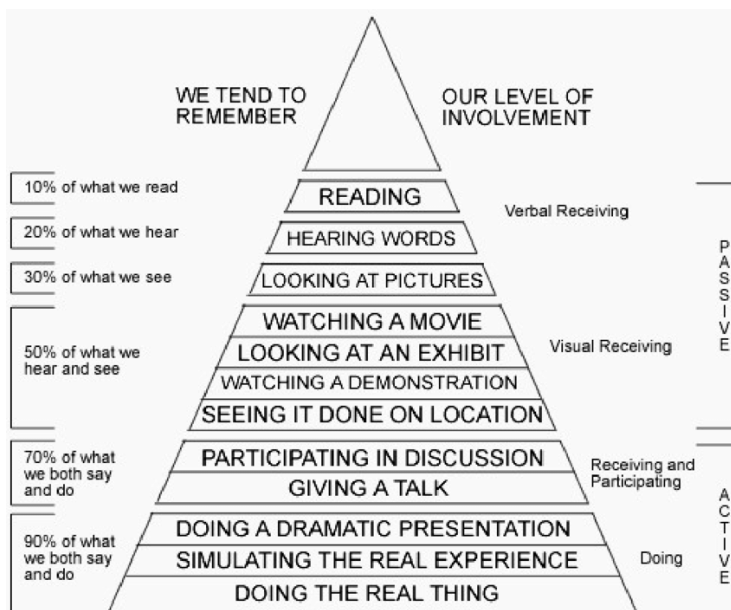
Αυτές οι πτυχές της ανάπτυξης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό μιας πλήρους μαθησιακής διαδικασίας που προβλέπει την απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων σε όλους αυτούς τους τομείς ανάπτυξης. Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε έναν από τους σημαντικότερους ρόλους του προσχολικού εκπαιδευτικού ιδρύματος: να προετοιμάσει το παιδί για το σχολείο, δηλαδή να του προσφέρει τις πρώτες ακαδημαϊκές γνώσεις (μητρική γλώσσα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες) και δεξιότητες αυτο-φροντίδας. Όλα αυτά δημιουργούν ένα σύνθετο σύστημα στο οποίο, αφ' ενός, υπάρχει ένα παιδί με τη δική του κινητικότητα, αξιοζήλευτη νοητική ευελιξία, χαμηλή ανάπτυξη συγκέντρωσης, επιθυμία για παιχνίδι και, αφ' ετέρου, η κοινωνία και το εκπαιδευτικό σύστημα με ατομικές, ακαδημαϊκές και κοινωνικές γνώσεις και δεξιότητες με δυνατότητα μάθησης.

Σε αυτήν τη συνθήκη είναι σημαντικό να επιλέγεται μια μαθησιακή προσέγγιση που καλύπτει τις ανάγκες της ηλικιακής ομάδας και εξασφαλίζει τα βέλτιστα μαθησιακά

αποτελέσματα. Μια από τις αποτελεσματικότερες εκπαιδευτικές μεθόδους είναι η εμπειρική μάθηση, όπως ορίζεται από τον David Kolb (Kolb, 1984) στο Theory of Experiential Learning (Θεωρία εμπειρικής μάθησης). Ο Kolb περιγράφει τη μάθηση ως μια κυκλική διαδικασία (εμπειρία, στοχασμός, γενίκευση και ανάλυση, εφαρμογή) που βοηθάει στην αξιολόγηση και την ανάλυση της εμπειρίας, προκειμένου να γίνει κατανοητή και να βρεθεί η πρακτική εφαρμογή της.

Η θεωρία του Kolb σχετίζεται με την έρευνα του John Dewey (1938) στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της μάθησης, αναγνωρίζοντας ότι ο πλέον αποτελεσματικός τύπος μάθησης είναι η «μάθηση με πρακτική» ή εμπειρική μάθηση (Ord, J. 2012).

Η Πυραμίδα Εμπειρίας (1969), που αναπτύχθηκε από τον Edgar Dale, δείχνει με σαφήνεια τον τρόπο με τον οποίο οι συμμετοχικές μέθοδοι συμβάλλουν στην αποτελεσματικότητα της μάθησης. Ένα άτομο μπορεί να απομνημονεύσει τουλάχιστον 70% του περιεχομένου της μελέτης συμμετέχοντας ενεργά στη δημιουργία του ή μαθαίνοντας ενεργά (γραφή και λεκτική έκφραση). Ωστόσο, η υψηλότερη αποτελεσματικότητα διαπιστώνεται στην μάθηση με πρακτική (90%). Επίσης, το κίνητρο είναι η εθελούσια αρχή της συμμετοχής, που κάνει το άτομο να αναλάβει την ευθύνη της επιλεγμένης εκπαιδευτικής πορείας του.

Η κύρια δραστηριότητα σε ένα παιδί προσχολικής ηλικίας είναι το παιχνίδι. Επομένως, η παιδαγωγική διαδικασία θα πρέπει να οργανώνεται με τρόπο που επιτρέπει στα παιδιά να μάθουν μέσα από το παιχνίδι. Τα παιχνίδια, οι γρίφοι, τα ποιήματα, τα τραγούδια και τα παζλ προσφέρουν ευχαρίστηση και ενεργοποίηση στο παιδί. Η διδασκαλία μέσα από το παιχνίδι προσφέρει καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση εγχειριδίων ή ασκήσεων. Το παιδί θα πρέπει να ενθαρρύνεται να λειτουργεί με βάση την ευχαρίστηση και να μην τονίζονται οι αρχές του «σωστού» και του «λάθους», και να υποστηρίζονται και να

εκτιμώνται οι προσπάθειες, η τόλμη και η ανάληψη ρίσκου από τα παιδιά. Ένα παιδί προσχολικής ηλικίας ξεκινάει πολλά πράγματα, αλλά ολοκληρώνει ελάχιστα. Το παιδί είναι υπερήφανο για όσα έχει κάνει, αλλά δεν δίνει σημασία στην ποιότητα. Είναι σημαντικό το παιδί να ενθαρρύνεται, ώστε να διεγείρεται η επιθυμία για υπέρβαση των δυσκολιών. Τα παιδιά είναι γενικά πολύ ευαίσθητα και μπορούν να πληγωθούν βαθιά από τη σοβαρή κριτική. Όταν ένα παιδί δέχεται έπαινο ή αναγνωρίζεται μια προσπάθειά του, είναι καλύτερο να κατονομάζεται, προκειμένου να αναπτύσσεται η υπερηφάνεια του και να τονίζεται ο κοινωνικός του ρόλος (είμαι καλός, πετυχημένος!).

Κατά την οργάνωση διαγενεακών μαθησιακών δραστηριοτήτων είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη όσα γνωρίζει και έχει κατακτήσει το παιδί έως την ηλικία των 5 ετών σε διάφορους τομείς:

Κινητική ανάπτυξη:

Άλματα και τούμπες

Μπορεί να κάνει κούνια και να συρθεί/μπουσουλήσει

Μπορεί να σταθεί στο ένα πόδι για τουλάχιστον 10 δευτερόλεπτα

Επιδεξιότητα χεριών και δακτύλων:

Σχεδιάζει τρίγωνα και άλλα γεωμετρικά σχήματα

Μπορεί να σχεδιάσει ανθρώπους

Μπορεί να γράψει ορισμένα γράμματα

Μπορεί να ντυθεί και να γδυθεί μόνο του

Τρώει χρησιμοποιώντας κουτάλι, πιρούνι και μερικές φορές μαχαίρι

Έχει κατακτήσει τις δεξιότητες τουαλέτας

Γλώσσα:

Μπορεί να πει μια πρόταση με περισσότερες από 5 λέξεις

Χρησιμοποιεί τον μέλλοντα

Μπορεί να μιλήσει για την οικογένεια

Μπορεί να αφηγηθεί μια μικρή ιστορία

Αντίληψη και σκέψη:

Μπορεί να μετρήσει ως το 5

Μπορεί να κατονομάσει σωστά τουλάχιστον 4 χρώματα

Κατανοεί τις έννοιες: μεγαλύτερο, μικρότερο, περισσότερο, λιγότερο

Καταλαβαίνει πράγματα της καθημερινότητας (όπως χρήματα, φαγητό, συσκευές)

Κοινωνική ανάπτυξη:

Θέλει να ευχαριστεί τους φίλους του

Θέλει να μιμείται τους φίλους του (να είναι σαν αυτούς)

Του αρέσει να τραγουδάει, να χορεύει και να παίζει ρόλους

Δείχνει μεγαλύτερη ανεξαρτησία (για παράδειγμα, μπορεί να επισκεφτεί τους γείτονες)

Συναισθηματική ανάπτυξη:

Μπορεί να διακρίνει την πραγματικότητα από τη φαντασία

Μερικές φορές είναι απαιτητικό και άλλες πρόθυμο να συνεργαστεί

1.3 Μάθηση στη μεγαλύτερη ηλικία (65+)

Καθώς το άτομο μεγαλώνει, οι σωματικές, αισθητηριακές και γνωστικές ικανότητες του σώματος φθίνουν, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε λειτουργικούς περιορισμούς. Παράλληλα με την εξασθένηση των σωματικών ικανοτήτων αυξάνεται ο κίνδυνος διαταραχών υγείας, ο οποίος επηρεάζει σημαντικά την ικανότητα του ατόμου να εργαστεί και την κοινωνική ευημερία του. Μαζί με τις ενδείξεις της μεγαλύτερης ηλικίας που εμφανίζονται σε μεταγενέστερο στάδιο της ζωής, επηρεάζονται η σωματική και ψυχοσυναισθηματική κατάσταση του ατόμου. Οι αλλαγές στη λειτουργική κατάσταση προκαλούν επίσης συγκεκριμένους περιορισμούς στις δραστηριότητες, οι οποίοι με τη σειρά τους παρεμβαίνουν στις καθημερινές δραστηριότητες (Kauružs, A. 2009).

Μια μελέτη της Maija Janjonska σχετικά με τη ζωή των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στη Λετονία συμπέρανε ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ανησυχούν για τους σωματικούς περιορισμούς τους, επειδή διάφορες δραστηριότητες που μπορούσαν να γίνουν στο παρελθόν δεν είναι πλέον δυνατές ή η ολοκλήρωσή τους απαιτεί περισσότερο χρόνο ή μεγαλύτερη προσπάθεια (Janjonska, M. 2019).

Η υγιής γήρανση δεν αφορά μόνο την παράταση της ζωής αλλά και το να διασφαλιστεί ότι μεγαλώνουμε με καλή υγεία, για όσο το δυνατόν περισσότερο. Πολλές από τις παθήσεις στο μεταγενέστερο στάδιο της ζωής μπορούν να προληφθούν και έρευνες δείχνουν ότι υπάρχει σημαντική σχέση ανάμεσα στην εκπαίδευση και την υγεία. Η μάθηση αποτελεί σημαντικό μέσο για τη διατήρηση της πνευματικής δραστηριότητας και επιτρέπει στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας να αντιμετωπίσουν καλύτερα την καθημερινότητα, να παραμείνουν ανεξάρτητα και να συμμετάσχουν στην κοινωνία. Καθώς το προσδόκιμο έχει αυξηθεί, ψυχικές νόσοι, όπως η νόσος του Αλτσχάιμερ και η άνοια αναγνωρίζονται ευρέως ως ένα από τα πλέον πιεστικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα συστήματα υγείας και κοινωνικής μέριμνας. Η άνοια πλήττει άτομα σε όλες τις χώρες και ο αριθμός των περιστατικών αναμένεται να διπλασιαστεί έως το 2030 (65,7 εκατομμύρια) και να υπερτριπλασιαστεί έως το 2050 (115,4 εκατομμύρια). Επομένως, μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις της εποχής μας είναι ο τρόπος με τον οποίο η κοινωνία μεριμνά για άτομα με άνοια, πώς μπορούν και

πώς θέλουν αυτά τα άτομα να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους και να παραμείνουν ενεργά (Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος Εκπαίδευσης Ενηλίκων).

Οι τελευταίες μελέτες αναφέρουν ότι παρότι η κινητική απόδοση τείνει να φθίνει στη μεγαλύτερη ηλικία, οι μαθησιακές ικανότητες παραμένουν ακέραιες και οι ενήλικοι μεγαλύτερης ηλικίας μπορούν να εξασφαλίσουν σημαντικά κέρδη απόδοσης. Παρότι οι περισσότερες μελέτες αποκαλύπτουν ότι τα κέρδη απόδοσης σε λεπτές κινητικές εργασίες μειώνονται στους ενηλίκους μεγαλύτερης ηλικίας, τα αποτελέσματα στη μάθηση γενικών κινητικών δεξιοτήτων είναι περισσότερο αντιφατικά. Επίσης, παρατηρείται σημαντική συναίνεση ως προς το εύρημα ότι οι μαθησιακές διαφορές που σχετίζονται με την ηλικία είναι στατιστικά πιο σταθερές σε σύνθετες εργασίες, ενώ στις εργασίες χαμηλής πολυπλοκότητας η μάθηση των νεότερων ενηλίκων και των ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας είναι πολύ παρόμοια.

Γενικά, τα μειωμένα μαθησιακά κέρδη κινητικών δεξιοτήτων ερμηνεύονται ως σημαντική απώλεια απόδοσης σχετική με την ηλικία στους ενηλίκους μεγαλύτερης ηλικίας και μείωση στη γνωστική ή κινητική πλαστικότητα αντίστοιχα. Οι αιτίες για της μειώσεις απόδοσης στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας θεωρείται ότι είναι οι νευροφυσιολογικές και φυσιολογικές αλλαγές. Οι μηχανισμοί που συζητούνται σε αυτό το πλαίσιο, περιλαμβάνουν, ενδεικτικά (σε κεντρικό επίπεδο) μείωση της ταχύτητας νευρικής αγωγιμότητας και, κατά συνέπεια, μειωμένη ταχύτητα αντίδρασης, αυξημένη κυριαρχία χεριού και μειωμένες διεργασίες αναστολών ή (σε περιφερικό επίπεδο) μειωμένη απτική ευαισθησία. Οι νευροεκφυλιστικές και νευροχημικές αλλαγές που σχετίζονται με την ηλικία θεωρείται ότι αποτελούν τη βάση για τη μείωση της κινητικής και γνωστικής απόδοσης, αλλά αντισταθμιστικές διεργασίες στις φλοιώδεις και υποφλοιώδεις λειτουργίες μπορούν να εξασφαλίσουν τη διατήρηση του επιπέδου απόδοσης (και πιθανόν του μαθησιακού επιπέδου) σε ενηλίκους μεγαλύτερης ηλικίας (Voelcker-Rehage, S.)

Μεμονωμένες διαφορές στην κινητική πλαστικότητα στη μεγαλύτερη ηλικία ενδέχεται να παρουσιάζουν ισχυρό συσχετισμό με την αισθητηριακή (ακοή και όραση) και τη γνωστική λειτουργία (μνήμη, ταχύτητα, ευγλωττία, γνώση). Γνωστικές μελέτες έχουν δείξει ότι οι συμμετέχοντες που υπέστησαν μεγαλύτερη απώλεια στην ταχύτητα αντίληψης εμφάνισαν χαμηλότερο μέγιστο επίπεδο απόδοσης και μειωμένα μαθησιακά κέρδη. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι οι βιολογικοί παράγοντες που προκαλούνται από τη γήρανση αποτελούν βασική πηγή μεμονωμένων διαφορών στη γνωστική και, κατά συνέπεια, την κινητική πλαστικότητα. Η κινητική πλαστικότητα δεν μπορεί να εξεταστεί μεμονωμένα από τη γνωστική πλαστικότητα και αντιστρόφως. Συγκεκριμένα, η πρώιμη μαθησιακή φάση έχει αποδειχθεί ότι επηρεάζεται κυρίως από γνωστικές διεργασίες για την κατανόηση της εργασίας και την προετοιμασία στρατηγικών.

Κατά την παροχή μαθησιακών ευκαιριών για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, θα πρέπει να εξετάζουμε τα χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τη μάθηση στη μεγαλύτερη ηλικία:

- **ΤΑΧΥΤΗΤΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ:** Πολλές μελέτες έχουν διαπιστώσει ότι οι ενήλικοι μεγαλύτερης ηλικίας, που ορίζονται γενικά ως τα άτομα 65 ετών και άνω, είναι πιο αργοί στην επεξεργασία της πληροφορίας. Οι ενήλικοι μεγαλύτερης ηλικίας

χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να ανακαλέσουν την πληροφορία και να ολοκληρώσουν εργασίες. Αυτό επηρεάζει την ικανότητά τους να εντοπίζουν αριθμούς σε ένα διάγραμμα, να κάνουν συγκρίσεις μεταξύ σειρών ή στηλών και να ολοκληρώνουν γενικά εργασίες που απαιτούν οπτική αντίληψη.

- **ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΕΥΕΛΙΞΙΑ:** Οι ενήλικοι μεγαλύτερης ηλικίας παρουσιάζουν μειωμένη ικανότητα να αλλάζουν την κρίση τους όταν τους παρέχονται περισσότερες πληροφορίες που θα μπορούσαν να τροποποιήσουν την άποψή τους. Επιπλέον, οι ενήλικοι μεγαλύτερης ηλικίας είναι λιγότερο ικανοί να εμπλακούν σε «αποκλίνουσα σκέψη», δηλαδή την ικανότητα να δημιουργούν εναλλακτικές εξηγήσεις ή λύσεις σε ένα πρόβλημα.
- **ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΞΑΓΩΓΗΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ:** Η ηλικία επηρεάζει και τη δυνατότητα των ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας να εξάγουν συμπεράσματα χρησιμοποιώντας τη λογική με βάση τα στοιχεία. Όσο μεγαλώνουμε, τόσο πιο δύσκολο είναι να διακρίνουμε τα υποκείμενα νοήματα και να φτάνουμε σε ένα συμπέρασμα βασισμένο στις διαθέσιμες πληροφορίες.
- **ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΜΝΗΜΗ:** Έρευνες δείχνουν ότι οι ενήλικοι μεγαλύτερης ηλικίας διαθέτουν λιγότερη «λειτουργική μνήμη» από τους νεότερους ενηλίκους. Με απλά λόγια, η λειτουργική μνήμη είναι η ικανότητα του νου, ανά πάσα στιγμή, να χειρίζεται διαφορετικούς τύπους πληροφορίας. Περισσότερο συγκεκριμένα, αυτό σημαίνει την ικανότητα ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας να ακούν έναν αριθμό τηλεφώνου και να τον καταγράψουν σωστά. Επίσης, δυσκολεύονται περισσότερο στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας ενώ θυμούνται τη σχέση τους με το άτομο που καλούν και σχηματίζουν σχόλια σχετικά με τον λόγο της κλήσης. Αυτό συμβαίνει επειδή έχουν λιγότερους πόρους για να χειρίζονται πολλές εργασίες ταυτόχρονα.
- **ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ:** Με την αύξηση της ηλικίας αυξάνονται και οι δυσκολίες συγκέντρωσης σε συγκεκριμένες πληροφορίες και απαλοιφή των αποσπάσεων. Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ότι αυτή η ανικανότητα εξάλειψης άσχετων λεπτομερειών επιφορτώνει τη λειτουργική μνήμη, που περιγράφεται παραπάνω και μειώνει την ικανότητα του ατόμου να επεξεργάζεται την πληροφορία (Κέντρο Εκπαίδευσης Medicare).

1.4 Παράδειγμα ορθής πρακτικής: Μάθηση σε διαφορετικές ηλικίες

Παραδείγματα ορθής πρακτικής από το 3ο προσχολικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Gulberne «Auseklītis» για την προώθηση της μάθησης των παιδιών στην ηλικία 4-5 ετών, με βάση την προσέγγιση μάθησης με πρακτική:

Μέσα στα πρώτα 6 χρόνια αναπτύσσεται ο προσανατολισμός αξιών του παιδιού. Όταν σκεφτόμαστε την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών, της υπευθυνότητας και του σεβασμού για το περιβάλλον, είναι σημαντικό να εμπλέκουμε τα παιδιά στον σχηματισμό και τη διατήρηση του περιβάλλοντός τους. Το νηπιαγωγείο μας διαθέτει μεγάλο υπαίθριο χώρο, με κήπο και θερμοκήπιο. Τα παιδιά εμπλέκονται ενεργά στην κηπουρική, προωθώντας έτσι τις δεξιότητες συνεργασίας, την αίσθηση ευθύνης, την επαφή με τη φύση και την περιβαλλοντική επιμόρφωση. Οι υπαίθριες δραστηριότητες βελτιώνουν τη φυσική κατάσταση, προωθούν τις δεξιότητες συνεργασίας, ενισχύουν την ανάληψη ευθύνης και βελτιώνουν τη γνώση της επιστήμης, της γεωργίας και της φύσης.

Στην εικόνα - συγκομιδή φραγκοστάφυλου

Η ζωή δεν αρχίζει και δεν τελειώνει στο νηπιαγωγείο, γι' αυτό και είναι σημαντικό για εμάς να φροντίζουμε το αστικό περιβάλλον μας και ιδιαίτερα το πράσινο. Τα παιδιά ενδιαφέρονται ενστικτωδώς για τη φύση και τις διεργασίες της, επομένως είναι εύκολο να ενθουσιαστούν με τις δραστηριότητες στη φύση, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα μέγιστη συμβολή. Μαθαίνουμε καλύτερα όταν κάτι μας ενδιαφέρει. Η έξοδος από το νηπιαγωγείο αποτελεί ένα σημαντικό συμβάν, ακόμη πιο σημαντικό όταν υπάρχει ένας ενδιαφέρων στόχος: να ταΐσουμε τις πάπιες στη λίμνη, να βάλουμε κλουβιά για πουλιά στα δέντρα του πάρκου, να κάνουμε σωματικές δραστηριότητες, να κάνουμε εκδρομές με συγκεκριμένο θέμα κ.λπ. Τα παιδιά κάνουν εφορμήσεις στη φύση με μεγάλο ενδιαφέρον και χρησιμοποιούν ειδικό εξοπλισμό που έχει αγοραστεί για αυτήν τη δραστηριότητα: κιάλια, φωτογραφική μηχανή, μεγεθυντικό φακό. Στο πλαίσιο των εκδρομών, εξερευνούμε τη φύση στην περιοχή του πάρκου, συλλέγουμε και μελετάμε υλικά της φύσης και προωθούμε τις γνώσεις για τις φυσικές διεργασίες και τη βιολογία.

Φιλοξενούμε τοπικούς και αλλοδαπούς εθελοντές για περισσότερα από πέντε χρόνια. Οι νέοι, Ευρωπαίοι εθελοντές έχουν ανεκτίμητης αξίας συνεισφορά στη μάθηση των παιδιών.

Συμμετέχοντας σε δραστηριότητες που διοργανώνουν οι εθελοντές, τα παιδιά μαθαίνουν να επικοινωνούν σε άλλες γλώσσες (ή να επικοινωνούν χωρίς τη χρήση γλώσσας) και συμμετέχουν στις μαθησιακές διεργασίες με μεγαλύτερο ενδιαφέρον, αφού η παρουσία ενός αλλοδαπού νέου ατόμου είναι ενδιαφέρουσα και τραβάει την προσοχή τους, ενώ ενθαρρύνει την ανοχή διαφορετικής κουλτούρας και τη διαπολιτισμική γνώση και διευρύνει τους ορίζοντές τους. Οι νέοι εθελοντές συμπληρώνουν την καθημερινή μάθηση των παιδιών με καινοτόμες ιδέες, εμπλουτίζοντας τη διδακτική μεθοδολογία.

Στην εικόνα - μελέτη χωρών του κόσμου με τον εθελοντή Aleksandr Veličkonič από τη Σερβία, στο πλαίσιο του έργου Ευρωπαϊκού Προγράμματος Αλληλεγγύης.

Παραδείγματα ορθής πρακτικής: **στο κέντρο κοινωνικής μέριμνας «Jaungulbenes Alejas»** στην προώθηση της μάθησης για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας:

Η γήρανση αποτελεί έναν στοχασμό για τη ζωή, το χρονικό σημείο για την ανάλυση όσων συνέβησαν σε ένα άτομο και πώς φρόντισε τον εαυτό του στην πάροδο των χρόνων. Εάν κατά την παιδική του ηλικία και τη νεότητά του το άτομο υπήρξε ενεργό σε διάφορους τομείς, όταν δεν υπήρχε πολύς χρόνος να σκεφτεί την υγεία του, θα χρειαστεί κάποιου είδους επανεκκίνηση για να απολαύσει τη μεγαλύτερη ηλικία με σωστό τρόπο. Ένα άτομο περνάει από πολλά στάδια στη ζωή του, από την παιδική ηλικία έως τη μεγάλη ηλικία. Όσο και εάν ένα άτομο προσπαθήσει να παρατείνει τη νεότητά του, υπάρχουν διάφορες αλλαγές στο σώμα, ψυχολογικές και

κοινωνικές. Στη μεγαλύτερη ηλικία, διάφορες αισθήσεις, δεξιότητες και λειτουργίες αρχίζουν επίσης να φθίνουν και θα πρέπει να γίνουν αντικείμενο μάθησης από την αρχή για να συνεχιστεί η βελτίωση των υφιστάμενων δεξιοτήτων.

Υπάρχουν δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την από κοινού μάθηση και των δύο γενεών. Αυτές προωθούν τις γνωστικές λειτουργίες που είναι απαραίτητες τόσο για το παιδί όσο και για το άτομο μεγαλύτερης ηλικίας, προωθούν τις γλωσσικές δεξιότητες, τη συγκέντρωση και την κινητικότητα. Για τη διατήρηση των γνωστικών δεξιοτήτων, στο κέντρο φροντίδας «Jaungulbenes Alejas» παίζουμε επιτραπέζια παιχνίδια 3 φορές την εβδομάδα. Αυτά είναι διάφορα πνευματικά παιχνίδια, όπως τα «Βρες τον γείτονα», «Χρωματικές διαφορές», «Βρες τις ομοιότητες» και παζλ. Διοργανώνονται κινηματογραφικές βραδιές για να θυμόμαστε τη νεότητα, τις περιπέτειες και τις εμπειρίες. Οι άνθρωποι που βρίσκονται σε ίδρυμα περίθαλψης αισθάνονται συχνά μοναξιά, αλλά όχι επειδή είναι μόνοι. Σκέφτονται τα αγαπημένα τους πρόσωπα, τις στιγμές που πέρασαν μαζί, όπως και αν ήταν αυτές. Γι' αυτό και κάθε χρόνο δημιουργούμε περίοδο διακοπών σε ετήσια βάση, προσαρμοζόμενοι στις προτάσεις των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Προσπαθούμε να δημιουργήσουμε τα

συναισθήματα που επιθυμούν αυτά τα άτομα. Είναι επίσης ενδιαφέρον για τους εργαζόμενους να καθοδηγούνται από τις αναμνήσεις, τις εμπειρίες ή τα συναισθήματά τους. Εργασιακές δεξιότητες που πρέπει να κατακτώνται στην παιδική ηλικία, αλλά εξακολουθούν να είναι απαραίτητες και στη μεγαλύτερη ηλικία, όπως η εκπαίδευση για τη διατήρηση διαφόρων λειτουργιών. Το κέντρο μέριμνας παρέχει πρακτικές δραστηριότητες, όπως καθαρισμό λαχανικών, κοπή, σύνθεση, που ενδέχεται να φαίνονται απλές σε άλλους και τα βασικά τους χαρακτηριστικά διδάσκονται στην παιδική ηλικία, αλλά χρειάζονται περαιτέρω ανάπτυξη, καθώς είναι λίγο πιο δύσκολες για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, λόγω της απώλειας γνωστικών δεξιοτήτων.

Στην εικόνα - εργασία σε ραβέντια

Οι κοινωνικές δεξιότητες είναι επίσης σημαντικές, καθώς στη ζωή είναι σημαντικό να μαθαίνουμε πώς να παίρνουμε διάφορες αποφάσεις, να αναλαμβάνουμε ευθύνες, να εργαζόμαστε στο πλαίσιο ομάδας και να προσφέρουμε τα σχόλιά μας. Για την προώθηση των κοινωνικών δεξιοτήτων διοργανώνουμε πολιτισμικές εκδηλώσεις, εκδρομές και θεματικά απογεύματα στο κέντρο μέριμνας, προσφέροντας στα άτομα μεγαλύτερης

ηλικίας την ευκαιρία να κοινωνικοποιηθούν μεταξύ τους. Ενώ διατηρούμε τη διαγενεακή συνεργασία, νέοι εθελοντές εμπλέκονται στη διοργάνωση των εκδηλώσεων με σκοπό την ανταλλαγή γνώσεων, την ανταλλαγή εμπειριών και τη μάθηση σχετικά με κάτι νέο ή ξεχασμένο, ο ένας από τον άλλον. Στο «Jaungulbenes Alejas» πραγματοποιήσαμε τη διαγενεακή εκδήλωση «Φτιάχνουμε έναν κήπο με μήλα», που μας επέτρεψε να πετύχουμε το επιθυμητό αποτέλεσμα επικοινωνώντας μεταξύ μας: τώρα έχουμε τον δικό μας κήπο, που τον απολαμβάνουν και οι νεότεροι κάτοικοι. Κάθε θεματικό απόγευμα μένει αξέχαστο γιατί όλα έχουν τη δική τους γοητεία και αποτελούν σημαντικές εκδηλώσεις. Η προετοιμασία γλυκών και πιτών φέρνει χαρά όχι μόνο στα ίδια τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, αλλά και στους εργαζόμενους, με ανταλλαγή πληροφοριών και δεξιοτήτων που έχουν αποκτήσει τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας από τους προγόνους τους.

Σε κάθε ηλικιακή κατηγορία είναι σημαντικό το άτομο να αισθάνεται αγάπη, προστασία και ότι είναι σημαντικό. Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας του «Jaungulbenes Aleja» αισθάνονται σαν στο σπίτι τους καθημερινά και αυτό τους επιτρέπει να έχουν πίστη στις ικανότητες και τις ανάγκες τους. Στο «Jaungulbenes Alejas» μένει και η γάτα Τομιήξ και η φροντίδα της έχει γίνει καθημερινή ρουτίνα για πολλά άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας έχουν την ευκαιρία να προσφέρουν την αμέριστη αγάπη τους στο ζώο, να απολαμβάνουν τη συντροφιά του και να αισθάνονται όμορφα.

1.5 Μαθησιακή δραστηριότητα

ΟΝΟΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ Ή ΑΣΚΗΣΗΣ	Έμπνευση με διαγενεακή μάθηση!
ΧΡΟΝΟΣ	40-55 λεπτά
ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	Εκπρόσωποι ενός οργανισμού, κοινωνικοί λειτουργοί, έως 20 άτομα
ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	<ul style="list-style-type: none"> • Ανακάλυψη της σημασίας της διαγενεακής μάθησης και των διαφορετικών εμπειριών • Ενημέρωση ή αποκάλυψη προσωπικών και επαγγελματικών στόχων και προκλήσεων • Προώθηση της ανάπτυξης του οργανισμού ως προς τη διαγενεακή μάθηση
ΥΛΙΚΑ	Πιθανότητα προβολής βίντεο - προβολέας, υπολογιστής, σημείο προβολής Πίνακας παρουσίασης (ή τοίχος), στυλό/μολύβια, post-it, αίθουσα με καρέκλες
ΕΦΑΡΜΟΓΗ	<p>Επικεφαλής της δραστηριότητας είναι ένας εκπαιδευτής ανεπίσημης εκπαίδευσης.</p> <p>1. Τα άτομα κάθονται σε έναν κύκλο. Ο εκπαιδευτής παρουσιάζει το θέμα και ξεκινάει μια συζήτηση σχετικά με τη διαγενεακή μάθηση. Υπάρχει η δυνατότητα παρακολούθησης ενός βίντεο σχετικά με εμπειρίες ατόμων στο πεδίο της διαγενεακής συνεργασίας και μάθησης που προσφέρουν έμπνευση. Παραδείγματα βίντεο (οι συντονιστές μπορούν επίσης να επιλέξουν τα δικά τους):</p> <p>www.youtube.com/watch?v=Pt58fu-TjWc</p> <p>www.youtube.com/watch?v=xb0fzZJuOoU</p>

(20 λ.)

2. Μετά την παρακολούθηση του βίντεο, οι συμμετέχοντες γράφουν ατομικά στα post-it ποιο είναι το προσωπικό τους κίνητρο και το μεγαλύτερο διαγενεακό όφελος κατά την εργασία με γενιές μεγαλύτερης ηλικίας και το κολλάνε στον τοίχο ή στο διάγραμμα παρουσίασης. Ο εκπαιδευτής διαβάζει όσα γράφτηκαν και κάνει μια σύνοψη. (10 λ.)

3. Η δεύτερη εργασία είναι να γραφτεί στο post-it μια ιδέα/ένας τρόπος για την ανάπτυξη της διαγενεακής μάθησης στον οργανισμό, σκεπτόμενοι το κίνητρο/όφελος που γράφτηκε νωρίτερα, καθώς και την τοπική ομάδα-στόχο που θα εμπλακεί: νηπιαγωγεία, κέντρα νέων κ.λπ. Οι συμμετέχοντες κολλούν το σημείωμα σε άλλον πίνακα παρουσίασης ή τον τοίχο, ο εκπαιδευτής τα διαβάζει, τα συγκεντρώνει και παρέχει σύνοψη. Εάν αναπτυχθούν με επιτυχία συγκεκριμένες ιδέες, οι συμμετέχοντες μπορούν να χωριστούν σε ομάδες των 4-5 ατόμων και κάθε ομάδα θα πρέπει να αναπτύξει ένα λεπτομερές σχέδιο για μια δραστηριότητα, απαντώντας στα εξής ερωτήματα: Πότε θα πραγματοποιηθεί; Πού; Ποιοι θα είναι οι μαθησιακοί στόχοι; Ποιοι οργανισμοί εμπλέκονται; Ποιοι πόροι απαιτούνται για την εφαρμογή της δραστηριότητας; Υπεύθυνος για τη δραστηριότητα κ.λπ. Οι ομάδες παρουσιάζουν τις ιδέες τους, συμφωνούν ως προς την ημερομηνία εφαρμογής και ο εκπαιδευτής ολοκληρώνει τη δραστηριότητα. (10-25 λ.)

1.6 Αξιολόγηση

1. Ποιες είναι οι βασικές διαφορές ανάμεσα στη μάθηση στην πρώιμη παιδική ηλικία και στη μάθηση στη μεγαλύτερη ηλικία;
2. Ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος μάθησης, σύμφωνα με τον Κώνο Μάθησης του Edgar Dale;
3. Πώς μπορεί η μάθηση σε μεγαλύτερη ηλικία να ωφελήσει το άτομο;
4. Πώς αξιολογείτε τις μαθησιακές ευκαιρίες που προσφέρει το ίδρυμά σας σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας;

1.7 Βιβλιογραφία

Ates, H., Alsai, H. 2012. *The importance of lifelong learning has been increasing*. Procedia - Social and Behavioral Sciences 46 (2012) 4092 – 4096.

Center for Medicare Education. *How Seniors Learn*

(www.mentalhealthpromotion.net/resources/how-seniors-learn.pdf accessed 21/12/2021)

European Association for the Education of Adults. *OLDER LEARNERS - LEARNING LATER IN LIFE*; (https://eaea.org/wp-content/uploads/2018/01/2012_eaea_policy-paper_active-ageing.pdf accessed 21/12/2021)

<https://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=12113&chapterid=2756> (πρόσβαση 08/09/2021)

https://www.researchgate.net/figure/Cone-of-learning-by-Edgar-Dale-1969_fig1_265652174

Jankovska, M. 2019. *Vecumdienas. Pētījums par senioru dzīvi Latvijā*. Rīga: Creative Media Baltic, p.232

Kaupuzs, A. 2009. *Fiziskās aktivitātes gados veciem cilvēkiem*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, p.96

Mārtinsone K. and Miltuze A., 2015, *Psiholoģija - 1*, Rīga, Publishing Zvaigzne ABC, 302-303

OECD. 2007. *Understanding the Brain: The Birth of a Learning Science*. OECD Publishing. p. 42. ISBN 978-92-64-02913-2.

Ord, J. *John Dewey and Experiential Learning: Developing the Theory of Youth Work, Youth & Policy* 2012

Valsts izglītības satura centrs. *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu organizēšanai*/(https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf aplūkots 21/12/2021)

Voelcker-Rehage, S. *Motor-skill learning in older adults—a review of studies on age-related differences*

(<https://eurapa.biomedcentral.com/articles/10.1007/s11556-008-0030-9> accessed 21/12/2021)

2. Ηλικιακές διακρίσεις και στερεότυπα

2.1 Εισαγωγή και στόχοι

Στόχος αυτής της ενότητας είναι η παροχή πληροφοριών σχετικά με τις έννοιες των ηλικιακών διακρίσεων και των στερεοτύπων και πώς αυτές επηρεάζουν τα άτομα σε διάφορες πτυχές της ζωής τους. Συγκεκριμένα, μέσω αυτής της ενότητας, οι συμμετέχοντες θα εξοικειωθούν με τα παρακάτω θέματα:

- Τι είναι οι ηλικιακές διακρίσεις και πώς εκδηλώνονται στις ζωές των ατόμων.
- Οι επιπτώσεις και οι παράγοντες των ηλικιακών διακρίσεων.
Πώς μπορούν να συμβάλλουν τα άτομα στην καταπολέμηση των ηλικιακών διακρίσεων και των στερεοτύπων στην καθημερινότητά τους.

2.2 Τι είναι οι ηλικιακές διακρίσεις;

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ, 2021β) ορίζει τις ηλικιακές διακρίσεις ως «τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις που απευθύνονται σε τρίτους ή στον εαυτό σύμφωνα με την ηλικία» (σελ. 163). Σύμφωνα με την ίδια πηγή:

- Τα **στερεότυπα** αναφέρονται σε σκέψεις ή πεποιθήσεις και προσδοκίες που αφορούν τα χαρακτηριστικά των ατόμων που ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και τείνουν να καθοδηγούν τη συμπεριφορά μας.
- Οι **προκαταλήψεις** αφορούν τα συναισθήματα και τις συναισθηματικές αντιδράσεις - θετικές ή αρνητικές - προς ένα άτομο σύμφωνα με τις αντιλήψεις μας για την ομάδα της οποίας αποτελεί μέλος.
- Οι **διακρίσεις** αναφέρονται στις ενέργειες ή συμπεριφορές, καθώς και στις πρακτικές και τις πολιτικές που εφαρμόζονται στα άτομα σύμφωνα με τη συμμετοχή τους σε ομάδες. Οι διακρίσεις μπορούν να έχουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές συνεκδοχές, επιβάλλοντας κάποια μορφή πλεονεκτήματος ή μειονεκτήματος στα άτομα, σύμφωνα με τη θεωρούμενη συμμετοχή τους σε κοινωνικές ομάδες.

Δύο από τα κύρια χαρακτηριστικά των ηλικιακών διακρίσεων που είναι σαφή στον παραπάνω ορισμό είναι ότι συνιστούν ένα φαινόμενο το οποίο είναι συχνά συγκαλυμμένο και ενδεχομένως με καλές προθέσεις (Gendron et al., 2016). Κατά συνέπεια, οι ηλικιακές διακρίσεις συχνά αγνοούνται και εντοπίζονται δύσκολα (Gendron et al., 2016), ενώ παραμένουν ένα φαινόμενο που μπορεί να επηρεάσει άτομα κάθε ηλικίας (ΠΟΥ, 2021γ). Παρομοίως, οι ηλικιακές διακρίσεις μπορεί επίσης να λαμβάνουν διάφορες μορφές και να υφίστανται στους θεσμούς μας, στις σχέσεις μας και στους ίδιους τους εαυτούς μας, αναφερόμενες ως θεσμικές, διαπροσωπικές και εσωτερικευμένες ηλικιακές διακρίσεις αντίστοιχα (ΠΟΥ, 2021α).

Θεσμικές ηλικιακές διακρίσεις

Μια εκδήλωση ηλικιακών διακρίσεων που τα άτομα ενδέχεται να μην εντοπίζουν είναι η ύπαρξή τους σε διάφορα ιδρύματα και κλάδους όπου οι ηλικιακές διακρίσεις ενδέχεται να είναι βαθιά ριζωμένες σε μακροχρόνιους κανόνες, πρότυπα και πρακτικές (ΠΟΥ, 2021γ). Η πρόσφατη Παγκόσμια Έκθεση για τις Ηλικιακές Διακρίσεις του ΠΟΥ (2021β) παρουσιάζει μια λεπτομερή επισκόπηση των ερευνών που πραγματοποιήθηκαν παγκοσμίως και αποτυπώνουν τον βαθμό των ηλικιακών διακρίσεων στην υγεία και την κοινωνική μέριμνα, τους εργασιακούς χώρους, τα μέσα, αλλά και το νομικό σύστημα και διάφορα άλλα περιβάλλοντα. Βασικές πτυχές σχετικά με τις διάφορες μορφές θεσμικών ηλικιακών διακρίσεων παρουσιάζονται στις παρακάτω ενότητες (για λεπτομερή αναφορά στις σχετικές μελέτες, βλ. ΠΟΥ, 2021β).

Ηλικιακές διακρίσεις σε περιβάλλοντα υγείας και κοινωνικής μέριμνας

- Η κατανομή της υγειονομικής περίθαλψης βάσει ηλικίας είναι εκτεταμένη και περιλαμβάνει εκφάνσεις όπως η λήψη αποφάσεων σχετικά με την απόδοση ιατρικών διαδικασιών/επεμβάσεων ή θεραπειών σύμφωνα με την ηλικία του ατόμου.
- Οι ενήλικοι μεγαλύτερης ηλικίας συχνά αποκλείονται από τις μελέτες υγείας και τις κλινικές δοκιμές. Έτσι, τα σχετικά αποτελέσματα και οι θεραπείες ενδέχεται να μην αποτυπώνουν απαραίτητως τις ανάγκες τους, παρότι εκπροσωπούν το μεγαλύτερο μερίδιο χρηστών υπηρεσιών υγείας.
- Παρότι απαιτείται περαιτέρω έρευνα, προκαταρκτικές ενδείξεις δείχνουν ότι οι εργαζόμενοι στην υγεία και την κοινωνική μέριμνα τείνουν να διατηρούν στάσεις με ηλικιακές διακρίσεις προς τους ασθενείς μεγαλύτερης ηλικίας.
- Οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας διαθέτουν περιορισμένη εξειδικευμένη εκπαίδευση και κλινικές δεξιότητες που απαιτούνται για τη διάγνωση και την εργασία με ενήλικους μεγαλύτερης ηλικίας. Τείνουν επίσης να διατηρούν αρνητικές στάσεις προς τους ενήλικους μεγαλύτερης ηλικίας και να είναι λιγότερο πρόθυμοι να εργαστούν μαζί τους.
- Προκαταρκτικές έρευνες δείχνουν εκδηλώσεις ηλικιακών διακρίσεων στη μακροχρόνια περίθαλψη, όπως στη γλώσσα που χρησιμοποιείται κατά την αλληλεπίδραση με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.
- Η πανδημία του COVID-19 αποκάλυψε επίσης την υψηλή συχνότητα εμφάνισης ηλικιακών διακρίσεων στην υγεία και την κοινωνική μέριμνα, συμπεριλαμβανομένων πρακτικών διακρίσεων στην πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, καθώς και ηλικιακών ορίων στα μέτρα φυσικής απομόνωσης.

Ηλικιακές διακρίσεις στον εργασιακό χώρο

- Κατά τη διάρκεια της πρόσληψης: οι πρακτικές προσλήψεων επηρεάζονται συχνά από τις ηλικιακές διακρίσεις, καθώς οι εργοδότες είναι πιθανότερο να προσλαμβάνουν νεότερους υποψηφίους από υποψηφίους μεγαλύτερης ηλικίας.
- Κατά τη διάρκεια της απασχόλησης: οι εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας ενδέχεται να έχουν μειωμένη πρόσβαση σε εκπαιδευτικές ευκαιρίες και εξέλιξη της καριέρας τους.

- Κατά τη διάρκεια της συνταξιοδότησης: οι ηλικιακές διακρίσεις στον εργασιακό χώρο μπορούν επίσης να συμβάλλουν στην πρόωρη συνταξιοδότηση των εργαζόμενων μεγαλύτερης ηλικίας.

Ηλικιακές διακρίσεις στα μέσα

- Παρότι ο τρόπος με τον οποίο απεικονίζονται τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας στα μέσα διαφέρει στον κόσμο, οι ηλικιακές διακρίσεις στα μέσα είναι αρκετά συχνές (π.χ. υποεκπροσώπηση, στερεοτυπική εκπροσώπηση).
- Η εκπροσώπηση των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στα μέσα και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, αλληλεπιδρούμε και σχετιζόμαστε μαζί τους, αλλά και τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε τη δική μας γήρανση.
- Το φαινόμενο της γλώσσας με ηλικιακές διακρίσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με τακτική προώθηση των στερεοτύπων, λαμβάνει επίσης αυξημένη προσοχή τα τελευταία χρόνια.

Ηλικιακές διακρίσεις στο νομικό σύστημα

- Η εφαρμογή αυθαίρετων ηλικιακών ορίων στη νομοθεσία αποκαλύπτει τις ηλικιακές διακρίσεις στο νομικό σύστημα.
- Έχουν επίσης παρατηρηθεί διαφορές στη μεταχείριση των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στις δικαστικές διαδικασίες και τα αποτελέσματά τους.

Άλλα θεσμικά περιβάλλοντα:

- Στη **στέγαση**, οι ηλικιακές διακρίσεις παρατηρούνται στους όρους και τις προϋποθέσεις που εφαρμόζονται στους ενοίκους μεγαλύτερης ηλικίας, τον τρόπο που τους ζητείται να αποχωρήσουν, την επιλογή των ενοίκων βάσει ηλικίας, καθώς και όσον αφορά την προσβασιμότητα και την ασφάλεια.
- Το ψηφιακό χάσμα θα μπορούσε επίσης εν μέρει να σχετίζεται με τις ηλικιακές διακρίσεις, αφού ορισμένα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας συχνά θεωρούν, λόγω των σχετικών στερεοτύπων, ότι δεν μπορούν να μάθουν να χρησιμοποιούν την **τεχνολογία** και έτσι δεν το δοκιμάζουν καν. Παρόμοια, στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών σπάνια αξιολογούνται και λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες και οι προτιμήσεις των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.
- Πολλά **οικονομικά ιδρύματα** εφαρμόζουν κατ' επανάληψη διακρίσεις κατά των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στα προγράμματα πιστωτικών καρτών και δανείων, ιδιαίτερα στις χώρες με χαμηλότερα και μεσαία εισοδήματα.
- **Φυσικές καταστροφές και έκτακτες ανάγκες σχετικές με συγκρούσεις** επηρεάζουν δυσανάλογα τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, τα οποία παραμελούνται συστηματικά σε αυτές τις συνθήκες.
- Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας παραμελούνται συχνά ή δεν εκπροσωπούνται στον τρόπο με τον οποίο συλλέγονται και συντίθενται **στατιστικά και δεδομένα**.
- Οι ηλικιακές διακρίσεις στην **εκπαίδευση** έχουν λάβει ιδιαίτερη προσοχή τα τελευταία χρόνια, συμπεριλαμβανομένων φαινομένων αρνητικών στάσεων κατά των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας από το προσωπικό και τους άλλους σπουδαστές, καθώς

και αρνητικών στάσεων των ίδιων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας σχετικά με την επιστροφή σε μελέτη σε προχωρημένη ηλικία.

Διαπροσωπικές ηλικιακές διακρίσεις και ηλικιακές διακρίσεις στην καθημερινότητα

Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας βιώνουν επίσης ηλικιακές διακρίσεις στην καθημερινότητά τους, στις διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις τους αλλά και μέσω της έκθεσής τους σε μηνύματα ηλικιακών διακρίσεων (Malani et al., 2020). Οι διαπροσωπικές εμπειρίες με ηλικιακές διακρίσεις παρουσιάζουν μεγάλες διακυμάνσεις και ενδέχεται να περιλαμβάνουν ακόμη και προσβολές, κακοποίηση ή άρνηση υπηρεσιών λόγω της ηλικίας του ατόμου (ΠΟΥ, 2021β). Κοινά παραδείγματα ηλικιακών διακρίσεων στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις περιλαμβάνουν την υπόθεση ότι το άτομο θα έχει δυσκολία στην ακοή ή την όραση, στο να θυμάται ή να κατανοεί διάφορα ή στη χρήση κινητών τηλεφώνων και υπολογιστών λόγω της ηλικίας του (Malani et al., 2020). Άλλα παρόμοια παραδείγματα διαπροσωπικών ηλικιακών διακρίσεων περιλαμβάνουν την επιμονή για παροχή βοήθειας σε ένα άτομο ενώ δεν τη χρειάζεται ή ακόμη και προκαταλήψεις όπως ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν θα έχουν τίποτα σημαντικό ή πολύτιμο να κάνουν (Malani et al., 2020). Παρόμοια, η έκθεση σε μηνύματα ηλικιακών διακρίσεων ενδέχεται να λαμβάνουν διάφορες μορφές, όπως η ακρόαση και η αφήγηση αστείων για τη μεγαλύτερη ηλικία και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή μηνύματα που υποθέτουν ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και η γήρανση είναι μη ελκυστικά ή ανεπιθύμητα (Malani et al., 2020).

Εσωτερικευμένες ή αυτόνομες ηλικιακές διακρίσεις

Οι εσωτερικευμένες ηλικιακές διακρίσεις περιγράφονται ως «μια μορφή διακρίσεων εντός ομάδας, στην οποία οι ενήλικοι μεγαλύτερης ηλικίας περιθωριοποιούν και εφαρμόζουν διακρίσεις κατά άλλων ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας» (Gendron et al., 2016, σελ. 998). Οι εσωτερικευμένες ηλικιακές διακρίσεις μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές και συχνά εκφράζονται προς άλλους. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι ένα άτομο μεγαλύτερης ηλικίας που δεν επιθυμεί να σχετίζεται με «μεγάλα άτομα» (Gendron et al., 2016). Μπορεί όμως και να στρέφονται προς τον ίδιο τον εαυτό (δηλαδή να αποτελούν αυτόνομες ηλικιακές διακρίσεις). Ένα άτομο που πιστεύει ότι το να αισθάνεται μοναξιά αποτελεί φυσιολογικό μέρος της γήρανσης αποτελεί μια κοινή έκφραση αυτόνομων ηλικιακών διακρίσεων (Malani et al., 2020). Ένα άτομο μεγαλύτερης ηλικίας που πιστεύει ότι δεν μπορεί να μάθει νέα πράγματα, όπως το να χρησιμοποιεί νέες ψηφιακές τεχνολογίες επειδή «παραείναι μεγάλο για αυτά» αποτελεί άλλη μια παρόμοια έκφραση εσωτερικευμένων ηλικιακών διακρίσεων.

Η συνεχής έκθεση σε στερεότυπα ηλικιακών διακρίσεων σε όλη τη διάρκεια της ζωής οδηγεί τελικά στην εφαρμογή αυτών των στερεοτύπων χωρίς την αντίληψή μας και την εσωτερική απεύθυνσή τους (Levy, 2001). Οι επιπτώσεις των εσωτερικευμένων ηλικιακών διακρίσεων έχουν τεκμηριωθεί εκτεταμένα, με στοιχεία ερευνών που δείχνουν ότι μπορούν να επηρεάσουν τόσο τη σωματική όσο και την ψυχική υγεία των ατόμων με διάφορες μορφές. Για παράδειγμα, τα αρνητικά στερεότυπα ηλικιακών διακρίσεων έχουν συσχετιστεί με υψηλότερη αίσθηση μοναξιάς και αυξημένη συχνότητα να ζητείται βοήθεια από άλλους (Coudin & Alexopoulos, 2010). Παρομοίως, αυτά τα στερεότυπα έχει διαπιστωθεί ότι

προκαλούν χαμηλότερα επίπεδα ανάληψης ρίσκου και υποκειμενικής υγείας (Coudin & Alexoroulos, 2010). Έχουν επίσης συσχετιστεί με αρνητικά αποτελέσματα στην υγεία στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (Levy et al., 2000) και χαμηλότερο προσδόκιμο ζωής (Levy et al., 2002).

2.3 Η επίπτωση και οι παράγοντες των ηλικιακών διακρίσεων

Οι επιπτώσεις των ηλικιακών διακρίσεων είναι διαδεδομένες και επηρεάζουν διάφορες πτυχές της υγείας του ατόμου, σωματικής και ψυχικής, έχοντας και αρνητικές οικονομικές συνέπειες σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Στον παρακάτω πίνακα συνοψίζονται ορισμένες από τις κύριες συνέπειες των ηλικιακών διακρίσεων στις ζωές και τις κοινωνίες μας.

Επιπτώσεις στην υγεία	
<i>Σωματική υγεία</i>	
	Μειωμένο προσδόκιμο ζωής
	Χαμηλότερη σωματική υγεία και αυξημένες δυσκολίες στην αποκατάσταση από αναπηρίες
	Αυξημένες συμπεριφορές επικινδυνότητας ως προς την υγεία (π.χ. παραμέληση λήψης απαραίτητων φαρμάκων, κατανάλωση αλκοόλ, κάπνισμα, ανθυγιεινή διατροφή)
	Μειωμένη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και αυξημένα ποσοστά σεξουαλικά μεταδιδόμενων νόσων
	Ανάρμοστη χρήση φαρμάκων, συμπεριλαμβανομένης της ακατάλληλης συνταγογράφησης φαρμάκων
<i>Ψυχική υγεία</i>	
	Αυξημένη συσχέτιση με διαταραχές ψυχικής υγείας και ψυχιατρικές παθήσεις (π.χ. πρώιμη εκδήλωση κατάθλιψης ή επίμονα συμπτώματα κατάθλιψης/διά βίου κατάθλιψη)
	Επιτάχυνση γνωστικής εξασθένησης (π.χ. ταχύτητα γνωστικής επεξεργασίας, γνωστική ικανότητα και μείωση μνήμης)
<i>Κοινωνική ευεξία</i>	
	Αυξημένη κοινωνική απομόνωση
	Επιπτώσεις στη σεξουαλικότητα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας
	Μεγαλύτερος φόβος του εγκλήματος (δηλ. τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας θεωρούνται περισσότερο ευάλωτα)

	Αυξημένος κίνδυνος βίωσης βίας και κακοποίησης
	Γενικές αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής
Οικονομικές επιπτώσεις	
	Κίνδυνος απώλειας οικονομικής ασφάλειας και αυξημένος κίνδυνος φτώχειας.
	Οικονομικός φόρτος στην κοινωνία (π.χ. αποσύνδεση λόγω ηλικιακών διακρίσεων, αυξημένα προβλήματα υγείας λόγω ηλικιακών διακρίσεων που οδηγούν σε υψηλότερο κόστος υγειονομικής περίθαλψης)

Σημείωση: Ανάκτηση από ΠΟΥ, 2021β

Οι παράγοντες των ηλικιακών διακρίσεων

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται διάφοροι παράγοντες που έχει διαπιστωθεί ότι σχετίζονται κυρίως με τις ηλικιακές διακρίσεις. Ο πίνακας συνοψίζει την πρόσφατη έρευνα των Marques κ.ά. (2020) με ανασκόπηση 199 διατριβών που δημοσιεύτηκαν τα τελευταία περίπου σαράντα χρόνια, με στόχο τον καθορισμό των παραγόντων των ηλικιακών διακρίσεων σε σχέση με (α) κοινωνικό ή θεσμικό επίπεδο, (β) ομάδες ή μεταξύ ατόμων και (β) μεμονωμένους σχετικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις ηλικιακές διακρίσεις προς τον ίδιο τον εαυτό και τους άλλους.

Παράγοντες ηλικιακών διακρίσεων	
<i>Σε θεσμικό/πολιτισμικό επίπεδο</i>	
	Διαθέσιμοι οικονομικοί πόροι
	Αριθμός ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στη χώρα
<i>Σε διαπροσωπικό επίπεδο ή εντός ομάδων</i>	
	Θετική και αρνητική παρουσίαση ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας
	Ποιότητα διαπροσωπικών επαφών με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και με προσωπικές επαφές (π.χ. παππούδες ή συγγενείς)
	Ηλικία-στόχος (δηλ. μεγαλύτερη ηλικία)
<i>Σε διαπροσωπικό επίπεδο</i>	
	Φόβος θανάτου
	Άγχος γήρανσης
	Κατάσταση υγείας
	Χαρακτηριστικά προσωπικότητας (π.χ. συνείδηση, καλοσύνη, εξωστρέφεια)
	Προσανατολισμός προς τη συλλογικότητα

Σημείωση: Προσαρμογή από Marques et al., 2020.

2.4 Καταπολέμηση των ηλικιακών διακρίσεων και των στερεοτύπων

Καταπολέμηση ηλικιακών διακρίσεων

Παρά την εξάπλωση του φαινομένου, οι ηλικιακές διακρίσεις μπορούν να μειωθούν ή και να καταργηθούν εάν πραγματοποιηθούν τα αντίστοιχα κατάλληλα βήματα. Οι τρεις βασικές στρατηγικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την καταπολέμηση των ηλικιακών διακρίσεων είναι οι εξής (ΠΟΥ, 2021γ):

- (a) η θέσπιση νόμων και πολιτικών για την καταπολέμηση των ηλικιακών διακρίσεων και των ανισοτήτων, με παράλληλη διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων,
- (b) η εφαρμογή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που μπορούν να παράξουν γνώσεις και δεξιότητες και να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση,
- (c) η υλοποίηση διαγενεακών παρεμβάσεων που ενώνουν άτομα από όλες τις γενιές και ενθαρρύνουν βελτιωμένη διαγενεακή κατανόηση.

Επιπροσθέτως των παραπάνω βασικών στρατηγικών, μπορούν να πραγματοποιηθούν βήματα προς τη μείωση των ηλικιακών διακρίσεων από όλα τα άτομα σε καθημερινή βάση. Στις επόμενες ενότητες εστιάζουμε σε δύο τέτοιες πτυχές: τη γλώσσα που χρησιμοποιούμε και τις προσπάθειες που μπορούν να γίνουν για την αντιμετώπιση των εσωτερικευμένων ηλικιακών διακρίσεων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας σε διάφορα επαγγελματικά περιβάλλοντα.

Η γλώσσα των ηλικιακών διακρίσεων

Οι ηλικιακές διακρίσεις στη γλώσσα αποτελούν ένα σύνθετο και πολυποίκιλο φαινόμενο που συχνά εντοπίζεται δύσκολα. Η γλώσσα με ηλικιακές διακρίσεις μπορεί να κυμαίνεται από την επικοινωνία μιας πεποίθησης με ρητές θετικές προθέσεις έως λεκτικές ενδείξεις που, σκόπιμα ή μη, εκφράζουν εχθρικότητα ή προσβολές (Gendron et al., 2016). Η έκφραση ηλικιακών διακρίσεων μπορεί να είναι ιδιαίτερα δυσδιάκριτη και να έχει ακόμη και τη μορφή κομπλιμέντου (Gendron et al., 2016). Για παράδειγμα, φράσεις όπως «καρδιά μικρού παιδιού» μπορεί ασυνείδητα να δεικνύουν την αντίληψη ότι το να είναι κάποιος «μεγάλος» είναι κάτι αρνητικό. Το σημαντικό είναι ότι το άτομο που εκφράζει το μήνυμα και το άτομο που το λαμβάνει δεν αντιλαμβάνονται γενικά τη γλωσσική προκατάληψη (Gendron et al., 2016). Επειδή αυτά τα μοτίβα έχουν κανονικοποιηθεί και εσωτερικευτεί, χρησιμοποιούνται συχνά αυτόματα και ασυνείδητα, από συνήθεια ή για λόγους πρακτικότητας (Gendron et al., 2016).

Μελέτες έχουν δείξει ότι οι ηλικιακές διακρίσεις στη γλώσσα επικρατούν στη μακροχρόνια περίθαλψη με τους ασθενείς μεγαλύτερης ηλικίας να δέχονται συχνά επικοινωνίες με ηλικιακές διακρίσεις από τον φροντιστή (ΠΟΥ, 2021β). Η ελεγκτική γλώσσα, η παιδιάστικη και συγκαταβατική επικοινωνία αποτελούν κάποια από τα μοτίβα που έχουν παρατηρηθεί και που έχουν τελικά αρνητική επίπτωση στην αντίληψη της ποιότητας ζωής των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας που ζουν σε ιδρύματα περίθαλψης (Lagacé et al., 2012). Πρακτικά, ορισμένες από τις λέξεις ή τις φράσεις που χρησιμοποιούνται, παρότι με καλές προθέσεις, μπορούν τελικά να δεικνύουν αρνητικές στάσεις, στερεότυπα και υποθέσεις σχετικά με τα

άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (Gendron et al., 2016). Σχετικά με τη σημασία της γλώσσας στην έκφραση βαθύτερων νοημάτων, σκέψεων, ιδεών και συναισθημάτων (Gendron et al., 2016), η χρήση λέξεων και εκφράσεων χωρίς προκαταλήψεις είναι καθοριστική για τη μείωση των υφιστάμενων στερεοτύπων. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται μερικά παραδείγματα λέξεων και εκφράσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με αυτόν τον σκοπό στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις.

Αντί για...	Δοκιμάστε να πείτε...
Ηλικιωμένοι, συνταξιούχοι, γηράσκων πληθυσμός, εξαρτώμενοι ηλικιωμένοι, μεγάλοι, γιαγιά ή παππούς.	Χρησιμοποιήστε τις λέξεις άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ενήλικοι μεγαλύτερης ηλικίας, άτομο μεγαλύτερης ηλικίας ή συγκεκριμένους ανά ηλικία όρους, όπου ενδείκνυται, π.χ. «60 ετών και άνω».
Οι παππούδες μας, οι παλιές γενιές.	Κατάργηση κτητικών αντωνυμιών.
«Αυτοί», σαν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας αποτελούν διαφορετική ομάδα και όχι μέρος της κοινωνίας μας.	Χρήση των λέξεων «εμείς» ή «μας».
Νέος στην καρδιά, με καρδιά μικρού παιδιού, δεσποινίς.	Χρήση άμεσης επιβεβαίωσης της μεγαλύτερης ηλικίας, π.χ. «είμαι μεγαλύτερης ηλικίας και δεν πειράζει».
Καημένη γριούλα, γέρος με σωματικά προβλήματα, παλεύει/δίνει μάχη με την άνοια.	Χρήση μιας γυναίκας μεγαλύτερης ηλικίας που παρουσιάζει ως φτωχή, ενός άντρα μεγαλύτερης ηλικίας με αναπηρία, ατόμου που βιώνει γνωστική μείωση.

Σημείωση: Προσαρμογή από AGE platform Europe, n.d.; FrameWorks Institute, 2017; WHO, 2021d.

Παρεμβάσεις κατά των εσωτερικευμένων ηλικιακών διακρίσεων

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένα, έρευνες έχουν δείξει ότι οι αυξημένες εσωτερικές ηλικιακές διακρίσεις σχετίζονται με διάφορα αρνητικά αποτελέσματα για τους ενήλικες μεγαλύτερης ηλικίας. Ταυτόχρονα, οι κοινωνικοί λειτουργοί, άλλοι επαγγελματίες και εθελοντές που εργάζονται με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας είναι σε ιδιαίτερη θέση για να ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους. Επομένως, οι προσπάθειες για τη μείωση των εσωτερικευμένων ηλικιακών διακρίσεων και η στήριξη της ευεξίας των ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας αποτελούν βασική προτεραιότητα σε αυτές τις πρακτικές. Παρότι απαιτείται συστηματική προσπάθεια προς αυτόν τον στόχο, αρκετοί παράγοντες που μπορούν να αντιμετωπιστούν σε καθημερινή βάση έχει διαπιστωθεί ότι συνεισφέρουν προς αυτόν τον στόχο (Steward, 2021).

Με βάση την υπόθεση ότι οι ηλικιακές διακρίσεις περιλαμβάνουν (α) διακρίσεις με βάση την ηλικία, (β) αρνητικά ηλικιακά στερεότυπα και (γ) αρνητικές προσωπικές αντιλήψεις για τη

γήρανση (Levy, 2009), ο Steward (2021) πρότεινε πρόσφατα ένα εννοιολογικό μοντέλο που μπορεί να εφαρμοστεί πρακτικά για τη μείωση των εσωτερικευμένων ηλικιακών διακρίσεων και τη στήριξη της γενικής υγείας και της ευεξίας των ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας. Εν συντομία, το μοντέλο που προτείνει ο Stewart περιλαμβάνει τρία αλληλοσυνδεδεμένα επίπεδα. Το πρώτο περιλαμβάνει αλλαγές πολιτικής, εκπαίδευση και διαγενεακή επικοινωνία ως κύριες στρατηγικές για την καταπολέμηση των ηλικιακών διακρίσεων. Στο δεύτερο επίπεδο περιλαμβάνονται καθημερινές παρεμβάσεις, όπως επαναδιατύπωση του αφηγήματος, σωματική, κοινωνική και γνωστική αλληλεπίδραση και διαχείριση άγχους. Αυτές οι παρεμβάσεις αναμένεται να οδηγήσουν σε υψηλότερη αυτο-αποτελεσματικότητα, αυξημένη σωματική δραστηριότητα και καλύτερους βιοδείκτες άγχους, αντίστοιχα. Κατά συνέπεια, τα παραπάνω αναμένεται να ενισχύσουν τη γενική υγεία των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Στον παρακάτω πίνακα αναφέρονται συνοπτικά οι σχετικές έννοιες.

Κύριες στρατηγικές:
Αλλαγές πολιτικής Εκπαίδευση Διαγενεακή επικοινωνία
Παρεμβάσεις:
Παρεμβάσεις αναδιατύπωσης του αφηγήματος για την υποστήριξη στην αλλαγή των σκέψεων και των στερεοτύπων σχετικά με έναν υγιή τρόπο ζωής (π.χ. στάσεις ή/και αποτελεσματικότητα προς τη γήρανση, έμμεσες ηλικιακές προκαταλήψεις, συστημική υποστήριξη κατά τη γήρανση κ.λπ.) οδηγώντας σε αλλαγές συμπεριφορών Σωματική, κοινωνική και γνωστική αλληλεπίδραση (π.χ. άσκηση, εθελοντισμός και χρήση τεχνολογίας) Παρεμβάσεις αντιμετώπισης του άγχους για αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων των ηλικιακών διακρίσεων στην υγεία (π.χ. ενσυνειδητότητα, διαλογισμός, γιόγκα κ.λπ.)
Ενδιάμεσα αποτελέσματα:
Υψηλότερη αυτο-αποτελεσματικότητα Αυξημένη σωματική δραστηριότητα Βελτιωμένοι βιοδείκτες άγχους
Μακροχρόνια αποτελέσματα υγείας:

Σωματική και ψυχική υγεία, λειτουργική ικανότητα, γνωστική ικανότητα, λιγότερες νοσηλείες, αποκατάσταση από αναπηρίες, λιγότερα καρδιαγγειακά συμβάντα και μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής

Σημείωση: Προσαρμογή από Steward, 2021.

2.5 Παράδειγμα ορθής πρακτικής: Η δύναμη των εικόνων

Συχνά, μια εικόνα αξίζει όσο χίλιες λέξεις. Επομένως, οι πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των ηλικιακών διακρίσεων και των στερεοτύπων χρησιμοποιούν σταθερά τη δύναμη της εικόνας για την ενίσχυση της ενημέρωσης και την ευαισθητοποίηση των ατόμων κάθε ηλικίας σχετικά με τις ηλικιακές διακρίσεις και τις επιπτώσεις της.

Για παράδειγμα, ένα πρόσφατο σεμινάριο που διοργανώθηκε από την AGE Platform Europe and Equinet (2019) ξεκίνησε με μια συνεδρία με στόχο τη συναίνεση ως προς έναν κοινό ορισμό των ηλικιακών διακρίσεων και των διακρίσεων βάσει ηλικίας. Στους συμμετέχοντες παρουσιάστηκαν διάφορες εικόνες, σε μια προσπάθεια να ξεκινήσει ένας διάλογος σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο απεικονίζονται συνήθως τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και κατ'επέκταση τον τρόπο που δέχονται την αντίστοιχη αντιμετώπιση στις κοινωνίες μας. Οι συζητήσεις που ακολούθησαν αφορούσαν ερωτήματα όπως εάν οι συμμετέχοντες αισθάνθηκαν ότι εκπροσωπούσαν από αυτές τις εικόνες, πώς οι ίδιοι ή τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας θα μπορούσαν να αισθανθούν ή να σχετιστούν με αυτές τις εικόνες, τα αφηγήματα που υπονοούν αυτές οι εικόνες για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και ποιες μπορεί να είναι οι συνέπειες αυτών των αφηγημάτων. Οι εικόνες κατάφεραν να οδηγήσουν σε μια αρκετά οξυδερκή συζήτηση σχετικά με το πώς η γήρανση εξακολουθεί να θεωρείται κάτι αρνητικό, ενώ τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας γίνονται συχνά αντιληπτά ως ευάλωτα, ανίκανα, παθητικά και αδύναμα. Η έλλειψη ποικιλότητας στην εκπροσώπηση των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στις εικόνες ήταν επίσης ένα από τα θέματα που προέκυψαν.

Το πακέτο μέσων κοινωνικής δικτύωσης και πληροφοριακών γραφημάτων¹ που δημιούργησε ο ΠΟΥ στο πλαίσιο της Παγκόσμιας έκθεσης για τις ηλικιακές διακρίσεις 2021 περιλάμβανε μια σειρά από εικόνες και γραφικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκκίνηση σχετικών συζητήσεων. Παρομοίως, η σειρά θετικών, διαγενεακών και ρεαλιστικών εικόνων που δημιούργησε το Centre for Ageing Better² μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να γίνουν σχετικές συγκρίσεις. Τέλος, μια παρόμοια προσέγγιση είναι διαθέσιμη στο πρόγραμμα παρέμβασης «ImAGES» του Marques κ.ά. (2015), με στόχο την πρόληψη των ηλικιακών διακρίσεων σε παιδιά και εφήβους, με χρήση προσέγγισης βασισμένης στη χρήση εικόνων.

2.6 Μαθησιακές δραστηριότητες

1. ΟΝΟΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ Ή ΑΣΚΗΣΗΣ	Ερωταπαντήσεις – Αποτελεί αυτό ηλικιακή διάκριση; ³
ΧΡΟΝΟΣ	10-20 λεπτά

¹ Πακέτο μέσων κοινωνικής δικτύωσης και πληροφοριακών γραφημάτων ΠΟΥ, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://who.canto.global/b/TMB6H>

² Πόροι Centre for Ageing Better, διαθέσιμοι στη διεύθυνση: <https://ageingbetter.resourcespace.com/pages/search.php>

³ Βασισμένο στη σελίδα «Yo, Is This Ageist?», διαθέσιμη στη διεύθυνση: <https://yoisthisageist.com/>

ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	Ομαδική άσκηση που πραγματοποιείται σε μικρές (π.χ. 2-5 συμμετέχοντες) ή μεγαλύτερες (π.χ. 5-10 συμμετέχοντες) ομάδες συμμετεχόντων
ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	<ul style="list-style-type: none"> ● Εκκίνηση διαλόγου σχετικά με τις ηλικιακές διακρίσεις και τα στερεότυπα. ● Ενίσχυση της αναγνώρισης των στερεοτύπων στην καθημερινότητα από τους συμμετέχοντες.
ΥΛΙΚΑ	Στυλό και χαρτί ή λευκός πίνακας (προαιρετικά)
ΕΦΑΡΜΟΓΗ	<ul style="list-style-type: none"> ● Ξεκινήστε μια συζήτηση ζητώντας από τους συμμετέχοντες να σκεφτούν παραδείγματα από την καθημερινότητά τους που θεωρούν ότι αποτελούν στερεότυπα ηλικιακών διακρίσεων και ιδιαίτερα παραδείγματα για τα οποία δεν είναι απολύτως βέβαιοι. ● Μπορείτε να ζητήσετε από τους συμμετέχοντες να αφιερώσουν μερικά λεπτά για να σκεφτούν σχετικά παραδείγματα ή/και να τα καταγράψουν σε ένα χαρτί ή στον λευκό πίνακα. ● Σε περίπτωση που οι συμμετέχοντες δυσκολεύονται να σκεφτούν σχετικά παραδείγματα, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε μερικά από τα παρακάτω για να ενθαρρύνετε τη συζήτηση: <ul style="list-style-type: none"> ○ Απεύθυνση σε μια γυναίκα μεγαλύτερης ηλικίας ως «δεσποινίς»; ○ Το να λέμε σε κάποιον πως δείχνει νεότερος από την ηλικία του/πως αποκλείεται να είναι τόσο μεγάλος/πως δεν γίνεται να είναι μεγαλύτερος από μια συγκεκριμένη ηλικία. ○ Αναφορά σε «φιλικά για κάθε ηλικία», «κατάλληλα για συγκεκριμένη ηλικία» ή «αντιγηραντικά» προϊόντα ή δραστηριότητες κ.λπ. ○ Εκφράσεις όπως «είμαι πολύ μεγάλος/-η για αυτό»; ○ Προσαρμογή του τρόπου που μιλάμε σύμφωνα με την ηλικία των ατόμων; ● Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να μοιραστούν τις σκέψεις τους για τους λόγους που αυτά τα παραδείγματα αποτελούν ή όχι ηλικιακά στερεότυπα. ● Κατευθύνετε τη συζήτηση προς τις διάφορες μορφές των ηλικιακών διακρίσεων στη γλώσσα και την καθημερινότητα, καθώς και στις εσωτερικευμένες ηλικιακές διακρίσεις. ● Ολοκληρώστε τη δραστηριότητα με μια συζήτηση σχετικά με τις πιθανές εναλλακτικές προσεγγίσεις ή διατύπωση των παραδειγμάτων που χρησιμοποίησαν οι συμμετέχοντες, χωρίς προκαταλήψεις.
2. ΟΝΟΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ Ή ΑΣΚΗΣΗΣ	Παιχνίδι ρόλων – Είχε κάποια σχέση η ηλικία; ⁴

⁴ Βασισμένο στον εκπαιδευτικό οδηγό που δημιούργησε η HelpAge International (2016).

ΧΡΟΝΟΣ	15-30 λεπτά
ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	Ομαδική δραστηριότητα με τουλάχιστον 3 συμμετέχοντες και απεριόριστο αριθμό μελών ακροατηρίου
ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	<ul style="list-style-type: none"> • Στήριξη της σκέψης και της κριτικής σκέψης σχετικά με τα στερεότυπα ηλικιακών διακρίσεων. • Ενίσχυση της επίγνωσης και εστίαση στα συναισθήματα και τις εμπειρίες των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. • Καλλιέργεια της ενσυναίσθησης για τις εμπειρίες των άλλων.
ΥΛΙΚΑ	Εκτυπώσεις/φυλλάδια με σενάρια και περιγραφές χαρακτήρων
ΕΦΑΡΜΟΓΗ	<p><i>[Εάν το παιχνίδι ρόλων δεν είναι εφικτό/προτιμητέο, μια τροποποιημένη έκδοση της άσκησης είναι η χρήση των σεναρίων και των περιγραφών χαρακτήρων για την έναρξη μιας σχετικής συζήτησης στην ομάδα αναφορικά με τα θέματα που αναγράφονται παρακάτω]</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Στην περίπτωση μεγαλύτερων ομάδων, χωρίστε τους συμμετέχοντες σε μικρότερες ομάδες των 3-4 ατόμων. Εναλλακτικά, μπορείτε να επαναλάβετε τη δραστηριότητα μπροστά σε ολόκληρη την ομάδα, με διαφορετικούς συμμετέχοντες να απεικονίζουν τους χαρακτήρες ή/και διαφορετικά σενάρια. • Ζητήστε από την ομάδα τρεις εθελοντές που θα υποδυθούν τους τρεις χαρακτήρες σε κάθε σενάριο (δηλ. το άτομο μεγαλύτερης ηλικίας, το κύριο άτομο που αλληλεπιδράει μαζί του και τον παριστάμενο). • Παρέχετε την αντίστοιχη περιγραφή χαρακτήρα σε κάθε συμμετέχοντα που υποδύεται έναν χαρακτήρα και ζητήστε του να τη διαβάσει καλά και να σκεφτεί για μερικά λεπτά πώς θα αντιδρούσε σε κάθε συνθήκη. • Επιτρέψτε στους συμμετέχοντες να υποδυθούν τους ρόλους τους για μερικά λεπτά (5-10 λεπτά). • Ξεκινήστε μια ανοικτή συζήτηση με όλη την ομάδα σχετικά με τα παρακάτω θέματα: <ul style="list-style-type: none"> ○ Πώς αισθάνθηκε κάθε χαρακτήρας ενώ υποδύονταν τον ρόλο του; ○ Πώς αισθάνθηκε το κοινό παρακολουθώντας το παιχνίδι ρόλων; ○ Θα ήθελαν να αλλάξουν κάτι σε όσα είπαν/έκαναν οι χαρακτήρες τους; ○ Τι θα έκανε διαφορετικά κάθε χαρακτήρας; ○ Η ηλικία του χαρακτήρα 1 είχε επίδραση σε όσα συνέβησαν; Εάν ναι, με ποιον τρόπο; ○ Αναγνωρίζετε κοινά στερεότυπα ή παρανοήσεις σε αυτές τις καταστάσεις; <p>Σενάριο 1 – Χρήση smartphone</p>

Χαρακτήρας 1 (άτομο μεγαλύτερης ηλικίας)

Είστε άτομο μεγαλύτερης ηλικίας και ζείτε σε οίκο ευγηρίας. Τα παιδιά σας σάς έκαναν πρόσφατα δώρο ένα νέο smartphone. Γενικά είστε καλοί με τις ψηφιακές συσκευές, αλλά μια νέα εφαρμογή στο κινητό σταματάει συνεχώς να λειτουργεί. Ζητάτε ευγενικά από έναν εργαζόμενο εάν μπορεί να σας βοηθήσει και να σας δείξει πώς να χρησιμοποιείτε την εφαρμογή. Ο εργαζόμενος, χωρίς να σας μιλήσει, παίρνει το κινητό από τα χέρια σας, αλλάζει μερικές ρυθμίσεις και σας το επιστρέφει. Τον ευχαριστείτε και τον ρωτάνε πώς έφτιαξε την εφαρμογή, για να ξέρετε τι να κάνετε την επόμενη φορά. Όμως ο εργαζόμενος απαντάει ότι έχει πολλή δουλειά τώρα.

Χαρακτήρας 2 (φροντιστής)

Ένας από τους ενοίκους στον οίκο ευγηρίας που εργάζεστε σάς ζητάει να του δείξετε πώς να χρησιμοποιεί μια νέα εφαρμογή στο κινητό του. Εσείς έχετε πολλή δουλειά εκείνη τη στιγμή. Έτσι, φτιάχνετε μόνοι σας το πρόβλημα στην εφαρμογή, αφού πιστεύετε ότι θα σας έπαιρνε πολύ χρόνο να του δείξετε τι να κάνει και δεν θα το καταλάβαινε.

Χαρακτήρας 3 (φροντιστής – παριστάμενος)

Βλέπετε έναν από τους ενοίκους μεγαλύτερης ηλικίας στον οίκο ευγηρίας που εργάζεστε να ζητάει από έναν συνάδελφό σας να του δείξει πώς να χρησιμοποιεί μια εφαρμογή στο κινητό του. Όμως, ο συνάδελφός σας ρυθμίζει ο ίδιος την εφαρμογή και επιστρέφει το κινητό στο άτομο μεγαλύτερης ηλικίας, χωρίς να του δείξει πώς να τη χρησιμοποιεί. Νιώθετε την παρόρμηση να επέμβετε και να του δείξετε εσείς, αλλά δεν το κάνετε επειδή φοβάστε μην προσβάλλετε τον συνάδελφό σας.

Σενάριο 2 – Ραντεβού στον γιατρό

Χαρακτήρας 1 (άτομο μεγαλύτερης ηλικίας)

Είστε άτομο μεγαλύτερης ηλικίας και επισκέπτεστε τον ίδιο γιατρό για δεύτερη φορά, σχετικά με έναν επίμονο πόνο στη μέση. Ο πόνος επιδεινώνεται και έχει αρχίσει να επηρεάζει σημαντικά την ικανότητά σας να εκτελείτε εργασίες, όπως να κάθεστε και να σηκώνεστε. Στο προηγούμενο ραντεβού, ο γιατρός σάς έγραψε ήπια αναλγητικά, λέγοντάς σας ότι ο πόνος θα υποχωρήσει σύντομα.

Χαρακτήρας 2 (γιατρός πρωτοβάθμιας περίθαλψης)

Εξετάζετε έναν ασθενή μεγαλύτερης ηλικίας με πόνο στη μέση για δεύτερη φορά. Στην προηγούμενη επίσκεψη είχατε συνταγογραφήσει ήπια αναλγητικά, αλλά ο πόνος του ασθενούς φαίνεται να επιδεινώνεται με την πάροδο του χρόνου. Πιστεύετε ότι ο πόνος οφείλεται πιθανότατα στην ηλικία του ασθενούς. Οι πιθανότητες για άλλες αιτίες δεν είναι ισχυρές και δεν έχετε αρκετό χρόνο για μια λεπτομερή εξέταση. Έχετε πολλά ακόμη ραντεβού και έχετε

	<p>καθυστερήσει. Λέτε στον ασθενή ότι ο πόνος του οφείλεται πιθανότατα στην ηλικία του και είναι φυσιολογικό με την πάροδο του χρόνου να παρουσιάζει περισσότερα προβλήματα στη μέση. Τον ενθαρρύνετε να αποδεχθεί το γεγονός ότι πιθανότατα θα αισθάνεται πόνο τα επόμενα χρόνια και να διερευνήσει τρόπους για να τον αντιμετωπίσει.</p> <p><u>Χαρακτήρας 3</u> (ειδικευόμενος γιατρός – παριστάμενος)</p> <p>Είστε νέος, ειδικευόμενος γιατρός και παρατηρείτε για πρώτη φορά ένα ραντεβού με ένα άτομο μεγαλύτερης ηλικίας που αναφέρει συνεχόμενο πόνο στη μέση. Σύμφωνα με την περιγραφή του ασθενούς, η πρώτη σας εντύπωση είναι ότι χρειάζεται εκτεταμένες εξετάσεις απεικόνισης για να προσδιοριστεί η αιτία του πόνου. Ωστόσο, ο γιατρός πρωτοβάθμιας περίθαλψης θεωρεί ότι ο πόνος οφείλεται στη «μεγάλη ηλικία» και προσφέρει παρηγορητική φροντίδα. Διαφωνείτε, αλλά δεν αναφέρετε κάτι επειδή φοβάστε να αμφισβητήσετε τον ανώτερό σας.</p> <p>Σενάριο 3 – Δημιουργήστε το δικό σας</p> <p>Ενθαρρύνετε τους συμμετέχοντες να δημιουργήσουν τα δικά τους σενάρια και τους δικούς τους χαρακτήρες, σύμφωνα με τις προσωπικές εμπειρίες τους.</p>
--	--

2.7 Αξιολόγηση

Ερωτήσεις αξιολόγησης γνώσεων/δεξιοτήτων:

- Τι είναι οι ηλικιακές διακρίσεις και πώς επηρεάζουν άτομα διαφόρων ηλικιών;
- Πώς εκδηλώνονται οι ηλικιακές διακρίσεις στην καθημερινότητα;
- Πόσο συχνές είναι οι εσωτερικευμένες ηλικιακές διακρίσεις;
- Πώς μπορεί να συμβάλει κάθε άτομο στην καταπολέμηση των ηλικιακών διακρίσεων και των κοινών στερεοτύπων που σχετίζονται με την ηλικία;

2.8 Βιβλιογραφία

AGE Platform Europe & Equinet. (2019). How do we tackle ageism and age discrimination of older people? Report of the capacity-building seminar organised by AGE Platform Europe and Equinet. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.age-platform.eu/sites/default/files/Follow-up%20report%20to%20AGE-Equinet%20seminar_FINAL.pdf

AGE platform Europe. (n.d.). *Short guide to avoid stereotypical communication when talking about ageing and older people*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.age-platform.eu/publications/short-guide-avoid-stereotypical-communication-when-talking-about-ageing-and-older>

- Coudin, G., & Alexopoulos, T. (2010). 'Help me! I'm old!' How negative aging stereotypes create dependency among older adults. *Aging & mental health*, 14(5), 516-523. <https://doi.org/10.1080/13607861003713182>
- FrameWorks Institute. (2017). *Quick Start Guide*. Washington, DC. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.frameworksinstitute.org/wp-content/uploads/2020/05/aging_bp_quickstart.pdf
- Gendron, T. L., Welleford, E. A., Inker, J., & White, J. T. (2016). The language of ageism: Why we need to use words carefully. *The Gerontologist*, 56(6), 997-1006. <https://doi.org/10.1093/geront/gnv066>
- HelpAge International. (2016). *HelpAge training guide: Exploring ageism through role-play workshops*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.helpage.org/download/57cd32447e494>
- Lagacé, M., Tanguay, A., Lavallée, M. L., Laplante, J., & Robichaud, S. (2012). The silent impact of ageist communication in long term care facilities: Elders' perspectives on quality of life and coping strategies. *Journal of Aging Studies*, 26(3), 335-342. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2012.03.002>
- Levy, B. (2009). Stereotype embodiment: A psychosocial approach to aging. *Current Directions in Psychological Science*, 18(6), 332–336. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01662.x>
- Levy, B. R. (2001). Eradication of ageism requires addressing the enemy within. *The gerontologist*, 41(5), 578-579. <https://doi.org/10.1093/geront/41.5.578>
- Levy, B. R., Hausdorff, J. M., Hencke, R., & Wei, J. Y. (2000). Reducing cardiovascular stress with positive self-stereotypes of aging. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 55(4), P205-P213. <https://doi.org/10.1093/geronb/55.4.P205>
- Levy, B. R., Slade, M. D., Kunkel, S. R., & Kasl, S. V. (2002). Longevity increased by positive self-perceptions of aging. *Journal of personality and social psychology*, 83(2), 261. doi: 10.1037//0022-3514.83.2.261.
- Malani, P., Kullgren, J., Solway, E., Ober A., J., Singer, D., & Kirch, M. (2020). *National Poll on Healthy Aging*. <http://hdl.handle.net/2027.42/156038>
- Marques, S., Mariano, J., Mendonça, J., De Tavernier, W., Hess, M., Naegele, L., ... & Martins, D. (2020). Determinants of ageism against older adults: a systematic review. *International journal of environmental research and public health*, 17(7), 2560. <https://doi.org/10.3390/ijerph17072560>
- Marques, Sibila & Vauclair, Melanie & Borges Rodrigues, Ricardo & Mendonça, Joana & Gerardo, Filomena & dos Santos Cunha, Filipa & Sena, Conceição & Leitão, Eugénia. (2015). iMAGES: intervention program to prevent ageism in children and adolescents. doi: 10.13140/RG.2.2.15069.20968.
- Steward, A. (2021). Toward interventions to reduce internalized ageism. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/10911359.2021.1898516>

WHO - World Health Organization. (2021a). *Global Campaign to Combat Ageism - Toolkit*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.who.int/publications/m/item/global-campaign-to-combat-ageism-toolkit>

WHO - World Health Organization. (2021b). *Global report on ageism*. Geneva: World Health Organization. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866>

WHO - World Health Organization. (2021c). *Initiating a conversation about ageism*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.who.int/publications/m/item/initiating-a-conversation-about-ageism>

WHO - World Health Organization. (2021d). *Quick guide to avoid ageism in communication*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.who.int/publications/m/item/quick-guide-to-avoid-ageism-in-communication>

3. Η έννοια της διαγενεακής μάθησης

3.1 Εισαγωγή και στόχοι

Στην ευρωπαϊκή κοινωνία, το ποσοστό ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας αυξάνεται συνεχώς ως άμεση συνέπεια του ακόμη μεγαλύτερου προσδόκιμου ζωής. Η ποιότητα ζωής στην τρίτη ηλικία μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά με μια διαδικασία δραστήριας γήρανσης που θα περιλαμβάνει σταθερή εκπαίδευση και μαθησιακές παροχές για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

Η διαγενεακή μάθηση μπορεί να βοηθήσει ιδιαίτερα, αφού την τελευταία δεκαετία οι ευρωπαϊκές κοινωνικές πολιτικές έχουν αναδείξει την ανάγκη ανάπτυξης ενός μοντέλου κοινότητας βασισμένου στην αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και του ατόμου σε όλη τη διάρκεια ζωής του. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο έχουν θέσει την εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών διά βίου μάθησης και την προώθηση της ενεργούς ιδιότητας του πολίτη στους κύριους στόχους των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων, με πρόθεση να καταπολεμηθεί η προοδευτική απομόνωση κατηγοριών σε μειονεκτική θέση.

Επομένως, οι διαγενεακές πρακτικές θα πρέπει να εξεταστούν ως προς τη θεμελιώδη κοινωνική αξία τους: είναι απαραίτητο να προωθηθεί ένα νέο πολιτισμικό πρότυπο που ενθαρρύνει την ανοικτή στάση προς τους άλλους, τον γνήσιο διάλογο και την αποδοχή της ποικιλότητας.

Η διαγενεακή μάθηση επιτρέπει σε άτομα κάθε ηλικίας να μαθαίνουν μαζί και το ένα από το άλλο, μια διαδικασία που συνήθως προκύπτει αυθόρμητα εντός οικογενειών όπου γίνεται ανταλλαγή γνώσεων από τη μία γενιά στην άλλη (Ceccherelli, 2021).

Ωστόσο, πρόσφατα παρατηρήθηκε ότι αυτή η διαδικασία διευκολύνεται και από μεγαλύτερες κοινωνικές ομάδες, εκτός του οικογενειακού κύκλου. Έρευνες δείχνουν ότι το τρέχον μοντέλο διαγενεακής μάθησης συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των νέων και ότι οι διαγενεακές σχέσεις είναι εργαλεία για την ανάπτυξη και τη διατήρηση μιας αίσθησης εμπιστοσύνης και συμμετοχής στα μέλη της κοινωνίας (Kaplan, Sanchez & Hoffman, 2017).

Σε αυτήν την ενότητα παρουσιάζεται μια επισκόπηση της διαγενεακής μάθησης, με τους ορισμούς της, τις διαφορές της από άλλες μορφές μάθησης και της σημασίας της (Ενότητα 1) έως τις ωφέλιμες επιπτώσεις της στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, στα άτομα μικρότερης ηλικίας και στα παιδιά (Ενότητα 2).

Για να γίνει εμβάθυνση στο θέμα, παρουσιάζεται ένα παράδειγμα ορθής πρακτικής και μια μελέτη περίπτωσης προκειμένου να γίνουν γνωστές ορισμένες από τις εφαρμογές διαγενεακής μάθησης στην πραγματική ζωή.

Οι μαθησιακοί στόχοι αυτής της ενότητας είναι οι εξής:

- Ο ορισμός της έννοιας της διαγενεακής μάθησης, της σημασίας και της χρήσης της.
- Ενημέρωση για τα οφέλη της διαγενεακής μάθησης για τα εμπλεκόμενα άτομα
- Εμπλουτισμός των γνώσεων για την πρακτική διαγενεακής μάθησης μεταξύ μικρών παιδιών και ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας

3.2 Τι είναι η διαγενεακή μάθηση;

Πώς ορίζεται η διαγενεακή μάθηση

Η διαγενεακή μάθηση είναι μία από τις **παλαιότερες μεθόδους μάθησης**. Είναι **πολυ-γενεακή** και συνήθως περιλαμβάνει μάθηση που λαμβάνει χώρα με φυσικό τρόπο, στο πλαίσιο της καθημερινής κοινωνικής ζωής.

Η διαγενεακή μάθηση ορίζεται ως μια **διαδικασία**, μέσω της οποίας άτομα κάθε ηλικίας αποκτούν δεξιότητες και γνώσεις, αλλά και στάσεις και αξίες, από την καθημερινή εμπειρία, από όλους τους διαθέσιμους πόρους και από όλες τις επιρροές στη δική τους ζωή (EAGLE, 2008). Μπορεί να οριστεί ως μια μέθοδος που έχει ως στόχο να ενώσει τα άτομα με σκόπιμες, αμοιβαία ωφέλιμες δραστηριότητες, προωθώντας παράλληλα την ενσυναίσθηση και τον σεβασμό μεταξύ των γενεών.

Η βασική έννοια είναι ότι άτομα διαφορετικών γενεών μαθαίνουν το ένα από το άλλο - όχι μόνο οι νεότεροι από τους μεγαλύτερους, αλλά και οι μεγαλύτεροι από τους νεότερους, μια αμφίδρομη διαδικασία που μπορεί να δομηθεί και να οργανωθεί, αλλά και που παρατηρείται με φυσικό τρόπο σε ορισμένες περιπτώσεις. Για παράδειγμα, τα μωρά μαθαίνουν γρήγορα πώς να επηρεάζουν τη συμπεριφορά των γονιών τους, με παράπονα ή κλάμα. Οι γονείς πρέπει να προβλέπουν τις ανάγκες των παιδιών τους και να μάθουν πώς να φέρονται.

Η διαγενεακή μάθηση ορίζεται ως ένας **τρόπος** ώστε άτομα κάθε ηλικίας **να μαθαίνουν** μαζί και το ένα από το άλλο, ένα σημαντικό **μέρος της διά βίου μάθησης**, όπου οι γενιές συνεργάζονται για να αποκτούν δεξιότητες, αξίες και γνώσεις.

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Διαγενεακής Μάθησης (European Network of Intergenerational Learning) ορίζει τη διαγενεακή μάθηση ως ένα **σύμφωνο εκπαίδευσης** που βασίζεται στην αμοιβαιότητα και την ανταποδοτικότητα και περιλαμβάνει άτομα διαφορετικών ηλικιών όπου οι γενιές συνεργάζονται για να αποκτήσουν νέες ικανότητες και γνώσεις.

Αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την αντιμετώπιση των σημαντικών δημογραφικών αλλαγών στη σημερινή κοινωνία, ενισχύοντας τη διαγενεακή αλληλεγγύη μέσω διαγενεακών πρακτικών.

Προκειμένου μια δραστηριότητα να αναγνωριστεί ως πρακτική διαγενεακής μάθησης, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τα παρακάτω (ENIL, 2013):

- να περιλαμβάνει περισσότερες από μία γενιές
- να οδηγεί σε μια αμοιβαία ωφέλιμη μάθηση για τους συμμετέχοντες και σε συνοχή της κοινότητας
- να δημιουργεί σχετικές μαθησιακές ευκαιρίες
- να παρέχει ένα μη απειλητικό και καθησυχαστικό μαθησιακό περιβάλλον

Πώς διαφέρει η διαγενεακή μάθηση από τις άλλες μορφές μάθησης;

Επιπροσθέτως της ανταλλαγής γνώσεων, η διαγενεακή μάθηση προωθεί αμοιβαίες μαθησιακές σχέσεις ανάμεσα σε διαφορετικές γενιές και βοηθάει στην ανάπτυξη κοινωνικού κεφαλαίου και συνοχής στις σημερινές γηράσκουσες κοινωνίες.

Θα πρέπει να συζητηθεί ο τρόπος με τον οποίο η διαγενεακή μάθηση σχετίζεται με άλλα είδη εκπαίδευσης, όπως η επίσημη, η ανεπίσημη και η μη επίσημη μάθηση. Η **επίσημη μάθηση** αποτελεί ένα είδος μάθησης που λαμβάνει χώρα σε οργανωμένο και δομημένο πλαίσιο, όπως σε σχολείο ή εκπαιδευτικό ίδρυμα. Η σύλληψη και ο σχεδιασμός της βασίζονται ρητά σε μια συγκεκριμένη διδακτέα ύλη και οδηγεί σε κάποια μορφή αναγνωρισμένης πιστοποίησης. Η **μη επίσημη μάθηση** σχετίζεται με προγραμματισμένες δραστηριότητες που δεν έχουν σχεδιαστεί ρητά ως δραστηριότητες μάθησης, δεν παρέχονται από εκπαιδευτικό ίδρυμα και δεν οδηγούν συνήθως σε πιστοποίηση. Χαρακτηρίζεται από υψηλότερο βαθμό ευελιξίας σχετικά με τους στόχους των μαθησιακών δραστηριοτήτων. Μπορεί να περιλαμβάνει διαφορετικά συστήματα από τις κανονικές τάξεις. Η **ανεπίσημη μάθηση** περιλαμβάνει τις διάφορες μορφές εμπειρικής μάθησης που προκύπτουν από τις δραστηριότητες της καθημερινότητας που σχετίζονται με την εργασία, την οικογένεια και τον ελεύθερο χρόνο. Δεν είναι οργανωμένη ή δομημένη, αλλά μπορεί να ολοκληρώνει ένα επίσημο ή μη επίσημο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Colardyn and Bjornavold, 2014).

Σχετικά με τους παραπάνω ορισμούς, η διαγενεακή μάθηση μπορεί να θεωρηθεί ένα είδος μάθησης που μπορεί να προκύψει τόσο με μη επίσημους όσο και με ανεπίσημους τρόπους (ENIL, 2013).

Η διαγενεακή μάθηση λειτουργεί καλύτερα με εναλλακτικές μαθησιακές δραστηριότητες παρά σε συμβατική διδασκαλία σε αίθουσα ή σε ομάδες (DG Education and Culture, 2012). Για αυτόν τον λόγο, το μαθησιακό περιβάλλον είναι πολύ σημαντικό για την επιτυχία της. Είναι χρήσιμο οι μαθησιακές δραστηριότητες να διεξάγονται σε ένα οικείο πλαίσιο για τουλάχιστον μία από τις συμμετέχουσες ομάδες και να εξασφαλίζεται ότι όλοι αισθάνονται ασφαλείς και άνετα.

Άλλος ένας τύπος μάθησης που σχετίζεται με τη διαγενεακή μάθηση είναι η **οικογενειακή μάθηση**, δηλαδή η μάθηση στην οποία εμπλέκονται τα μέλη της οικογένειας στη διάρκεια της ζωής τους (Dierking, 2018). Αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει κοινωνική αλληλεπίδραση, συνεργασία και ανταλλαγή γνώσεων μεταξύ των μελών και ενσωμάτωση ενός συνόλου κοινών νοημάτων στο οικογενειακό αφήγημα, μεταξύ και ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Παρότι αυτός ο τύπος μάθησης προωθεί τις δεξιότητες ατόμων μικρότερης και μεγαλύτερης ηλικίας, καθώς περιλαμβάνει ένα διαγενεακό τμήμα, διαφέρει από την κανονική διαγενεακή μάθηση, αφού δεν περιλαμβάνει απαραίτητα την αμοιβαιότητα. Επιπλέον, η διαγενεακή μάθηση μπορεί να υφίσταται σε διαφορετικά πλαίσια και όχι απαραίτητα στο οικογενειακό.

Γιατί είναι σημαντική η διαγενεακή μάθηση;

Η διαγενεακή μάθηση μπορεί να ενδυναμώσει τις κοινότητες και να τις κάνει περισσότερο φιλικές προς τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, καταργώντας τους ηλικιακούς φραγμούς και τα στερεότυπα σχετικά με τη γήρανση, προωθώντας την κοινή κατανόηση, τον σεβασμό και την εμπιστοσύνη και επιτρέποντας την ανταλλαγή ιδεών, δεξιοτήτων, γνώσεων και εμπειριών. Είναι μια πρακτική που μπορεί να αντισταθμίσει την αυξανόμενη έλλειψη επαφής μεταξύ των γενεών και την έλλειψη κοινωνικής συνοχής μεταξύ ευάλωτων ομάδων ή/και κοινοτήτων με πολιτισμική ποικιλότητα (Toy-Plus Project, 2017).

Η δημογραφική αλλαγή που αντιμετωπίζουν οι ευρωπαϊκοί πληθυσμοί οδηγεί σε μια γηράσκουσα κοινωνία στην οποία αλλάζουν τα μοτίβα οικονομίας και πρόνοιας. Οι οικονομικές ανισότητες αυξάνονται και η πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες μπορεί να είναι δύσκολη, ειδικά για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Η παραδοσιακή οικογενειακή δομή εξασθενεί, οδηγώντας σε μια ατομικευμένη κοινωνία όπου η απομόνωση των ευάλωτων μελών αποτελεί μεγάλο κίνδυνο (EAGLE, 2008).

Για την ακρίβεια, ιστορικά, η διαγενεακή μάθηση λάμβανε χώρα εντός της οικογένειας. Σήμερα όμως, η φθίνουσα πορεία της εκτεταμένης οικογένειας, η μεγαλύτερη κινητικότητα των εργαζόμενων και των οικογενειών τους, η αύξηση των δραστηριοτήτων με ηλικιακούς διαχωρισμούς (για παράδειγμα, οι οργανώσεις νέων ή οι λέσχες ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας) και η αυξημένη χρήση των ηλεκτρονικών συστημάτων για κοινωνική αλληλεπίδραση μπορούν να συμβάλλουν στην έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των γενεών και στην έλλειψη ισότητας και κοινωνικής συνοχής (DG EDUCATION AND CULTURE, 2012).

Σε αυτό το σενάριο, η διαγενεακή μάθηση μπορεί να προσφέρει αρκετά οφέλη στην κοινωνία, από την προσέγγιση μεταξύ απομακρυσμένων γενεών και την ενημέρωση για την ενεργή ιδιότητα του πολίτη και την κοινωνική συμμετοχή, έως την υποστήριξη της διά βίου μάθησης και τη διατήρηση ανθρώπινων και κοινωνικών σχέσεων. Προσφέρει ένα μέσο για μεταφορά δεξιοτήτων, αξιών και γνώσεων μεταξύ των γενεών και την αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων (μείωση διακρίσεων, αύξηση κοινωνικής ενσωμάτωσης, ενίσχυση της ενεργούς ιδιότητας του πολίτη...).

Η διαγενεακή μάθηση μπορεί να λάβει χώρα σε μια ποικιλία κοινωνικών πλαισίων και μέσω διαφορετικών προγραμμάτων ή έργων που βοηθούν στην ενίσχυση του κοινωνικού κεφαλαίου και των δεσμών, δημιουργώντας κοινωνική συνοχή στις κοινότητες. Είναι σημαντικό να καταπολεμηθούν τα στερεότυπα γήρανσης και θα βοηθήσει η αντιμετώπιση των δημογραφικών αλλαγών και η εξασφάλιση αλληλεγγύης σε όλο τον κύκλο ζωής, καταργώντας τους φραγμούς και πιέζοντας για μετάβαση σε έναν διαγενεακό κόσμο. Τα αρνητικά στερεότυπα και η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών γενεακών ομάδων έχουν οδηγήσει ή μπορεί να οδηγήσουν σε μια κάμψη της κοινωνικής συνοχής στις κοινωνίες (Ceccherelli, 2021). Τόσο τα άτομα μικρότερης όσο και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας διαθέτουν έγκυρους πόρους που μπορούν να μοιραστούν μέσω της διαγενεακής μάθησης και αυτό μπορεί να βοηθήσει στην επίλυση ορισμένων βασικών προβλημάτων της σύγχρονης κοινωνίας: την έλλειψη ενεργών και ασφαλών κοινοτήτων, τα επίπεδα ανισότητας στην πρόσβαση στις υπηρεσίες, την αυξανόμενη κοινωνική απομόνωση και μοναξιά, την απώλεια σχέσεων, την υποβάθμιση της υγείας και της ψυχολογικής ευεξίας.

Η διαγενεακή μάθηση παρατηρείται σε μεγάλη ποικιλία περιβάλλοντων: εργασιακούς χώρους, σχολεία, παιδικούς σταθμούς, ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα και περιβάλλοντα επαγγελματικής εκπαίδευσης. Υπάρχουν ωστόσο και διαφορετικοί τύποι δραστηριοτήτων διαγενεακής μάθησης εκτός αίθουσας. Για παράδειγμα, η συνεργασία ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και νεαρών ατόμων/παιδιών με κοινούς στόχους για την επίλυση προβλημάτων της κοινότητας.

Προφανώς, υπάρχουν δυσκολίες που μπορούν να προκύψουν από το κοινοτικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο σχετικά με τα τρέχοντα μαθησιακά συστήματα και τις πολιτικές. Ορισμένες προκλήσεις ενδέχεται να προκύπτουν από περιορισμούς κοινωνικών πολιτικών, άκαμπτες θεσμικές δομές και συνθήκες, έλλειψη γνώσεων για τον τομέα, έλλειψη οργανωτικής ικανότητας, έλλειψη εκπαίδευσης και περιορισμένη χρηματοδότηση και πόρους. Ωστόσο, η αυξανόμενη χρήση και η εξάπλωση της διαγενεακής μάθησης αναδεικνύουν την προστιθέμενη αξία που παρέχεται στη διά βίου μάθηση, τη διαγενεακή επικοινωνία και τη συνεργασία.

Έρευνες δείχνουν πώς οι συμμετέχοντες μικρότερης και μεγαλύτερης ηλικίας στις διαγενεακές δραστηριότητες απολαμβάνουν τις δραστηριότητες, δημιουργώντας πολλές φορές φιλίες. Αυτό παρατηρήθηκε ιδιαίτερα όταν οι δραστηριότητες επέτρεπαν σημαντικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ δύο ατόμων, με ένα άτομο μικρότερης ηλικίας να εργάζεται με ένα άτομο μεγαλύτερης ηλικίας (Martin, Springate, Atkinson, 2010), εξασφαλίζοντας καλύτερη κατανόηση της άλλης ηλικιακής ομάδας.

Εν συντομία, τα κύρια θέματα που αντιμετωπίστηκαν από τη διαγενεακή μάθηση αντικατοπτρίζουν τις προκλήσεις της σημερινής ευρωπαϊκής κοινωνίας: το ψηφιακό κενό ανάμεσα στα άτομα μικρότερης ηλικίας και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, τα ανησυχητικά ποσοστά εγκατάλειψης σχολείου, τα προβλήματα εγγραμματος και τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού ευάλωτων ομάδων. Πράγματι, παρατηρείται ένα μεγάλο εύρος δεξιοτήτων, όπου αυτές αναπτύσσονται σε διαγενεακό πλαίσιο μελέτης, διδασκαλίας και μάθησης. Οι γλωσσικές δεξιότητες, οι αλφαβητικές δεξιότητες και οι δεξιότητες μαθηματικών μπορούν να αναπτυχθούν σε ένα μοντέλο διαγενεακής μάθησης, όπως και δεξιότητες επικοινωνία, κοινωνικές και σχεσιακές δεξιότητες ή ικανότητες δημιουργίας ομάδας που οδηγούν σε ισχυρότερη προσωπική ανάπτυξη, γενική ευεξία και επίπεδο ενεργούς ιδιότητας πολίτη (ENIL, 2013).

3.3 Τα οφέλη της διαγενεακής μάθησης

Οφέλη για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας

Για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, η μάθηση και η εκπαίδευση δεν είναι απλώς κάτι διασκεδαστικό ή μια ασχολία, αφού η συνεχής μάθηση ευνοεί τη φυσικοσωματική ευεξία, την κοινωνική ενσωμάτωση και τη συμμετοχή σε δραστηριότητες της κοινότητας. Παρέχει επίσης μια νέα εικόνα για το άτομο μεγαλύτερης ηλικίας, προσφέροντας ενημέρωση για αυτό το ιδιαίτερα ευαίσθητο στάδιο της ζωής και εξασφαλίζει θετικές επιπτώσεις στη συμμετοχή των πολιτών, επιτρέποντάς τους να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κοινωνίας. Για την ακρίβεια, η συμμετοχή και η μάθηση βοηθούν στην κατάργηση της απομόνωσης και μακροπρόθεσμα. Για παράδειγμα, εάν ένα άτομο μεγαλύτερης ηλικίας ξέρει να χρησιμοποιεί smartphone, θα διατρέχει χαμηλότερο κίνδυνο απομόνωσης από άτομο που δεν έχει αυτήν την ικανότητα.

Η διαγενεακή μάθηση μειώνει την απομόνωση των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, ένα φαινόμενο που έχει αυξηθεί ιδιαίτερα στη σύγχρονη κοινωνία, ιδιαίτερα μετά την πρόσφατη πανδημία του Covid-19 που οδήγησε στον διασκορπισμό των κοινωνικών σχέσεων. Η

αμοιβαία γνώση επιτρέπει την υπέρβαση των στερεοτύπων και των επιφυλάξεων που υφίστανται μεταξύ των γενεών. Επιπλέον, επιτρέπει την ανάπτυξη νέων μεθόδων επίλυσης προβλημάτων και αφομοίωσης, με διαφύλαξη του ανθρώπινου κεφαλαίου στη σημερινή κοινωνία, όπου η μέση ηλικία είναι πάντα υψηλότερη (EPALE, 2017).

Για να μάθουμε ο ένας από τον άλλο, είναι απαραίτητο να εξασφαλίσουμε καλή επικοινωνία, να γνωριστούμε, να κατανοήσουμε και να αποδεχθούμε ο ένας τον άλλο. Επομένως, είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν ευκαιρίες για επίσημη και ανεπίσημη μάθηση. Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στις διαφορετικές γενιές δεν θα πρέπει ποτέ να εμπεριέχει στοιχεία διένεξης, αλλά να είναι μια ευκαιρία για την εξασφάλιση μεγαλύτερης συνοχής, αποτελεσματικής αμοιβαίας μάθησης και ανάπτυξης της αλληλεγγύης.

Μέσω της διαγενεακής μάθησης, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας μπορούν να αποκτήσουν νέες δεξιότητες και να αισθανθούν πολύτιμα στη μετάδοση των δικών τους γνώσεων και εμπειριών σε νεότερες γενιές. Για την ακρίβεια, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας αποκτούν κίνητρο για συμμετοχή στη διαγενεακή μάθηση για αλτρουιστικούς λόγους, δηλαδή τη μεταφορά των δεξιοτήτων και των γνώσεών τους στη νεότερη γενιά. Για να εξηγηθεί αυτό, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η έννοια του «generativity» (καθοδήγηση). Ο όρος «generativity» αναφέρεται σε ένα σύστημα δημιουργίας και μεταφοράς εννοιών από τις μεγαλύτερες γενιές στις επόμενες. Αφορά τη δημιουργία ενός νέου συστήματος πηγών νοήματος και αξίας, εκπαίδευσης και μάθησης, μέσω του οποίου οι χρήστες μπορούν να εξελίξουν τη δική τους ικανότητα επινόησης, παραγωγής και εφαρμογής νέου περιεχομένου, χωρίς περαιτέρω υποστήριξη ή στοιχεία. Ο όρος δημιουργήθηκε το 1950 από τον ψυχολογικό Erik Erikson, υποδεικνύοντας την ευθύνη των μεγαλύτερων γενεών στη μύηση των νεότερων γενεών και υποδεικνύει την καθοδήγηση της νέας γενιάς (Minello, 2020). Συνήθως, το «generativity» αναπτύσσεται στο τέλος της ενήλικης ζωής, όταν για παράδειγμα όλες οι εμπειρίες της ζωής μπορούν να γίνουν αντιληπτές ως ευκαιρία για διδασκαλία και μεταφορά δεξιοτήτων.

Οφέλη για τις νεότερες γενιές

Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στις διαφορετικές γενιές είναι μια ευκαιρία για την εξασφάλιση μεγαλύτερης συνοχής, αποτελεσματικής αμοιβαίας μάθησης και ανάπτυξης της αίσθησης της αλληλεγγύης και της ενσυναίσθησης. Τα παιδιά και τα νεαρά άτομα δεν εξασφαλίζουν απλώς γνώσεις για διαφορετικά θέματα που μεταφέρονται από ενήλικες με εμπειρία, αλλά έχουν την ευκαιρία και να κατανοήσουν την αξία της διαγενεακής ποικιλότητας και τις προοπτικές της.

Έχει ήδη αναφερθεί ότι η διαγενεακή μάθηση μειώνει την απομόνωση των ατόμων μικρότερης και μεγαλύτερης ηλικίας και ότι η αμοιβαία γνώση επιτρέπει την υπέρβαση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων που υφίστανται μεταξύ των γενεών, διαφυλάσσοντας το ανθρώπινο κεφάλαιο στη σημερινή κοινωνία.

Ισχύει ότι υπάρχουν πολλά αρνητικά στερεότυπα σχετικά με τη γήρανση, αλλά υφίστανται και παρόμοια αρνητικά στερεότυπα σχετικά με τα νέα άτομα, τα οποία παρουσιάζονται ως αναξιόπιστα, άπειρα και εγωιστικά. Αυτό δεν ισχύει, εάν λάβουμε υπόψη την τεράστια συνεισφορά ατόμων μικρότερης και μεγαλύτερης ηλικίας στην κοινωνία και πόσο επιδραστικά είναι στην προώθηση της κοινωνικής αλλαγής μέσω των δραστηριοτήτων τους.

Αρκετές μαθησιακές δραστηριότητες προωθούν τη διαγενεακή αλληλεγγύη και τη συνεργασία, είτε ως στόχο είτε με φυσική προσέγγιση διαφορετικών ηλικιακών ομάδων μεταξύ τους. Όταν διαφορετικές γενιές συνεργάζονται και μοιράζονται τον ίδιο στόχο, αυτό οδηγεί σε καλύτερη κατανόηση μεταξύ των γενιών και μια πιο εποικοδομητική συνύπαρξη. Μέσω της συμμετοχής τους σε διαγενεακές μαθησιακές δραστηριότητες, τα άτομα μικρότερης ηλικίας μπορούν να αποκτήσουν πολύ χρήσιμη πρακτική εμπειρία, να αναπτύξουν τις διαπροσωπικές δεξιότητές τους, να αναπτύξουν τις επικοινωνιακές δεξιότητές τους και να καλλιεργήσουν ενσυναίσθηση και σεβασμό. Το σύνολο αυτής της μάθησης και της ανταλλαγής γνώσεων συμβάλλει στην αποτίμηση του ανθρώπινου κεφαλαίου και ωφελεί απευθείας ολόκληρη την κοινωνία.

Για παράδειγμα, η διαγενεακή μάθηση στον εργασιακό χώρο παρέχει εκπαίδευση για τους εργαζόμενους μικρότερης ηλικίας, αλλά μπορεί να υποστηρίξει και τα άτομα μικρότερης ηλικίας που δυσκολεύονται να ξεκινήσουν την καριέρα τους να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες και να προσφέρουν νέες ικανότητες.

Μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την κάλυψη των αναγκών των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας ως προς τη συμβάδιση με τις συνεχείς κοινωνικές αλλαγές (DG Education and Culture, 2012) ενώ ταυτόχρονα τα άτομα μικρότερης ηλικίας ή τα παιδιά εκτιμούν την ευκαιρία να μοιραστούν γνώσεις και να κάνουν τη διαφορά στις ζωές των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της συνοχής της κοινότητας. Αυτή η εμπειρία μπορεί επίσης να αποτελεί ευκαιρία για να επιδείξουν τις νέες δεξιότητές τους και να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση.

Η δημιουργία πολυ-γενεακών δημόσιων στεγών και κοινοτήτων υπονοεί επίσης μια μορφή διαγενεακής μάθησης. Συνήθως, αυτός ο τύπος πρωτοβουλιών της κοινότητας εστιάζει στην παροχή μιας ευκαιρίας αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων μικρότερης ηλικίας σε μειονεκτική θέση και των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, τα οποία λειτουργούν ως πρότυπα και μέντορες. Τα άτομα μικρότερης ηλικίας μπορούν να ωφεληθούν από μια σταθερή και υποστηρικτική κοινότητα, ενώ τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας αναμένεται να ωφεληθούν από την κοινωνική τους συμμετοχή στις τοπικές κοινότητες.

Μέσω της διαγενεακής μάθησης, τα άτομα μικρότερης ηλικίας και τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν γνώσεις και εμπειρίες που μεταφέρουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και ταυτόχρονα να βελτιώσουν τις κοινωνικές δεξιότητές τους, καθώς έρχονται σε επαφή με έναν στόχο που γενικά δεν τους είναι γνωστός.

Διαγενεακή μάθηση μεταξύ ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και μικρών παιδιών

Σήμερα, τα μικρά παιδιά και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας περνούν περισσότερο χρόνο από παλαιότερα σε περιβάλλοντα με ηλικιακό διαχωρισμό, όπως κέντρα προσχολικής αγωγής και φροντίδας και κοινωνικά κέντρα και κέντρα υγείας για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Υπάρχει επίσης μεγαλύτερη μετανάστευση/μετακίνηση που διαχωρίζει τους παππούδες από τα εγγόνια και δυσχεραίνει τη διατήρηση της «συμβατικής» μορφής της μάθησης μεταξύ των γενιών. Σε αυτές τις συνθήκες, η διαγενεακή μάθηση μπορεί να θεωρηθεί σημαντικό τμήμα της διά βίου μάθησης, με δυνατότητα να χτίσει αμφίδρομες μαθησιακές σχέσεις μεταξύ

διαφορετικών γενεών και να βοηθήσει στην ανάπτυξη κοινωνικού κεφαλαίου και συνοχής (Toy-Plus Project, 2018).

Επιστημονικές έρευνες που διεξήγαγε το ICDI – International Child Development (Διεθνής ανάπτυξη του παιδιού) –το 2013 εντόπισαν τους στόχους που χαρακτηρίζουν τις δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκονται από κοινού άτομα ηλικίας άνω των 65 και μικρά παιδιά προσχολικής ηλικίας, πέραν της βελτίωσης της κοινωνικής συνοχής και της ενδυνάμωσης των δεσμών μεταξύ διαφορετικών γενεών (TOY Project Consortium, 2013). Σαφώς, η αλληλεπίδραση μεταξύ παππούδων και παιδιών μπορεί να ενισχύσει τις διαπροσωπικές σχέσεις και να καταπολεμήσει τα αρνητικά στερεότυπα και την απομόνωση των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Ένας από τους καλύτερους τρόπους για τη δημιουργία σχέσεων με τα μικρότερα παιδιά είναι διοργανώνοντας δραστηριότητες για να περνούν χρόνο μαζί, όπως τραγουδώντας, κάνοντας καλλιτεχνικά έργα, μαγειρεύοντας και παίζοντας μαζί. Αυτό μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμο στην αναγνώριση του ρόλου που έχουν οι παππούδες, τόσο στην οικογένεια όσο και στην κοινωνία, ως ακροατές, αφηγητές, φροντιστές της συλλογικής μνήμης και της οικογενειακής ιστορίας. Η διαφύλαξη και η μεταφορά της ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς είναι θεμελιώδους σημασίας σε μια κοινωνία γνώσης όπως η σύγχρονη. Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας αποτελούν ζωτικό σύνδεσμο με το παρελθόν μας και μπορούν να βοηθήσουν τα μικρά παιδιά να δημιουργήσουν μια αίσθηση ταυτότητας και ιστορικής προοπτικής. Ορισμένα παραδείγματα περιλαμβάνουν την αφήγηση ιστοριών για γεγονότα του παρελθόντος, την αφήγηση τοπικών θρύλων ή την αναπαραγωγή παραδοσιακών παιχνιδιών που δεν συνηθίζονται στα παιδιά σήμερα.

Η εισαγωγή των παιδιών στη διαγενεακή μάθηση από πολύ νεαρή ηλικία είναι επίσης ωφέλιμη στην εκπαίδευσή τους στον σεβασμό της ποικιλότητας, καθώς τα παιδιά βοηθούν τους παππούδες να παραμένουν ριζωμένοι στον σύγχρονο κόσμο, αντί να ζητούν καταφύγιο στις αναμνήσεις και αντιστρόφως, αφού οι παππούδες προσφέρουν στα παιδιά την ευκαιρία να αποκτήσουν πρόσβαση στη γνώση που έχουν συσσωρεύσει στη διάρκεια της ζωής τους.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτές οι δραστηριότητες μπορούν να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των παιδιών και των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας: επειδή τα παιδιά φέρουν ενθουσιασμό και μπορούν να διατηρήσουν σε εγρήγορση συγκέντρωση των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, ενώ παράλληλα μαθαίνουν πώς να διαχειρίζονται και να ελέγχουν τον εαυτό τους, προσαρμοζόμενα στις ανάγκες των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Τα μικρά παιδιά φέρνουν χαρά και ενέργεια στις ζωές των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, ειδικά όταν αυτά ζουν μόνα ή σε ιδρύματα κοινωνικής μέριμνας, ενώ η αντίληψη των παιδιών για την ενσυναίσθηση και την ανοχή είναι πολύ σημαντική για την ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης από μια τόσο μικρή ηλικία.

Τα μικρά παιδιά μπορούν να μάθουν σχετικά με παραδόσεις, την ιστορία, να αναπτύξουν νέες δεξιότητες, να δημιουργήσουν σημαντικές σχέσεις, να βιώσουν την ηρεμία, να λάβουν μεγαλύτερη προσοχή, να αποκτήσουν αξίες και πρότυπα σχετικά με την ιδιότητα του πολίτη και να αντιληφθούν τη διαδικασία της γήρανσης. Μελέτες έχουν διαπιστώσει ότι τα παιδιά που συμμετείχαν σε ένα διαγενεακό πρόγραμμα ήταν περισσότερο πρόθυμα να μοιράζονται, να βοηθούν και να συνεργάζονται με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, αποκτώντας κοινωνική

επίγνωση μέσω της επικοινωνίας με τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, αναπτύσσοντας θετικές στάσεις προς τη γήρανση και τα μεγαλύτερα άτομα, σχηματίζοντας κοινωνικές δεξιότητες σε ένα στοργικό περιβάλλον και έχοντας άτομα να παίζουν μαζί τους (Dellmann-Jenkins, Lambert, and Fruit, 1991).

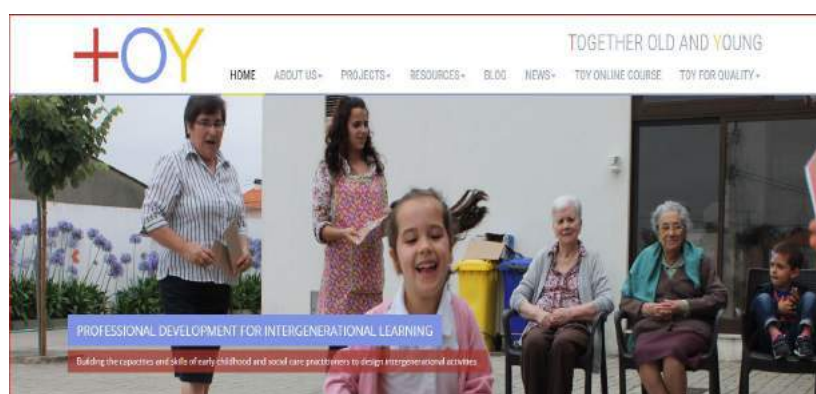
Παράλληλα, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας αισθάνονται περισσότερο πολύτιμα και χρήσιμα για την κοινωνία, ενισχύουν την ευεξία και την αυτοεκτίμησή τους, μαθαίνουν νέες δεξιότητες, διασκεδάζουν και είναι δραστήρια.

Υπό αυτήν την προοπτική, είναι καλό να ενθαρρύνονται και να προωθούνται δραστηριότητες μεταξύ παππούδων και παιδιών, υπερβαίνοντας τους πολιτισμικούς και κοινωνικούς φραγμούς που εξακολουθούν να υφίστανται.

3.4 Παράδειγμα ορθής πρακτικής: TOY – together Old and Young (Νέοι και άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας μαζί)

Τα τελευταία χρόνια, ο αριθμός των διαγενεακών έργων και πρωτοβουλιών στην Ευρώπη έχει αυξηθεί και αυτό αποτελεί ένδειξη μεγαλύτερης ενημέρωσης για το θέμα. Ένα παράδειγμα διάδοσης της διαγενεακής κουλτούρας είναι το Project Toy - Together Old and Young, ένα παγκόσμιο κίνημα για την προώθηση της κοινής μάθησης μικρών παιδιών και ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας (TOY project - Together Old & Young: intergenerational learning). Στόχος του έργου είναι η προώθηση της διαγενεακής μάθησης και η δημιουργία νέων ευκαιριών για ενήλικες μεγαλύτερης ηλικίας και μικρά παιδιά προκειμένου να μαθαίνουν μαζί και να ωφελούνται ο ένας από την παρέα του άλλου.

Το έργο Toy θέλει να συμβάλλει στη δημιουργία μιας πιο ενωμένης κοινωνίας, με σεβασμό για την ταυτότητα των άλλων, στο πλαίσιο ενός διαλόγου που δείχνει ότι η Ευρώπη εστιάζει στα τρέχοντα κοινωνικά προβλήματα, προωθώντας την καινοτομία στον χώρο και την εφαρμογή ορθών πρακτικών.

Το έργο συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του Grundtvig Lifelong Learning Program (Πρόγραμμα διά βίου μάθησης Grundtvig) και προωθήθηκε από το International Child Development Initiative (Διεθνής πρωτοβουλία ανάπτυξης του παιδιού). Μεταξύ του 2012 και του 2014, εννέα συνεργαζόμενοι οργανισμοί από επτά ευρωπαϊκές

χώρες (Ιταλία, Ιρλανδία, Πολωνία, Βέλγιο, Ισπανία, Πορτογαλία και Σλοβενία) συμπεριέλαβαν αρκετά παιδιά ηλικίας 0-8 ετών και ενήλικες ηλικίας άνω των 55 ετών σε πρωτοβουλίες που έλαβαν χώρα σε βιβλιοθήκες, κέντρα τέχνης και πολιτισμικά κέντρα, δημόσιους κήπους, παιδικούς σταθμούς/νηπιαγωγεία και σχολεία, προκειμένου να προσφέρουν ανταλλαγή εμπειριών, διασκέδαση, μάθηση ο ένας από τον άλλο και ανάπτυξη σημαντικών σχέσεων.

Το Έργο ΤΟΥ επέδειξε σαφή οφέλη για μικρά παιδιά, ενήλικες μεγαλύτερης ηλικίας και κοινότητες, όπως αμοιβαία κατανόηση, βελτιωμένη ευεξία, μειωμένη μοναξιά, ικανοποίηση από την ανταλλαγή γνώσεων και την εμπειρία με τα παιδιά και βελτιωμένη κοινωνική συνοχή. Στόχος είναι επίσης να επεκταθούν αυτά τα οφέλη σε περισσότερους δικαιούχους, υποστηρίζοντας την ανάγκη να ενισχυθεί η αλληλεπίδραση μεταξύ μικρών παιδιών και ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας, κατά την ανάπτυξη πολιτικών για διά βίου μάθηση, ανάπτυξη εργαλείων και εκπαίδευσης και παροχή πληροφοριών και πόρων σχετικά με τη διαγενεακή μάθηση.

3.5 Μαθησιακή δραστηριότητα

ΟΝΟΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ή ΑΣΚΗΣΗΣ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΒΑΣΙΣΜΕΝΗ ΣΕ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ
ΧΡΟΝΟΣ	60 λεπτά
ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	Ομαδική δραστηριότητα ή σε ζευγάρια
ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Οι συμμετέχοντες θα χρησιμοποιήσουν ένα πραγματικό περιστατικό ως διδακτικό πόρο προκειμένου: <ul style="list-style-type: none"> ● να αποκτήσουν μια αντίληψη της διαγενεακής μάθησης εφαρμοσμένη στην πραγματική ζωή ● να εστιάσουν σε πραγματικές εμπειρίες που αποτυπώνουν το θεωρητικό περιεχόμενο της ενότητας ● να εμβαθύνουν στην έννοια της διαγενεακής μάθησης ● να εμπλουτίσουν τη γνώση σχετικά με τα οφέλη της διαγενεακής μάθησης ● να εμπλουτίσουν τη γνώση σχετικά με τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την προώθηση της πρακτικής της διαγενεακής μάθησης ● να αναπτύξουν αναλυτικές δεξιότητες ● να αναπτύξουν δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων

ΥΛΙΚΑ	<ul style="list-style-type: none"> ● Υλικό και πληροφορίες περίπτωσης. Τα υλικά θα πρέπει να είναι λειτουργικά σε σχέση με το πλαίσιο που παρουσιάζεται (βίντεο, εικόνες, δεδομένα...) ● Χαρτιά και στυλό/μολύβι ● Ανοικτός χώρος με καρέκλα για συζήτηση
ΕΦΑΡΜΟΓΗ	<p>Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε ομάδες ή σε ζευγάρια.</p> <p>Βήμα 1 (10 λ.) Περιγράφεται μια μελέτη περίπτωσης που περιγράφει ένα πραγματικό πλαίσιο, όπου οι δραστηριότητες διαγενεακής μάθησης εφαρμόζονται με επιτυχία μεταξύ ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και παιδιών. Η ίδια περίπτωση μπορεί να παρουσιαστεί σε όλους τους συμμετέχοντες ή να χρησιμοποιηθούν διαφορετικές περιπτώσεις για διαφορετικές ομάδες. Θα πρέπει να περιγραφούν οι ίδιες οι δραστηριότητες και ο τρόπος που πραγματοποιούνται.</p> <p>Βήμα 2 (20 λεπτά) Οι ομάδες θα πρέπει να περιγράψουν τον σκοπό κάθε δραστηριότητας διαγενεακής μάθησης, σκεπτόμενες τις ανάγκες από τις οποίες προκύπτουν και τις θετικές επιπτώσεις που μπορεί να έχουν.</p> <p>Οι συμμετέχοντες καλούνται να δημιουργήσουν μια λίστα με τα οφέλη που θα έχουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα παιδιά. Οι συμμετέχοντες θα πρέπει να αναφέρουν οφέλη όπως δεξιότητες, γνώσεις και ικανότητες που αποκτήθηκαν αλλά και οφέλη ως προς τα κίνητρα (νέες εμπειρίες, νέες επαφές, ικανοποίηση) με βάση τα δεδομένα και τα αποτελέσματα της μελέτης περίπτωσης.</p> <p>Τα παρακάτω στοιχεία είναι χρήσιμα:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ποιες είναι οι ανάγκες των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας ● ποιες είναι οι ανάγκες των παιδιών ● ποιο ίδρυμα κοινωνικής μέριμνας θα πρέπει να παράσχει άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ● διαθέσιμα εργαλεία και πόροι για την εφαρμογή των δραστηριοτήτων ● πώς θα εκτελεστεί η διαδικασία ● βήματα που πρέπει να γίνουν <p>Βήμα 3 (20 λεπτά) Κάθε ομάδα θα μοιραστεί τις απόψεις της με τους άλλους συμμετέχοντες, ζητώντας τα σχόλιά τους και πραγματοποιώντας μια συζήτηση. Χρήσιμες ερωτήσεις:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ποια είναι τα θετικά στοιχεία των διαγενεακών δραστηριοτήτων;

	<ul style="list-style-type: none"> ● Ποια είναι τα αρνητικά στοιχεία (εάν υπάρχουν); ● Ποιες είναι οι αδυναμίες ή οι δυσκολίες; ● Ποια είναι τα οφέλη για τους συμμετέχοντες; <p>Βήμα 4 (10 λεπτά)</p> <p>Ενημέρωση για τη δραστηριότητα. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν ερωτήσεις για να ξεκινήσει η συζήτηση:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Σας άρεσε η δραστηριότητα; Γιατί; ● Θεωρείτε ότι είναι χρήσιμη η εργασία με πραγματικές περιπτώσεις; Γιατί; ● Τι μάθατε; ● Ποιο ήταν το πιο εύκολο/το πιο δύσκολο μέρος; ● Θα το ξανακάνατε; Γιατί; ● Βαθμολογήστε τη δραστηριότητα από 1 έως 10 <p>ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ:</p> <p>Αυτή η δραστηριότητα θα πρέπει να προσαρμοστεί σύμφωνα με το επίπεδο γνώσεων των συμμετεχόντων, όσον αφορά τη διαγενεακή μάθηση. Εάν οι συμμετέχοντες έχουν ήδη βιώσει έγκυρες δράσεις βασισμένες στη διαγενεακή μάθηση, μπορούν να εργαστούν για να βελτιωθούν οι ίδιοι ή να στηρίξουν τους άλλους συμμετέχοντες.</p>
--	--

3.6 Αξιολόγηση

1-- Πώς μπορεί να οριστεί η διαγενεακή μάθηση;

- A) το σημείο που άτομα κάθε ηλικίας μπορούν να μάθουν μαζί και το ένα από το άλλο
- B) ένα είδος μάθησης που λαμβάνει χώρα σε οργανωμένο και δομημένο πλαίσιο
- Γ) η μάθηση στην οποία συμμετέχουν τα μέλη της οικογένειας σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους
- Δ) όλες οι απαντήσεις είναι λάθος

Σωστή απάντηση: A

2-- Πού μπορεί να λάβει χώρα η διαγενεακή μάθηση;

- A) Εργασιακός χώρος
- B) Σχολείο
- Γ) Περιβάλλον εκτός αίθουσας
- Δ) Όλες οι απαντήσεις είναι σωστές

Σωστή απάντηση: Δ

3-- Επιλέξτε τη λανθασμένη πρόταση

- A) Η διαγενεακή μάθηση είναι χρήσιμη για την υπέρβαση των σχετικών με τη γήρανση στερεότυπων
- B) Η διαγενεακή μάθηση είναι χρήσιμη μόνο για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας
- Γ) Η διαγενεακή μάθηση μπορεί να ενισχύσει την αλληλεγγύη σε όλο τον κύκλο της ζωής
- Δ) Η διαγενεακή μάθηση αντιμετωπίζει τις δημογραφικές αλλαγές

Σωστή απάντηση: B

4-- Καταγράψτε τα οφέλη της διαγενεακής μάθησης για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας

5-- Καταγράψτε τα οφέλη της διαγενεακής μάθησης για τα νεαρά άτομα

6-- Καταγράψτε τρία οφέλη των δραστηριοτήτων διαγενεακής μάθησης μεταξύ παιδιών και ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας

Βαθμολογήστε από 1 έως 10:

- Γνώση που αποκτήθηκε για την έννοια της διαγενεακής μάθησης
- Γνώση για τη σημασία και τη χρήση της διαγενεακής μάθησης
- Γνώση για τα οφέλη της διαγενεακής μάθησης για τα εμπλεκόμενα άτομα
- Γνώση για την πρακτική διαγενεακής μάθησης μεταξύ μικρών παιδιών και ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας
- Γενική ικανοποίηση από την ενότητα

3.7 Βιβλιογραφία

Ceccherelli, A., EPALE approfondimenti: Apprendimento intergenerazionale, 2017

<https://epale.ec.europa.eu/it/blog/epale-longreads-intergenerational-learning>

Ceccherelli, A., OER: Il ruolo dell'apprendimento intergenerazionale nell'educazione degli adulti, 2021

<https://epale.ec.europa.eu/it/blog/oer-role-intergenerational-learning-adult-education>

Colardyn and Bjornavold, Validation of Formal, Non-Formal and Informal Learning: Policy and Practices in EU Member States, in European Journal of education, 2004

<https://www.jstor.org/stable/1503751>

DG Education and Culture, Learning for Active Ageing and Intergenerational Learning: Final Report, 2012

http://publications.europa.eu/resource/cellar/c9f75907-13b8-488c-b60e-c84690666f17.0001.02/DOC_1

Dellmann-Jenkins, M., Lambert, D. Fruit, D., FOSTERING PRESCHOOLERS' PROSOCIAL BEHAVIORS TOWARD THE ELDERLY: THE EFFECT OF AN INTERGENERATIONAL PROGRAM, 1991, Educational Gerontology, 17:1, 21-32

Dierking, L., What is family learning?, 2018

<https://engagefamilies.org/family-learning-101/what-is-family-learning/>

Eagle, The EAGLE Toolkit for Intergenerational Activities, 2008

<https://riicotec.imserso.es/InterPresent2/groups/imserso/documents/binario/eagletoolkit.pdf>

Enil, Report on Intergenerational Learning and Volunteering, 2013

<http://envejecimiento.csic.es/documentos/documentos/enil-ilv-01.pdf>

Epale Blog, Apprendimento intergenerazionale: imparare con gli altri da pari a pari, 2017

<https://epale.ec.europa.eu/it/blog/intergenerational-learning-learning-together-equal-footing>

EUROSTAT, Active ageing and solidarity between generations, 2012

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5740649/KS-EP-11-001-EN.PDF/1f0b25f8-3c86-4f40-9376-c737b54c5fcf>

International Child Development Initiatives <https://icdi.nl/>

Kaplan, Sanchez & Hoffman, Intergenerational Pathways to a Sustainable Society, 2017, Springer International Publishing

Martin, K., Springate, I. and Atkinson, M. Intergenerational Practice: Outcomes and Effectiveness (LGA Research Report), 2010

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED511391.pdf>

Minnello, R., Identità, Generatività e Trasformazioni Sociali, 2020

<file:///C:/Users/lenovo/Downloads/laura-008-010+-+01+Editoriale.pdf>

Toy Project, Together Old & Young: How should we live together? A spotlight on the benefits of contact between the youngest and the oldest citizens in our communities, 2017

http://www.toyproject.net/wp-content/uploads/2017/03/TOY-Position-Paper_19October2016_FINAL_Digital-version.pdf

Toy Project, Together Old & Young: AN INTERGENERATIONAL APPROACH. A Handbook for tutors and course developers, 2018

http://www.toyproject.net/wp-content/uploads/2018/12/TOY-Course-Handbook_Sept-2018_FINAL.pdf

Toy Project, Together Old & Young: A Review of the Literature on Intergenerational Learning Involving Young Children and Older People, 2013

http://www.toyproject.net/wp-content/uploads/2016/01/TOY-literature_review_FINAL.pdf

4. Διαγενεακή πρακτική σε πλαίσια και περιβάλλοντα

4.1 Εισαγωγή και στόχοι

Οι κοινωνικές-δημογραφικές αλλαγές αλλά και πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες έχουν οδηγήσει σε αυξημένους ηλικιακούς διαχωρισμούς στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες. Σύμφωνα με μια αναφορά για την Αγγλία και την Ουαλία (Generations-Apart, 2016), ο αριθμός συνοικιών στις οποίες ο μισός πληθυσμός είναι ηλικίας άνω των 50 ετών αυξήθηκε επταπλάσια τα τελευταία 20 χρόνια. Κάθε συνοικία όπου ο μισός πληθυσμός είναι κάτω των 30 ετών είναι πλέον αστική. Παρατηρείται αύξηση της απόκλισης μεταξύ της μέσης ηλικίας στις αστικές περιοχές (ειδικά τα κέντρα των πόλεων) όπου αυτή μειώνεται και της μέσης ηλικίας στις αγροτικές και παράκτιες περιοχές, όπου έχει αυξηθεί κατά έως 15 έτη. Η ίδια τάση παρατηρείται σε όλη την Ευρώπη, γρηγορότερα στον βορρά και πιο αργά στον νότο, αλλά σταθερά.

Ταυτόχρονα, οι διαγενεακές σχέσεις αποτελούν ευκαιρίες μάθησης, επένδυσης στις ζωές των άλλων και ενίσχυσης της συνοχής της κοινότητας.

Μπορούμε να βασιστούμε στην παραδοσιακή έννοια της οικογένειας για να αντισταθμίσουμε τις πιθανώς αρνητικές συνέπειες του ηλικιακού διαχωρισμού; Ποιες εναλλακτικές έννοιες υπάρχουν για να μας βοηθήσουν να εξασφαλίσουμε τα οφέλη της διαγενεακής μάθησης και συνεργασίας; Σε αυτήν την ενότητα αναπτύσσονται αυτά τα ερωτήματα και ιδιαίτερα η προσέγγιση «Μια κοινότητα για όλες τις ηλικίες» και η αποκαλούμενη έννοια των Τρίτων μερών.

Θα μάθετε τα εξής:

- στρατηγικές για την ενδυνάμωση των διαγενεακών δεσμών σε πλαίσιο κοινότητας.
- Δημιουργία ευκαιριών διαγενεακής μάθησης και συνεργασίας.

4.2 Κοινωνική πολιτική και διαγενεακή αλληλεγγύη

Κοινωνιοδημογραφικές προκλήσεις

Οι κοινωνιολόγοι έχουν συλλέξει πολλά δεδομένα για την ανάλυση των κοινωνιοδημογραφικών αλλαγών και των επιπτώσεών τους στις διαγενεακές σχέσεις. Η έρευνα Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE, Έρευνα υγείας, γήρανσης και συνταξιοδότησης στην Ευρώπη) είναι η μεγαλύτερη πανευρωπαϊκά ερευνητική ομάδα κοινωνικών επιστημών που παρέχει διεθνή συγκρίσιμα επιμήκη μικρο-δεδομένα, τα οποία προσφέρουν πληροφορίες στους τομείς της δημόσιας υγείας και των συνθηκών κοινωνιοοικονομικής διαβίωσης στους Ευρωπαίους.

Η διάλυση και η ανασύσταση των οικογενειών συνοδεύεται συχνά από τον γεωγραφικό διαχωρισμό των μελών της οικογένειας και απαιτεί αναδόμηση των συνθηκών διαβίωσης, όπως και η αστικοποίηση και η διεθνής μετανάστευση. Η μετανάστευση των νεότερων γενεών αποτελεί σημαντικό παράγοντα που δυσχεραίνει τα παραδοσιακά οικογενειακά

μοντέλα που βασίζονται στη διαγενεακή αλληλεγγύη και τη συγκατοίκηση. Παρατηρείται μια διαφορά όμως ανάμεσα στις χώρες της βόρειας και της νότιας Ευρώπης: σε γενικές γραμμές, στον βορρά παρατηρείται τάση απομόνωσης των γενεών, με καθεμία να έχει τις δικές της συνθήκες διαβίωσης και το κράτος να στηρίζει τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας παράταση της ανεξαρτησίας τους και τον περιορισμό της αλληλεξάρτησης. Στον νότο οι γενεές συνυπάρχουν στην ίδια στέγη και είναι πιθανό να υπάρχουν πολλοί περισσότεροι διαγενεακοί σύνδεσμοι απ' ό,τι στον βορρά.

Σε χώρες της ΕΕ όπως η Γερμανία και η Γαλλία, όπου το κράτος έχει τη νομική ευθύνη να προστατεύει την οικογένεια ως θεμελιώδη κοινωνικό θεσμό, η κοινωνική πολιτική εστιάζει πολύ περισσότερο στη στήριξη της λεγόμενης «ενδιάμεσης γενιάς», κυρίως των ανύπαντρων γυναικών που διαχειρίζονται τη φροντίδα παιδιών ή/και ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Οι διαγενεακές σχέσεις απεικονίζονται συχνά υπέρ των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και όχι πάντα ως ένας αμφίδρομος διακανονισμός. Η ανάλυση δείχνει ότι η φροντίδα ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ψυχική και τη σωματική υγεία και την ικανοποίηση από τη ζωή των φροντιστών. Η αύξηση του εξατομικισμού και ο επίμονος ηλικιακός διαχωρισμός συμβάλλουν στην κοινωνική απομόνωση, την ενίσχυση των στερεοτύπων και τη διαιώνιση των ηλικιακών διακρίσεων. Καθώς τα παιδιά γεννιούνται αργότερα και τα μεγαλύτερα μέλη της οικογένειας ζουν γενικά περισσότερο, το ηλικιακό κενό μεταξύ των γενεών διευρύνεται. Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας αισθάνονται και γίνονται αισθητά ως βάρος για τα μέλη της οικογένειας όταν χάνουν την ανεξαρτησία τους, παρότι υπάρχουν πολλά μέσα που μπορούν να εφαρμοστούν προκειμένου τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας να παραμένουν στο σπίτι.

Το φαινόμενο της εξάρτησης δεν είναι νέο, αλλά γίνεται ιδιαίτερα ανησυχητικό για τις δημόσιες αρχές στον βαθμό που (λόγω του μεγαλύτερου προσδόκιμου ζωής) η περίοδος εξάρτησης ως προς τη φροντίδα παρατείνεται. Παρόμοια, η γήρανση του πληθυσμού οδηγεί σε αύξηση στον αριθμό περιστατικών εξάρτησης με ανάγκη φροντίδας.

Διαγενεακή αλληλεγγύη

Οι περισσότερες συζητήσεις σχετικά με τις κοινωνικές πολιτικές εστιάζουν μόνο στην οικονομική πτυχή, καθώς οι μελλοντικές ανισότητες στο εργασιακό δυναμικό πιέζουν την οικονομική βιωσιμότητα των δημοσίων συστημάτων πρόνοιας. Πίσω από αυτό κρύβεται και η ανησυχία για το «βάρος» των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στην οικονομία και το εργατικό δυναμικό. Η έννοια της «διαγενεακής αλληλεγγύης» σε αυτό το πλαίσιο εστιάζει κυρίως στην καταβολή φόρων από τη νεότερη γενιά για την υποστήριξη των επιδομάτων σύνταξης και του κόστους υγειονομικής περίθαλψης των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Παρότι είναι φυσικά σημαντική η οικονομική προσαρμογή στη δημογραφική ανάπτυξη μιας γηράσκουσας κοινωνίας, μια μονοδιάστατη ερμηνεία της διαγενεακής αλληλεγγύης αντικρούεται με την αρχική έννοια του όρου: συνοχή μεταξύ των γενεών.

Η αλληλεγγύη ορίζεται ως «η αντίληψη κοινών ενδιαφερόντων, στόχων, προτύπων και κατανόησης που δημιουργεί μια ψυχολογική αίσθηση ενότητας (...). Αναφέρεται στους δεσμούς που ενώνουν σε ένα τα άτομα που ζουν σε μια κοινωνία.»

Η διαγενεακή αλληλεγγύη που βασίζεται σε αμφίδρομες σχέσεις μεταξύ διαφορετικών γενεών προσφέρει μια διαδραστική ανταλλαγή γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών, δηλαδή μια πραγματική προσέγγιση στη διά βίου μάθηση. Αναγνωρίζει ότι η μάθηση αποτελεί μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα σε όλη τη διάρκεια της ζωής και ότι οι άνθρωποι ενδέχεται να έχουν διαφορετικές ανάγκες και ενδιαφέροντα στα διαφορετικά στάδια της ζωής. Σε μια αμφίδρομη σχέση στην κατάσταση υποστήριξης ή μάθησης δεν θα πρέπει να υπάρχει βοηθός και άτομο που δέχεται φροντίδα, αλλά δύο άτομα που εμπλουτίζουν αμοιβαία και εξίσου το ένα το άλλο, μέσω της παρουσίας τους. Απουσία διαγενεακών ανταλλαγών, τα άτομα και η κοινωνία χάνουν την πιθανή μεταφορά γνώσεων μεταξύ των γενεών (5ο Παγκόσμιο Συνέδριο Εκπαιδευτικών Επιστημών 2013).

Επιπλέον, ερευνητικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της έρευνας SHARE (Silvana Miceli, Laura Maniscalco και Domenica Matranga, 2018) έδειξαν ότι μια κοινωνικά ενεργή και συμμετοχική ζωή φαίνεται ότι παίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση των γνωστικών λειτουργιών στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ενώ η απομόνωση και η μοναξιά οδηγούν σε πρόωρη γνωστική υποβάθμιση. Οι μελέτες στηρίζουν προσεγγίσεις κοινωνικής πολιτικής που προωθούν τη συμμετοχή των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας σε ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων, ειδικά σε όσους φαίνεται να παρουσιάζουν μεγαλύτερη κοινωνική απομόνωση. Οι διαγενεακές σχέσεις και δραστηριότητες βοηθούν στη διατήρηση των γνωστικών ικανοτήτων και περιορίζουν τις δαπάνες υγειονομικής περίθαλψης.

Παρότι αυτό το εύρημα είναι σύμφωνο με την ανάγκη προώθησης της κοινωνικής συνοχής, οι περισσότεροι υπεύθυνοι σχεδίασης πολιτικών συνεχίζουν να αμελούν μια σαφή διαγενεακή προσέγγιση στη δημόσια πολιτική και συνεχίζουν να δημιουργούν περιβάλλοντα και συνθήκες που διαχωρίζουν και απομονώνουν τις γενιές.

Θα πρέπει επίσης να τονιστεί ότι οι ιδιωτικοί οίκοι ευγηρίας αποτελούν επιχειρηματικό τομέα με εξαιρετικά υψηλά ποσοστά κερδών. Οι ιδιωτικοί όμιλοι που διαχειρίζονται εκατοντάδες οίκους ευγηρίας περιλαμβάνονται στις πλέον κερδοφόρες επενδύσεις στο χρηματιστήριο (nouvelobs, 2019).

Στην Εικόνα 1 συνοψίζονται τα κύρια μειονεκτήματα του ηλικιακού διαχωρισμού και τα πιθανά πλεονεκτήματα μιας διαγενεακής προσέγγισης:

Ηλικιακός διαχωρισμός

Απομόνωση/μοναξιά
Πρόωρη γνωστική υποβάθμιση
Δαπανηρά μέτρα υγειονομικής περίθαλψης

Διαγενεακές σχέσεις

Διαγενεακή μεταφορά
μάθησης/γνώσεων
Συνοχή κοινότητας/συμμετοχή
πολιτών
Ενεργή γήρανση/μεταγενέστερη
εξάρτηση

4.3 Διαγενεακές προσεγγίσεις στη συνοχή της κοινότητας

Από τα ατομικά στα κοινοτικά οφέλη

Έρευνες για τα αποτελέσματα των διαγενεακών πρακτικών περιγράφουν πώς τα ατομικά οφέλη για τα άτομα μεγαλύτερης και μικρότερης ηλικίας μεταφέρονται στις κοινότητές τους (5ο Παγκόσμιο Συνέδριο Εκπαιδευτικών Επιστημών 2013). Ωστόσο, καθώς αυτή η διαδικασία δεν είναι αυτόματη αλλά εξαρτάται από το πλαίσιο, δηλ. εάν υπάρχουν ευκαιρίες και εάν υπάρχουν διαθέσιμοι πόροι, τα οφέλη για την κοινότητα αναφέρονται ως «πιθανά».

Οφέλη σε ατομικό επίπεδο:

Για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας:

- Αυξημένη δραστηριότητα και βελτιωμένη κινητικότητα,
- ενίσχυση αυτοεκτίμησης,
- δημιουργία φιλικών σχέσεων με νεαρά άτομα,
- αίσθηση μειωμένης απομόνωσης,
- διά βίου μάθηση

Για τα παιδιά και τα νέα άτομα:

- ενισχυμένη αίσθηση κοινωνικής ευθύνης,
- ενισχυμένη αυτοεκτίμηση,
- βελτιωμένη σχολική απόδοση,
- πρόσβαση σε ενήλικες σε δύσκολες στιγμές,
- μειωμένη εμπλοκή σε παραβατικότητα και χρήση ουσιών,
- βελτιωμένη σχολική παρουσία και μεγαλύτερη προσωπική ανθεκτικότητα

Πιθανά οφέλη σε κοινοτικό επίπεδο:

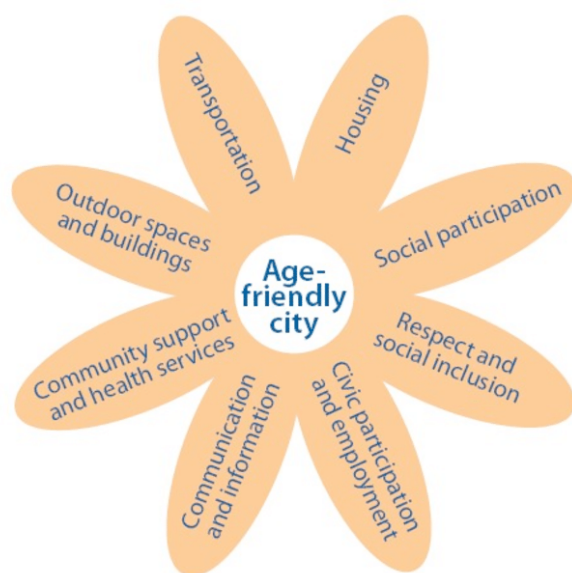
- Η ικανότητα αντιμετώπισης μιας κοινοτικής πολιτικής από πολυ-γενεακή προοπτική.

- Εθελοντισμός με δυνατότητα θετικής συμβολής και για τις δύο γενιές στην κοινότητά τους.
- Εκπαιδευτικές και μαθησιακές δραστηριότητες βασισμένες στις δεξιότητες όλων των ηλικιών.

Ηλικιακά φιλικές κοινότητες και κοινότητες για όλες τις ηλικίες

Τα παιδιά και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας έχουν κάποια κοινά όσον αφορά την πραγματικότητα της ζωής τους στην κοινότητα. Γενικά, και οι δύο ηλικιακές ομάδες περνούν περισσότερο χρόνο στις συνοικίες τους από τα άτομα ηλικίας 18-64 ετών, αλλά παραδόξως συμμετέχουν λιγότερο στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με τη διαμόρφωση του περιβάλλοντός τους. Όσον αφορά τα μέτρα αλλαγής της συνοικίας, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας αναφέρονται συχνά μόνο ως «δικαιούχοι/ωφελούμενοι» υπηρεσιών ή άτομα που πρέπει να «λάβουν φροντίδα» και όχι ως «ενεργοί συντελεστές». Παρόμοια, οι «νέοι» απεικονίζονται μόνο με προβληματικούς τρόπους στις πολιτικές ασφάλειας και αστικής ανάπτυξης της κοινότητας. Αυτό το είδος θεσμικών ηλικιακών διακρίσεων μπορεί να αποτελεί σημαντικό φραγμό στη συμμετοχή όλων των μελών της κοινότητας στις στρατηγικές ανανέωσης της συνοικίας (5ο Παγκόσμιο Συνέδριο Εκπαιδευτικών Επιστημών 2013).

Η έννοια των «ηλικιακά φιλικών» κοινοτήτων βασίζεται στην ιδέα ότι μια κοινότητα που είναι φιλική προς τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας είναι ωφέλιμη και για όλες τις άλλες ηλικιακές ομάδες. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, 8 αλληλοσυνδεόμενοι τομείς μπορούν να βοηθήσουν στον προσδιορισμό και την υπέρβαση φραγμών για την ευεξία και τη συμμετοχή των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.

[Πηγή: ΠΟΥ 2007β]

Η προσέγγιση «Κοινότητες για όλες τις ηλικίες» διαφέρει από μοντέλα τύπου «ηλικιακά φιλικά», «φιλικά για παιδιά/νέους» και «φιλικά για οικογένειες» στις κοινότητες, τα οποία εστιάζουν κυρίως στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα μιας εστιασμένης ηλικιακής ομάδας. Η

προσέγγιση «Κοινότητες για όλες τις ηλικίες» αντιμετωπίζει κοινά θέματα που προκύπτουν σε όλα αυτά τα μοντέλα, όπως η συμμετοχή των πολιτών, η εκπαίδευση/μάθηση, η ποιοτική υγεία και οι κοινωνικές υπηρεσίες κοινωνικής/οικογενειακής υποστήριξης και η δημόσια ασφάλεια και ο τρόπος με τον οποίο αυτά τα ζητήματα επηρεάζουν τους κατοίκους της κοινότητας σε κάθε στάδιο της ζωής (Intergenerational Community Building Resource Guide 2012).

Βασικά, το κύριο στοιχείο αυτής της προσέγγισης είναι η συλλογική και διαγενεακή δράση για περισσότερο βιώσιμες επιπτώσεις, με στόχο τη μακροπρόθεσμη βελτίωση της ευεξίας όλων των μελών της κοινότητας: παιδιά, νεαρά άτομα, άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και οικογένειες. Η δημόσια πολιτική θα πρέπει να καλύπτει τις ανάγκες και τα συμφέροντα όλων των γενεών, γεγονός που καθιστά απαραίτητο να συμπεριλαμβάνονται τα άτομα που εμπλέκονται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που δεν είχαν λόγο έως τώρα και να στηρίζονται κοινές προτεραιότητες.

Τα χαρακτηριστικά μιας κοινότητας για όλες τις ηλικίες μπορεί να περιλαμβάνουν τα εξής:

- Πολιτικές, εγκαταστάσεις και δημόσιους χώρους που υποστηρίζουν την αλληλεπίδραση μεταξύ γενεών.
- Ευκαιρίες για διά βίου συμμετοχή των πολιτών και μάθηση.
- Ποικίλες και προσιτές επιλογές στέγασης και μετακινήσεων που καλύπτουν τις εναλλασσόμενες ανάγκες.
- Ένα φυσικό περιβάλλον που προωθεί την υγιή διαβίωση και τη συνετή χρήση των φυσικών πόρων.
- Ένα ενοποιημένο σύστημα προσβάσιμων υπηρεσιών υγείας και κοινωνικών υπηρεσιών που υποστηρίζει τα άτομα και τις οικογένειες σε όλη τη διάρκεια της ζωής.

Στρατηγικές για την ενδυνάμωση της διαγενεακής συνεργασίας

Οι διαγενεακές δραστηριότητες κοινότητας θα πρέπει να οργανώνονται μέσω επίσημων και ανεπίσημων περιβάλλοντων, πρακτικών και κατανοήσεων που επιτρέπουν στις γενιές να συνεργάζονται για τη δημιουργία αμοιβαίων οφελών. Θα πρέπει να υπάρχουν πραγματικές ευκαιρίες για την ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των γενεών και μέσα οργανωτικής υποστήριξης, π.χ. για ΜΚΟ που στηρίζουν αυτές τις ευκαιρίες. Οι διαγενεακές δραστηριότητες θα πρέπει να είναι προσβάσιμες και ενταξιακές.

Οι κύριες στρατηγικές για την ενδυνάμωση της διαγενεακής συνεργασίας στην κοινότητα είναι οι εξής:

□ Ανάπτυξη συμμαχιών σε ποικίλους οργανισμούς και συστήματα

Αυτό μπορεί να ξεκινήσει, για παράδειγμα, δημιουργώντας μια ενταξιακή δια-τομεακή ομάδα υφιστάμενων οργανισμών και κατοίκων που οδηγεί στον σχεδιασμό και την εφαρμογή ενεργειών στην κοινότητα. Η ομάδα θα πρέπει:

- Να αναλύει τις ανάγκες και να ορίζει κοινούς στόχους,
- Να εξερευνά επιλογές για την ένωση ποικίλων ομάδων,
- Να εμπλέκει ποικίλους φορείς,
- Να δημιουργεί ευκαιρίες για στοχασμό μέσω γραφής και συζήτησης,
- Να δημιουργεί ένα εύρος ρόλων για μέλη της ομάδας,
- Να εντοπίζει τις απαιτούμενες ικανότητες για την ομάδα,
- Να οργανώνει δραστηριότητες δημιουργίας ομάδων,
- .....

□ Συμμετοχή των κατοίκων κάθε ηλικίας της κοινότητας σε ηγετικούς ρόλους

Η ενδυνάμωση των κατοίκων κάθε ηλικίας για την ανάληψη ηγετικών ρόλων αναπτύσσει εμπιστοσύνη και συνδέσεις μεταξύ των γενεών και αυξάνει το επίπεδο της συμμετοχής τους ως πολίτες στην κοινότητά τους. Οι κάτοικοι θα πρέπει να αισθάνονται άνετα να μοιράζονται τις γνώσεις και τις απόψεις τους και τελικά να ωφελούνται από τη διαγενεακή εκπαίδευση ηγεσίας.

□ Δημιουργία χώρων, πρακτικών και πολιτικών που προωθούν την αλληλεπίδραση μεταξύ ηλικιών

Αφού ολοκληρωθεί ο προγραμματισμός και ξεκινήσει η εφαρμογή, θα πρέπει να διερευνώνται ευκαιρίες για τα εξής:

- Δημιουργία ή αλλαγή υφιστάμενων μερών σε κοινούς χώρους για νέους και άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.
- Δημιουργία ευκαιριών για συμμετοχή των πολιτών, εθελοντισμό, ανταλλαγή υπηρεσιών...
- Δημιουργία ευκαιριών διαγενεακής μάθησης (τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας από τα άτομα νεότερης ηλικίας και αντίστροφα)
- Παροχή εκπαίδευσης/προσανατολισμού για διαφορετικές ηλικιακές ομάδες.

□ Αντιμετώπιση ζητημάτων από την οπτική της διάρκειας ζωής

Η αντιμετώπιση ζητημάτων από την οπτική της διάρκειας ζωής σε αυτό το πλαίσιο αναφέρεται στην εξέταση αποτελεσμάτων εξίσου σημαντικών για όλες τις ηλικιακές ομάδες, π.χ. ζητήματα όπως η ασφάλεια, η υγεία και η ευεξία, η ένταξη των μεταναστών ή η εκπαίδευση και η διά βίου μάθηση.

Τρίτα μέρη

Ο όρος προέρχεται από τον αστικό κοινωνιολόγο Ray Oldenburg από τη Βόρεια Αμερική, ο οποίος έγραψε σχετικά με τη σημασία των ανεπίσημων δημόσιων χώρων συγκέντρωσης. Ένα «τρίτο μέρος» ορίζεται ως ένα κοινωνικό περιβάλλον ξεχωριστό από δύο συνήθη κοινωνικά περιβάλλοντα του σπιτιού («πρώτο μέρος») και της εργασίας («δεύτερο μέρος»). Στο βιβλίο του «The Great Good Place» (1991), ο Oldenburg κατέδειξε γιατί και πώς αυτά τα μέρη είναι απαραίτητα για την κοινότητα και τη δημόσια ζωή.

Περιέγραψε τα τρίτα μέρη ως μέρη όπου οι άνθρωποι μπορούν να βρεθούν, να χαλαρώσουν μετά τη δουλειά, να παραμερίσουν τις διαφορές τους, τις επαγγελματικές και τις προσωπικές ανησυχίες τους και απλώς να απολαύσουν καλή παρέα και ζωντανή κουβέντα. Σύμφωνα με τον Oldenburg, αυτά τα μέρη είναι η καρδιά της κοινωνικής ζωτικότητας κάθε κοινότητας και η βάση της δημοκρατίας. Προκειμένου να λειτουργούν αυτά τα μέρη, θα πρέπει να υποθάλπουν μια κουλτούρα κοινωνικής ενσωμάτωσης, πολυπολιτισμικότητας, εθνικής ποικιλίας και ισορροπημένου κοινωνικού συνδυασμού, αντί να γίνονται ιδιαίτερα διαχωριστικές, μονοπολιτισμικές περιοχές (Oldenburg, 1991).

Εξ ορισμού, πολλές πρωτοβουλίες που υπάρχουν σήμερα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως τρίτα μέρη χωρίς να αυτοπροσδιορίζονται ως τέτοια: Κοινοτικοί/αστικοί κήποι, καφετέριες με δραστηριότητες επισκευής, Disco Soupe (καταπολέμηση της σπατάλης φαγητού), χώροι κατασκευών (εργαστήρια ψηφιακών κατασκευών), πολιτισμικά κέντρα...

Παράλληλα, τα νέα, αυτο-προσδιοριζόμενα τρίτα μέρη που συνδυάζουν συνεργασία, ψηφιακή τεχνολογία, κουλτούρα και χειροτεχνίες αναπτύσσονται ταχύτατα και ανταποκρίνονται στην επιθυμία για ενίσχυση των κοινωνικών δεσμών που επηρεάστηκαν από την κρίση που προκάλεσε ο Covid-19.

Τα τρίτα μέρη με διαγενεακές πρακτικές μπορούν να αποτελέσουν μια πιθανή και βιώσιμη βάση για τα εξής:

- 1) υποστήριξη μιας αίσθησης σύνδεσης μεταξύ των ανθρώπων (διαφορετικών ηλικιών, φύλων, εθνικοτήτων, κοινωνικών τάξεων, σεξουαλικού προσανατολισμού, πολιτικών ή θρησκευτικών πεποιθήσεων)
- 2) δημιουργία προσωρινών και μόνιμων χώρων όπου μπορεί να λαμβάνει χώρα μια δραστήρια ανταλλαγή ιδεών

3) ενθάρρυνση αυτών των ιδεών για να εξελιχθούν σε πραγματικές προσπάθειες που φέρνουν πρόοδο στην κοινότητα

4) παροχής ενός ευχάριστου και με διάρκεια κοινωνικού περιβάλλοντος για τα νέα άτομα και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και για όλες τις ηλικιακές ομάδες (Haas, 2020).

4.4 Παραδείγματα ορθής πρακτικής: Διαγενεακές κατοικίες

Στη Γαλλία και αλλού λαμβάνουν χώρα διαγενεακά έργα στέγασης, όπως οι κατοικίες που σχεδιάστηκαν από τη γαλλική εταιρεία Cocoon'Agés. Σε συνεργασία με κατασκευαστές χρίστηκαν περισσότερες από 1.300 στεγαστικές μονάδες σύνθετων ηλικιών στη Γαλλία από το 2018.

(Πηγή: <https://www.habitat-intergenerationnel-cocoonages.fr/> © Thierry Lavernos)

Η αντίληψη της Cocoon'Agés δεν περιορίζεται στην πρόσοψη αλλά συνοδεύει τους κατοίκους ενθαρρύνοντας τη δραστήρια ζωή στη συνοικία. Σε κάθε κατοικία, ένας συντονιστής είναι επικεφαλής της συστέγασης για περίοδο δύο ετών. Ο συντονιστής προωθεί τους κοινωνικούς δεσμούς, επιβλέπει τους ασθενέστερους, διοργανώνει επικοινωνίες, στηρίζει την αλληλεγγύη και ενθαρρύνει την εξοικονόμηση πόρων μέσω κοινής χρήσης αγαθών και υπηρεσιών (δανεισμός ειδών, παροχή υπηρεσιών). Οι κατοικίες της Cocoon'Agés διαθέτουν ένα τρίτο μέρος για καφέ, γεύμα, συναντήσεις, πάρτι, μαγειρική, τέχνες ή μάθηση και συχνά έναν κοινόχρηστο κήπο, σε βεράντα ή στο ισόγειο, που ενθαρρύνει την παραγωγή τοπικών προϊόντων και ζωντανεύει την κοινότητα και τη συνοικία μέσω εργαστηρίων κηπουρικής για όλες τις ηλικίες. Η δυναμική που δημιουργείται από τον συντονιστή επιτρέπει στους κατοίκους να συμμετέχουν στο περιβάλλον διαβίωσής τους, με στόχο να συνεχίσουν να το κάνουν και μετά την αποχώρησή του.

Τα καθήκοντά του είναι συγκεκριμένα τα εξής:

- Να ενθαρρύνει και να υποστηρίζει τα έργα των κατοίκων.
Να αποτελεί αρχική πηγή προτάσεων και στη συνέχεια να δρα συντονιστικά υποστηρίζοντας τις πρωτοβουλίες των κατοίκων για τη δημιουργία λεσχών και δραστηριοτήτων.
- Να ενθαρρύνει τις συναντήσεις και τη δημιουργία κοινωνικών δεσμών.
Ο συντονιστής συμμετέχει στην οργάνωση τακτικών συναντήσεων, κοινών γευμάτων κ.λπ., που δημιουργούν συνδέσμους μεταξύ των κατοίκων.
- Να ενθαρρύνει την εξοικονόμηση χρημάτων στις δαπάνες: ο συντονιστής υποστηρίζει τις υπεύθυνες πρακτικές κατανάλωσης ενέργειας, προωθεί την αμοιβαιοποίηση και την αλληλεγγύη και διοργανώνει εθελοντική συμμετοχή των κατοίκων στη συντήρηση της κατοικίας τους.
- Φροντίζει τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή/και τους απομονωμένους κατοίκους.

(Πηγή: <https://www.habitat-intergenerationnel-cocoonages.fr/> © Thierry Lavernos)

4.5 Μαθησιακή δραστηριότητα

ΟΝΟΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ή ΑΣΚΗΣΗΣ	Νοητικός χάρτης της «Κοινότητας του αύριο»
ΧΡΟΝΟΣ	60 λεπτά
ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	Ομαδική δραστηριότητα
ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Οι συμμετέχοντες:

	<ul style="list-style-type: none"> ● Θα σκεφτούν στρατηγικές για τον τρόπο ανάπτυξης διαγενεακής μάθησης και συνεργασίας στο περιβάλλον της κοινότητας. ● Θα αναπτύξουν ένα σχέδιο δράσης με πιθανές ευκαιρίες για συμμετοχή και αλληλεπίδραση των πολιτών. ● Θα συζητήσουν πιθανούς φραγμούς και τον τρόπο υπέρβασής τους.
ΥΛΙΚΑ	Χάρτινος πίνακας, στυλό
ΕΦΑΡΜΟΓΗ	<p>Με έμπνευση από τους 8 αλληλοσυνδεόμενους τομείς ποιότητας ζωής του ΠΟΥ, οι συμμετέχοντες θα επιλέξουν:</p> <ul style="list-style-type: none"> - συμμετοχή πολίτη - στέγαση, υπαίθριους χώρους και κτίρια - διαγενεακή μάθηση <p>ως αφετηρίες ενός μεγάλου μεγέθους νοητικού χάρτη. Οι συμμετέχοντες θα σκεφτούν σε 3 μικρότερες ομάδες για κάθε περιοχή στρατηγικές και ένα σχέδιο δράσης για ανάπτυξη μιας διαγενεακής πτυχής για μια «κοινότητα του αύριο» για την ευεξία όλων των ηλικιακών ομάδων. Ανάλογα με το συνολικό μέγεθος της ομάδας, η δραστηριότητα μπορεί να λάβει χώρα εναλλάξ ή κάθε ομάδα συμμετεχόντων να εστιάσει σε έναν από τους τομείς για τη διάρκεια της δραστηριότητας. Οι συμμετέχοντες σε κάθε ομάδα θα πρέπει να εκπροσωπούν τα συμφέροντα και τις ανάγκες διαφορετικών ηλικιακών ομάδων ή να μπουν μαζί στη θέση κάθε ηλικίας. Για να γίνει η δραστηριότητα πιο ενδιαφέρουσα, μπορούν να παρουσιαστούν 3 σενάρια:</p> <p>ΣΕΝΑΡΙΟ 1</p> <ul style="list-style-type: none"> ο Αγροτική περιοχή/μικρή πόλη ο Υψηλό ποσοστό ατόμων άνω των 60 ετών ο Οικογένειες αλλά λίγα νεαρά άτομα ηλικίας 18-25 ετών ο Καθημερινές μετακινήσεις εργαζόμενου πληθυσμού ο Πολλά καταστήματα και όλες οι παμπ κλειστά <p>ΣΕΝΑΡΙΟ 2</p> <ul style="list-style-type: none"> ο Προάστιο/περιοχή κοινωνικής στέγασης ο Άτομα όλων των ηλικιών ο Πολλαπλών εθνικοτήτων ο Υψηλό ποσοστό ανεργίας

	<ul style="list-style-type: none"> ο Προβλήματα ασφάλειας ο Εγκατάλειψη σχολείου <p>ΣΕΝΑΡΙΟ 3</p> <ul style="list-style-type: none"> ο Περιοχή συνοικίας/Πόλη ο Περισσότερα νέα άτομα (20-35 ετών) ο Συχνή αλλαγή κατοίκων ο Μίσθωση διαμερισμάτων μέσω Airbnb/αναβάθμιση αστικών περιοχών ο Οικονομική εξαθλίωση κατοίκων μεγαλύτερης ηλικίας ο Προβλήματα θορύβου (παμπ, πάρτι...) <p>Ενημέρωση: Οι συμμετέχοντες παρουσιάζουν τις στρατηγικές και το σχέδιο δράσης που έχουν σχεδιάσει για κάθε περιοχή του νοητικού χάρτη και τα συζητούν με την υπόλοιπη ομάδα. Ο συντονιστής μπορεί να θέσει τα παρακάτω ερωτήματα:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Ποια είναι τα οφέλη για κάθε ηλικιακή ομάδα; ☐ Πόσο εύκολα μπορούν να εφαρμοστούν αυτές οι στρατηγικές; ☐ Ποιοι είναι οι πιθανοί φραγμοί στην εφαρμογή τους; ☐ Σε ποιες συνθήκες κοινότητας πιστεύετε ότι είναι ευκολότερο/δυσκολότερο να εφαρμοστούν διαγενεακές πρακτικές και γιατί; <p>Προσαρμογή: Η μαθησιακή δραστηριότητα μπορεί να προσαρμοστεί ως διαγενεακή δραστηριότητα με συμμετέχοντες διαφόρων ηλικιών που φαντάζονται μαζί την «κοινότητα του αύριο».</p>
--	--

4.6 Αξιολόγηση

- Σε ποιον βαθμό κάλυψε αυτή η ενότητα την επαγγελματική ή προσωπική κατάστασή σας;
- Τι μάθατε συγκεκριμένα που δεν ξέρατε ή δεν γνωρίζατε;
- Τι από αυτά θα μπορέσετε να εφαρμόσετε πρακτικά και πώς;

4.7 Βιβλιογραφία

<https://www.if.org.uk/wp-content/uploads/2016/09/Generations-Apart-Brochure.pdf>

<http://www.share-project.org/share-publications/policy-papers.html>

<https://www.nouvelobs.com/economie/20190710.OBS15757/plongee-dans-le-business-des-ehpad-un-secteur-obsede-par-la-rentabilite.html>

<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-cities-framework/>

<https://www.habitat-intergenerationnel-coconages.fr/>

Intergenerational geographies: age relations, segregation and re-engagements, RM Vanderbeck – Geography compass, 2007

Intergenerational Community Building: Resource Guide September 2012, The Intergenerational Center TEMPLE UNIVERSITY

OECD. (2011). Paying for the past, providing for the future: Intergenerational solidarity. Λήφθηκε από: www.oecd.org/social/ministerial

Oldenburg, Ray (1991). The Great Good Place. New York: Marlowe & Company. ISBN 978-1-56924-681-8.

Silvana Miceli, Laura Maniscalco and Domenica Matranga (2018): Social networks and social activities promote cognitive functioning in both concurrent and prospective time: evidence from the SHARE survey. European Journal of Ageing, 1-10, doi.org/10.1007/s10433-018-0486-z

Tigran Haas, 2020 in psychology-behavioral-science-journal/fulltext/enabling-intragenerational-third-places-as-new-incubators-of-sociability-and-placemaking.ID.000183.php

5th World Conference on Educational Sciences 2013 “Promoting Sustainable Communities Through Intergenerational Practice”:

- Marvin Formosa European Union policy on older adult learning: A review of issues and future options 31
- Ann-Kristin Boström Intergenerational solidarity - and the need for lifelong and life wide education to enhance community well-being 47
- Barry Hake Intergenerational learning environments in community contexts 56

- Jens Friebe & Bernhard Schmidt Hertha Educational Activities and Barriers for elderly People in the Community 65
- John Field Transitions, generations, and informal learning in later life 79

5. Πώς σχεδιάζεται και εφαρμόζεται μια δραστηριότητα διαγενεακής μάθησης;

5.1 Εισαγωγή και στόχοι

Στόχος αυτής της ενότητας είναι η παροχή ενός οδηγού στη διαδικασία ανάπτυξης, εφαρμογής και αξιολόγησης μιας δραστηριότητας διαγενεακής μάθησης.

Κατά τη διάρκεια αυτής της ενότητας θα μάθετε τα εξής:

- Σχεδιασμό και ανάπτυξη
- Εφαρμογή
- Παρακολούθηση, αξιολόγηση και βιωσιμότητα

Οι διαγενεακές δραστηριότητες σε κάθε μαθησιακό περιβάλλον θα πρέπει να σχεδιάζονται συγκεκριμένα ώστε να περιλαμβάνουν μαθησιακά αποτελέσματα με άμεση επίπτωση ή όφελος στους εμπλεκόμενους.

5.2 Σχεδιασμός και ανάπτυξη

Σχεδιασμός του έργου σας

Το πρώτο βήμα περιλαμβάνει τη δημιουργία του έργου σας. Θα πρέπει να σκεφτείτε τα εξής:

Στόχοι έργου: Τι θέλετε να πετύχετε με τη δραστηριότητα; Μπορείτε να είστε ειλικρινείς με τον εαυτό σας. Για ορισμένους μπορεί να είναι «να βελτιώσουν τη ζωή των άλλων», ενώ για άλλους «να βγάλουν χρήματα και να προσελκύσουν περισσότερους κατοίκους».

Στη συνέχεια θα πρέπει να αποφασίσετε τι θα κάνετε φυσικά για τη δραστηριότητα:

- Εγκαταστάσεις (πρόσβαση, τοποθεσία, μετακίνηση κ.λπ.)
- Στελέχωση (διαθέτετε την οικονομική ικανότητα να εκτελέσετε τη δραστηριότητα; Διαθέτετε το διαθέσιμο προσωπικό; Διαθέτετε εθελοντές που μπορούν να βοηθήσουν;)
- Χρόνος (ποια θα ήταν η κατάλληλη ώρα της ημέρας για τη δραστηριότητα;)
- Συμμετέχοντες δραστηριότητας (ποιοι θα είναι οι συμμετέχοντες; Ποια θα είναι η ηλικία τους;) Είναι σημαντικό τα παραπάνω να εξεταστούν προσεκτικά, προκειμένου να σχεδιαστεί η δραστηριότητα ώστε να καλύπτει τις σωματικές και γνωστικές ικανότητες όλων των εμπλεκόμενων.

Οι ανάγκες και οι ικανότητες των ατόμων και στις δύο ομάδες θα πρέπει να εξεταστούν προσεκτικά, για να διασφαλιστεί ότι όλοι μπορούν να συμμετάσχουν, χωρίς κινδύνους για την υγεία ή την ευεξία τους.

Θα πρέπει επίσης να έχετε αποφασίσει σχετικά με τα ερωτήματα «γιατί να πραγματοποιηθεί μια διαγενεακή δραστηριότητα», «ποιοι θα εμπλακούν» και πιθανώς «πού θα πραγματοποιηθεί». Το επόμενο βήμα είναι η σύνδεση όλων των παραπάνω, καταγράφοντας

«τι θέλει να πετύχει το έργο σας και πώς θα τα καταφέρετε». Θα τα εξετάσουμε λεπτομερέστερα στην ενότητα αξιολόγησης.

Σχηματισμός συνεργασιών

Τώρα που έχετε αποφασίσει γιατί θέλετε να πραγματοποιήσετε αυτό το έργο/τη δραστηριότητα και πώς θα το κάνετε, ίσως χρειαστεί να σχηματίσετε μια συνεργασία με άλλον πάροχο υπηρεσιών.

Η επιλογή ενός οργανισμού που μοιράζεται τις ίδιες αξίες με τον δικό σας είναι απαραίτητη για ένα επιτυχές έργο/δραστηριότητα. Διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης μπορεί να οδηγήσουν σε πιθανές διενέξεις και εντάσεις. Ωστόσο, εάν μπορέσετε να δημιουργήσετε μια σχέση εμπιστοσύνης, είναι πιθανότερο να εργαστείτε με συνοχή. Είναι απαραίτητο η συνεργασία να είναι αμοιβαία ωφέλιμη.

Κατά τον σχηματισμό μιας συνεργασίας, είναι σημαντικό να εξεταστούν τα παρακάτω:

- Τύπος της υπηρεσίας που παρέχεται (προσχολική αγωγή/νηπιαγωγείο, οίκος ευγηρίας, οικιστική φροντίδα κ.λπ.)
- Τύπος οργανισμού (φιλανθρωπικός, μη κερδοσκοπικός, κερδοσκοπικός, κοινοτικός κ.λπ.)
- Χωρητικότητα (αριθμός υπαλλήλων, κάτοικοι, παιδιά, παρεχόμενες υπηρεσίες)
- Απόσταση/μετακινήσεις
- Φυσικό περιβάλλον (μέγεθος χώρου, χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων, υπαίθριος χώρος κ.λπ.)

Χρηματοδότηση έργου

Είναι σημαντικό να εξασφαλιστεί η κατάλληλη χρηματοδότηση και να θέτονται ρεαλιστικοί στόχοι. Ο αποτελεσματικός στρατηγικός προγραμματισμός, η συμμετοχή συνεργατών και η ευθυγράμμιση της διαγενεακής δραστηριότητας μπορούν να είναι καθοριστικοί παράγοντες για τη βιωσιμότητα.

Πάντα υπάρχουν δύσκολες αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν σχετικά με τη χρηματοδότηση και συγκεκριμένα προγράμματα που ενώνουν άτομα διαφορετικών ηλικιών ενδέχεται να υπερβαίνουν τις τρέχουσες ικανότητες πολλών οργανισμών.

Ενδέχεται να υπάρχουν διαθέσιμες επιδοτήσεις ή χρηματοδοτήσεις που βοηθούν στην ανάπτυξη, τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της διαγενεακής δραστηριότητας. Διαφορετικά, εξετάστε τρόπους εκτέλεσης με περιορισμένο προϋπολογισμό. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε δωρεάν έναν χώρο; Μπορεί το σχολείο να φέρνει τα παιδιά με τους δασκάλους τους; Μπορεί η δραστηριότητα να περιλαμβάνει δωρεάν πόρους; Υπάρχει κοινοτικό λεωφορείο ή εθελοντές που θα βοηθήσουν με τις μετακινήσεις;

5.3 Εφαρμογή

Επιλογή και ένταξη συμμετεχόντων

Η επιλογή και ένταξη συμμετεχόντων σε μια διαγενεακή δραστηριότητα είναι ένα από τα σημαντικότερα βήματα. Να θυμάστε πάντα τον στόχο της δραστηριότητας και πώς θα

ωφεληθούν από αυτόν. Γενικά, η αναλογία νεαρών ατόμων/ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την επίτευξη μιας επιτυχούς διαγενεακής δραστηριότητας.

Η επιλογή (ιδιαίτερα ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας) είναι φυσικά σημαντική ανάλογα με τη δραστηριότητα. Η κατανόηση των αναγκών των συμμετεχόντων είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση μιας θετικής έκβασης.

Πολλά άτομα δεν ταυτίζονται με την αναπηρία ή τη μεγαλύτερη ηλικία και αποθαρρύνονται από διαφημίσεις που εστιάζουν στην αναπηρία. Κατά την ένταξη νέων συμμετεχόντων, σκεφτείτε τη φρασεολογία που χρησιμοποιείτε και τα υλικά που διανέμετε. Είναι σημαντικό να ενισχύονται σαφή μηνύματα και να μην ξεχνάτε την προσβασιμότητα.

Πώς θα αποκτήσετε πρόσβαση και θα επιλέξετε τους συμμετέχοντες; Για παράδειγμα, για τα παιδιά μπορεί να χρησιμοποιηθούν οι γονείς ή το σχολείο/προσχολική αγωγή. Για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, μπορεί να γίνει επικοινωνία με το ίδιο το άτομο ή τον φροντιστή ή το προσωπικό του οίκου ευγηρίας.

Θα χρειαστεί επίσης να αποφασίσετε ποιοι θα ολοκληρώσουν την ένταξη των συμμετεχόντων: ο διευθυντής του οργανισμού σας ή το γενικό προσωπικό; Τι θα πουν ή πώς θα επικοινωνήσουν με τους συμμετέχοντες/οργανισμούς για να τραβήξουν το ενδιαφέρον τους;

Αφού αναπτύξετε τη διαδικασία ένταξης, θα πρέπει να σκεφτείτε ποια υλικά μάρκετινγκ θα χρειαστείτε για να «πουλήσετε» τη δραστηριότητά σας σε πιθανούς συμμετέχοντες.

Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν αφίσες, φυλλάδια, email, ενημερώσεις κ.λπ.

Εάν θα παράγετε και θα χρησιμοποιείτε εσείς τα υλικά μάρκετινγκ. Σκεφτείτε πού θα τοποθετηθούν οι αφίσες και το διαφημιστικό υλικό και ποιες προτροπές για δράση θα παρουσιάσετε στους συμμετέχοντες.

Στοιχεία που πρέπει να σκεφτείτε: Πολλά άτομα μεγαλύτερης ηλικίας χρησιμοποιούν παραδοσιακά μέσα επικοινωνίας για να ενημερωθούν για δραστηριότητες, π.χ. έντυπες εφημερίδες, ραδιόφωνο και τηλεόραση. Θα πρέπει επίσης να αναζητήσετε τρόπους για μεγιστοποίηση της προφορικής διάδοσης και χρήση ορισμένων μέσων κοινωνικής δικτύωσης (του Facebook συγκεκριμένα), αφισών και διαφημίσεων. Οι βασικοί influencer μπορεί να είναι επαγγελματίες υγείας, οικογένεια ή/και φίλοι.

Ενημέρωση συμμετεχόντων και διαδικασίες συλλογής δεδομένων

Είναι απαραίτητο, μετά την ένταξη των συμμετεχόντων, να γνωρίζουν πλήρως τον σκοπό του προγράμματος και τι περιλαμβάνει αυτό.

Προτείνεται καθεμία από τις ομάδες των συμμετεχόντων να ενημερωθεί ή να παρακολουθήσει συντονιστικές συνεδρίες.

Τα παραπάνω αποτελούν έναν εξαιρετικό τρόπο να γνωρίσετε τους συμμετέχοντες και να ξεκινήσετε να χτίζετε μια επικοινωνία μαζί τους, ώστε να αισθανθούν άνετα και να ενθουσιαστούν για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα.

Οι ενημερωτικές συνεδρίες μπορούν να πραγματοποιηθούν στην υφιστάμενη υπηρεσία τους ή κατά προτίμηση στην τοποθεσία όπου θα πραγματοποιηθεί το πρόγραμμα, προκειμένου οι συμμετέχοντες να εξοικειωθούν με τον χώρο και να νιώθουν άνετα την πρώτη ημέρα του προγράμματος.

Μια καλή ιδέα είναι να ετοιμάσετε ένα πακέτο υποδοχής για τους συμμετέχοντες, για να έχουν μια βάση αναφοράς (ειδικά για τους συμμετέχοντες μεγαλύτερης ηλικίας).

Καθώς τα παιδιά κάτω των 18 ετών δεν μπορούν να προσφέρουν συναίνεση, θα πρέπει να έχουν λάβει άδεια για τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα, από γονέα ή κηδεμόνα.

Είναι επίσης σημαντικό να θυμάστε ότι το παιδί έχει το δικαίωμα να επιλέξει εάν θα συμμετάσχει ή όχι. Παρότι ζητάμε την άδεια των γονέων, συχνά ξεχνάμε να ρωτήσουμε το παιδί αν θέλει να συμμετάσχει.

Να θυμάστε πάντα να ρωτάτε το παιδί αν θέλει να πάρει μέρος, για να μπορεί να αποσυρθεί, σε περίπτωση που δεν αισθάνεται άνετα.

Οι ενήλικες μεγαλύτερης ηλικίας μπορούν επίσης να θεωρηθούν ευπαθής ομάδα, όπως και αυτοί που πάσχουν από γνωστικό πρόβλημα ή υποβάθμιση και αδυνατούν να παράσχουν συναίνεση. Πριν από την έναρξη της δραστηριότητας, θα πρέπει να λαμβάνεται έγκριση από καθορισμένο κηδεμόνα.

Ένα έντυπο ενημέρωσης και συναίνεσης συμμετεχόντων χρησιμοποιείται για τη λήψη της γραπτής συναίνεσης κατόπιν ενημέρωσης. Αυτό το έντυπο θα πρέπει να περιλαμβάνει μια περιγραφή του στόχου της δραστηριότητας και όσων αναμένεται να πράξουν οι συμμετέχοντες. Θα πρέπει επίσης να προσδιορίζονται οι πιθανοί κίνδυνοι ή τα οφέλη για τους συμμετέχοντες. Τα έντυπα θα πρέπει να διατυπώνονται σε μη τεχνική, απλή γλώσσα για εύκολη κατανόηση.

Το επόμενο στάδιο είναι να διαπιστωθεί πώς θα συλλεχθούν τα δεδομένα. Σε αυτήν τη διαδικασία περιλαμβάνονται πληροφορίες όπως πηγή δεδομένων, ομάδες συμμετεχόντων και ημερομηνία συλλογής δεδομένων.

Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι για τη συλλογή δεδομένων, όπως οι εξής:

- Έρευνες (προκαταρκτική και επακόλουθη)
- Βίντεο
- Κλίμακες διάθεσης συμμετεχόντων (προκαταρκτική και επακόλουθη)
- Κόστος και προϋπολογισμοί

Ποικιλότητα δραστηριότητας διαγενεακής μάθησης

Αυτό είναι το πιο απολαυστικό μέρος. Πριν από κάθε δραστηριότητα/συνεδρία, τα μέλη της ομάδας θα πρέπει να συγκεντρώνονται για να ορίσουν έναν στόχο της συνεδρίας που θα ωφελήσει ενήλικες μεγαλύτερης ηλικίας και παιδιά, καθώς και για να σχεδιάσουν δραστηριότητες για την επίτευξη του ενδεδειγμένου μαθησιακού αποτελέσματος.

Ακολουθούν ορισμένοι παράγοντες που μπορούν να εξεταστούν:

Σχεδιασμός και προετοιμασία προγράμματος:

- Χρησιμοποιήστε ομάδες με ίσους αριθμούς ατόμων διαφορετικής ηλικίας
- Εκτελέστε το έργο σε ουδέτερο περιβάλλον (όπου είναι δυνατό)
- Παρέχετε συχνή επικοινωνία μεταξύ των συμμετεχόντων

Σχεδιασμός περιεχομένου/δραστηριότητας:

- Επιλέξτε μια δραστηριότητα που απαιτεί συνεργασία μεταξύ ηλικιακών ομάδων και μειώνει τον ανταγωνισμό
- Η ανταλλαγή στόχων μεταξύ δύο ομάδων είναι ένας τρόπος ενθάρρυνσης της συνεργασίας
- Σχεδιάστε δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την ανταλλαγή προσωπικών πληροφοριών (εάν ισχύει για τις ηλικιακές ομάδες)
- Επιτρέψτε ή ενθαρρύνετε τις ομάδες να μάθουν η μία για την άλλη σε ατομικό επίπεδο (και πάλι, εάν ισχύει για τις ηλικιακές ομάδες)

Σημεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη:

- Τα στερεότυπα (εικόνες και υποθέσεις για μια ομάδα) αναγνωρίζονται συχνά ευρέως στην κοινωνία και μπορεί να αλλάζουν δυσκολότερα και πιο αργά από τις προσωπικές στάσεις των ατόμων για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και την ηλικία.

Χαρακτηριστικά προς αποφυγή:

- Πατρωνάρισμα επικοινωνίας προς οποιονδήποτε συμμετέχοντα
- Επικοινωνία από ενήλικες μεγαλύτερης ηλικίας που είναι ιδιαίτερα προσωπική
- Άνισες ομάδες (σε μέγεθος ή κατάσταση)
- Καταστάσεις όπου τα άτομα μπορούν να αποφύγουν την επικοινωνία γενικά
- Καταστάσεις όπου μία ομάδα επικρατεί έναντι της άλλης
- Περιβάλλοντα που δεν είναι οικεία ή άνετα για κάποια ομάδα
- Καταστάσεις ή εργασίες που επιβεβαιώνουν τα αρνητικά στερεότυπα οποιασδήποτε ομάδας
- Παρατηρητές ή παριστάμενοι που δεν συμμετέχουν στο πρόγραμμα

Στο τέλος κάθε συνεδρίας, η ομάδα θα πρέπει να σκεφτεί τη δραστηριότητα/συνεδρία. Αναρωτηθείτε τα εξής:

- Πώς πήγε;
- Επιτεύχθηκε ο στόχος της συνεδρίας; Εάν ναι, σε ποιον βαθμό; Εάν όχι, γιατί όχι;
- Τι θα μπορούσε να είχε γίνει διαφορετικά;

- Χρειάστηκε να προσαρμόσετε το σχέδιο με οποιονδήποτε τρόπο για να αντιμετωπίσετε απρόσμενα ζητήματα κ.λπ.;

5.4 Παρακολούθηση, αξιολόγηση και βιωσιμότητα

Επιλογή μεθόδων και μέτρων για αξιολόγηση

Σκεφτείτε τη βιωσιμότητα από την αρχή και τις επιδράσεις ή τις επιπτώσεις που θα προκύψουν από την ολοκλήρωση της δραστηριότητας.

Αξιολόγηση:

- Όπου είναι δυνατό, αξιολογήστε το πρόγραμμα
- Εντοπίστε τα αποτελέσματα που έχει στόχο να επιτύχει το πρόγραμμα
- Εντοπίστε ή δημιουργήστε μέτρα για τη μέτρηση των αποτελεσμάτων

Να θυμάστε πάντα να αντιμετωπίζετε με εμπιστευτικό τρόπο τα σχόλια των συμμετεχόντων.

Η αξιολόγηση είναι κάτι που κάνουμε συνέχεια όταν εξετάζουμε τις δραστηριότητες και δεν χρειάζεται να αποτελεί μια συνεχή χρονοβόρα διαδικασία. Τείνουμε να την εφαρμόζουμε όταν κάτι δεν πάει καλά, αλλά είναι απαραίτητη και όταν οι δραστηριότητες εξελίσσονται θετικά.

Είναι εξίσου σημαντικό να σκεφτόμαστε τη διαφορά που έχει εξασφαλίσει η δραστηριότητα για τους συμμετέχοντες και όχι μόνο την ίδια τη δραστηριότητα.

Θα πρέπει να κάνετε ελέγχους σε προκαθορισμένα διαστήματα για να αξιολογείτε πώς εξελίσσονται τα πράγματα, εάν επιτυγχάνονται οι στόχοι της δραστηριότητας/συνεδρίας και εάν οι συμμετέχοντες εκθέτονται σε τυχόν επιπλέον κινδύνους ως συνέπεια της συμμετοχής στη δραστηριότητα/συνεδρία.

Ορισμένα θέματα που μπορεί να προκύψουν και να απαιτούν αντιμετώπιση είναι τα εξής:

- Διοργάνωση μετακινήσεων
- Απουσίες συμμετεχόντων από συνεδρίες
- Επάρκεια προσωπικού
- Πόροι – έλλειψη υλικών και εξοπλισμού
- Αίθουσα/τοποθεσία
- Διευκόλυνση δραστηριότητας – αδυναμία ένταξης των συμμετεχόντων

Είναι πολύ σημαντικό να παρακολουθούνται οι δραστηριότητες και οι συνεδρίες. Αυτό μπορεί να γίνει με διασκεδαστικό τρόπο, δημιουργώντας ένα τετράδιο ή λεύκωμα έργου με ιδέες για συνεδρίες, εικόνες και άλλα υλικά.

Εάν η δημιουργία ενός προγράμματος αποτελείται από πολλές δραστηριότητες/συνεδρίες σε ένα χρονικό διάστημα, είναι σημαντικό να διοργανώνεται κάτι ξεχωριστό την τελευταία ημέρα. Μπορεί να είναι ένα μικρό πάρτι ή μια γιορτή. Μπορείτε επίσης να απονεμίσετε σε

κάθε συμμετέχοντα ένα λεύκωμα με φωτογραφίες που τραβήχτηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Υπάρχουν πολλές μέθοδοι και μέτρα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση της δραστηριότητας/συνεδρίας, ανάλογα με τους συμμετέχοντες. Οι μέθοδοι αυτές περιλαμβάνουν τις εξής: Έρευνες, κλίμακες διάθεσης και γενικές ερωτήσεις που μπορούν να σας βοηθήσουν να αξιολογήσετε την επιτυχία.

Μέσω της υποστήριξης και της δέσμευσης των συνεργατών, οι διαγενεακοί συντονιστές μπορούν να αξιοποιήσουν την εξειδίκευσή τους και να βοηθήσουν στη διασφάλιση της βιωσιμότητας.

Διάδοση αποτελεσμάτων

Είναι σημαντικό να μοιραστείτε τις εμπειρίες και όσα μάθατε από τη δραστηριότητα/συνεδρία για να μεταφέρετε πληροφορίες και να συνεχίσετε να ενισχύετε την κατανόηση των διαγενεακών προγραμμάτων και τη βελτίωση της πρακτικής.

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να διαδώσετε τις εμπειρίες και όσα μάθατε, αλλά θα πρέπει να θυμάστε πάντα να εξασφαλίζετε άδεια πριν από την κοινοποίηση φωτογραφιών/βίντεο κ.λπ.

Η πρόσκληση μελών του τοπικού συμβουλίου σε μια δραστηριότητα είναι ένας καλός τρόπος για να διαπιστώσουν από πρώτο χέρι τα οφέλη και μπορεί να τους εμπνεύσει να αναζητήσουν τρόπους για να υποστηρίξουν περαιτέρω διαγενεακά προγράμματα και πρωτοβουλίες.

Για την ευρύτερη κοινότητα, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ενημερωτικά δελτία, μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή τα μέσα γενικά.

- **Ενημερωτικά δελτία:** Τα ενημερωτικά δελτία είναι ένας καλός τρόπος για να ενημερώσετε σχετικά με τις ενέργειές σας. Μπορούν να εξασφαλίσουν ενημέρωση του κοινού για την εξέλιξη ενός έργου και να επιδείξουν την αξία των διαγενεακών δραστηριοτήτων.
- **Μέσα κοινωνικής δικτύωσης:** Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να είναι αποτελεσματικά εργαλεία στη διάδοση της πληροφορίας σχετικά με τη δραστηριότητα/συνεδρία και τα αποτελέσματά της. Μια καλή παρουσία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να βοηθήσει στην ενημέρωση περισσότερων ατόμων για το έργο σας.
- **Γενικά μέσα:** Μέσα όπως εφημερίδες, ραδιοφωνικοί σταθμοί, τηλεοπτικά κανάλια και το διαδίκτυο αποτελούν εξαιρετικές διόδους για την ενημέρωση σχετικά με το διαγενεακό πρόγραμμά σας. Μπορείτε να ξεκινήσετε με τα τοπικά μέσα στην περιοχή σας, αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Οι δημοσιογράφοι μπορούν συχνά να υποβάλουν αιτήματα για συνεντεύξεις ή και να σας φωτογραφίσουν. Αυτό μπορεί να μοιάζει τρομακτικό αρχικά, αλλά η ενημέρωση για το έργο σας είναι απαραίτητη.

Στην εργασία με παιδιά και άτομα μεγαλύτερης ηλικίας «είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη την προστασία των παιδιών και μέτρα προφύλαξης κατά τη φωτογράφιση ή τη βιντεοσκόπηση παιδιών και νεαρών ατόμων. Η πιθανότητα κατάχρησης των εικόνων μπορεί

να μειωθεί όταν οι οργανισμοί γνωρίζουν τους πιθανούς κινδύνους και εφαρμόζουν κατάλληλα μέτρα.

Θα πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη οι επιπτώσεις της προστασίας δεδομένων στη δημιουργία, τη χρήση και την αποθήκευση εικόνων παιδιών και νεαρών ατόμων για χρήση από τον οργανισμό σας» (Αναφ. 1: NSPCC Learning). Θα πρέπει να χρησιμοποιείται πάντα αποποίηση ευθύνης και να υπογράφεται από τον συμμετέχοντα (άτομο μεγαλύτερης ηλικίας) ή τον κηδεμόνα/γονέα (παιδί) κατά τη λήψη φωτογραφιών ή βίντεο. Το έντυπο αποποίησης ευθύνης θα πρέπει επίσης να ενημερώνει τον συμμετέχοντα εάν οι εικόνες πρόκειται να χρησιμοποιηθούν σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης/γενικά μέσα κ.λπ. Νομικά, όλοι οι συμμετέχοντες θα πρέπει να μπορούν να επιλέξουν εάν συμφωνούν με τη χρήση των εικόνων τους για σκοπούς ενημέρωσης.

5.5 Παραδείγματα ορθής πρακτικής: Κατασκευές με τη φύση

Οι διαγενεακές δραστηριότητες μπορεί να είναι πολυποίκιλες, όπως και οι συμμετέχοντες. Ο όρος «διαγενεακός» μπορεί να αναφέρεται στη συμμετοχή ατόμων διαφόρων γενεών. Οι περισσότεροι θεωρούν ότι οι διαγενεακές δραστηριότητες αφορούν νεαρά παιδιά και άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Ωστόσο, ενδέχεται να αφορούν νεαρούς ενήλικες και άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

Ένα παράδειγμα είναι μια δραστηριότητα όπου νεαροί ενήλικες με διάφορες αναπηρίες συμμετείχαν σε μια δραστηριότητα με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

Μέσω στενής συνεργασίας με 2 οργανισμούς, συμφωνήθηκε η πραγματοποίηση της δραστηριότητας στο κέντρο φροντίδας που επισκέπτονταν νεαρά άτομα με αναπηρία. Ένα μίνι βαν οργανώθηκε να μεταφέρει τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας στον χώρο για τη δραστηριότητα. Μέσω του προγραμματισμού και της ανάπτυξης της δραστηριότητας αποφασίστηκε η πραγματοποίησή της σε τραπέζι, όπου θα μπορούσαν να συμμετάσχουν όλοι οι συμμετέχοντες. Η δραστηριότητα αφορούσε χειροτεχνία και κίνηση των συμμετεχόντων στον κήπο για τη συλλογή λουλουδιών και φύλλων. Τα λουλούδια και τα φύλλα τοποθετήθηκαν στη συνέχεια ανάμεσα σε 2 τεμάχια μουσελίνας και χτυπήθηκαν με μια πέτρα ή ένα βαρύ αντικείμενο για μερικά λεπτά. Στη συνέχεια, το ένα τεμάχιο μουσελίνας αφαιρέθηκε μαζί με τα λουλούδια/φύλλα, αφήνοντας ένα κομμάτι μουσελίνας με πολύχρωμα αποτυπώματα. Αυτό τοποθετήθηκε σε κορνίζα.

Η δραστηριότητα ήταν οικονομική στην εκτέλεση, προσβάσιμη για όλους, διασκεδαστική και περιλάμβανε αρκετή συζήτηση και αλληλεπίδραση στην ομάδα. Οι συμμετέχοντες είχαν επίσης ένα αναμνηστικό που μπορούσαν να πάρουν μαζί τους.

Για την επιτυχία της δραστηριότητας, και οι δύο οργανισμοί συνεργάστηκαν στενά για την πραγματοποίηση αξιολογήσεων κινδύνου, την οργάνωση του χώρου και της μετακίνησης και τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τα εργαλεία αξιολόγησης και διάδοσης που θα χρησιμοποιούνταν.

Η αξιολόγηση έλαβε χώρα με τη μορφή κλιμάκων διάθεσης. Στους συμμετέχοντες παρουσιάστηκαν πρόσωπα σε χαρτιά με διαφορετικές διαθέσεις. Οι συμμετέχοντες επέλεξαν αυτό που αποτύπωνε το συναίσθημά τους πριν από την πραγματοποίηση της δραστηριότητας. Η διαδικασία επαναλήφθηκε μετά τη δραστηριότητα.

Η διάδοση πραγματοποιήθηκε με τη μορφή ενημερωτικού δελτίου και μέσω κοινωνικής δικτύωσης (μετά τη λήψη εντύπων συναίνεσης με υπογραφή από τους συμμετέχοντες).

Μετά τη δραστηριότητα, οι 2 οργανισμοί συναντήθηκαν μία εβδομάδα αργότερα για να συζητήσουν τη δραστηριότητα και το πώς εξελίχθηκε. Συμφωνήθηκε ότι η δραστηριότητα είχε επιτυχία και θα ήθελαν να συνεχιστεί.

5.6 Μαθησιακές δραστηριότητες

1. ΟΝΟΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ή ΑΣΚΗΣΗΣ	Χορεύοντας στον καθρέφτη
ΧΡΟΝΟΣ	5 λεπτά
ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	Δραστηριότητα σε ζευγάρια.

ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	<ul style="list-style-type: none"> • Οι συμμετέχοντες θα βελτιώσουν: δύναμη, ισορροπία και ευελιξία. Ιδιαίτερα τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, αλλά και οι νεότεροι συμμετέχοντες. • Οι συμμετέχοντες θα αναπτύξουν επίσης εμπιστοσύνη και την ευθύνη να διατηρούν ο ένας τον άλλο ασφαλή. • Οι συμμετέχοντες θα βελτιώσουν τη συγκέντρωσή τους. • Ανάπτυξη επικοινωνίας μεταξύ των νεαρών ατόμων και των ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας.
ΥΛΙΚΑ	Ανοικτός χώρος
ΕΦΑΡΜΟΓΗ	<ol style="list-style-type: none"> 1) Δημιουργία διαγενεακών ομάδων, καθεμία με ένα νεαρό άτομο και έναν ενήλικο μεγαλύτερης ηλικίας 2) Ζητήστε από ένα μέλος να αναλάβει εθελοντικά τον ρόλο του «επικεφαλής». 3) Οι συμμετέχοντες θα σταθούν ή θα καθίσουν κοντά, στραμμένος ο ένας προς τον άλλον. 4) Ο επικεφαλής θα ξεκινήσει μια αργή κίνηση των χεριών, των ώμων, του κεφαλιού κ.λπ., ενώ το άλλο μέλος της ομάδας θα «καθρεφτίζει» τις κινήσεις του. 5) Μετά από ένα χρονικό διάστημα, το άλλο μέλος της ομάδας θα γίνει επικεφαλής και η διαδικασία θα επαναληφθεί. 6) Το αποτέλεσμα είναι ένας συγχρονισμένος χορός κινήσεων που μπορεί να βοηθήσει στη μείωση της έντασης και την ενίσχυση της συγκέντρωσης και της απόλαυσης.
2. ΟΝΟΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ή ΑΣΚΗΣΗΣ	Το έχετε κάνει ποτέ;
ΧΡΟΝΟΣ	Όσο θέλετε να διαρκέσει, χωρίς περιορισμούς
ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	Μπορεί να είναι δραστηριότητα σε ζευγάρια, αλλά λειτουργεί καλύτερα σε επίπεδο ομάδας
ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	<ul style="list-style-type: none"> • Για τους συμμετέχοντες αποτελεί έναν εξαιρετικό τρόπο να θυμηθούν και να μοιραστούν αναμνήσεις • Διέγερση του εγκεφάλου
ΥΛΙΚΑ	Διάφορες κάρτες που αναγράφουν θέματα.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ	<p>1) Κάθε άτομο στο ζευγάρι ή την ομάδα αφηγείται μια αληθινή ιστορία για ένα θέμα.</p> <p>2) Αυτές οι ιστορίες θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο λεπτομερείς.</p> <p>3) Ιδέες για θέματα: Έχετε ποτέ...</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Δει λιοντάρι ● Κολυπήσει ● Μπει σε βάρκα ● Πάει στην παραλία ● Δει τσίρκο ● Κερδίσετε ένα βραβείο ● Κατοικίδιο <p>Ζητήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη: Οι ενήλικες και τα παιδιά είναι πολύ πιθανό να έχουν αναμνήσεις για ορισμένα από τα θέματα. Εάν όχι, ενθαρρύνετε τους να επινοήσουν μια ιστορία. Κάθε άτομο στην ομάδα ή το ζευγάρι θα παίρνει τη σειρά του. Να θυμάστε ότι ορισμένοι συμμετέχοντες ενδέχεται να μην είναι τόσο ανοικτοί ή να διαθέτουν αρκετή αυτοπεποίθηση για να πάρουν μέρος.</p>
-----------------	---

5.7 Αξιολόγηση

- Έχετε σχεδιάσει και εφαρμόσει μια δραστηριότητα στο παρελθόν με την επαγγελματική ιδιότητά σας;
- Θα νιώθατε σιγουριά τώρα στον σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας δραστηριότητας διαγενεακής μάθησης; Εάν ναι, πώς και γιατί;
- Ποια πιστεύετε ότι είναι η σημαντικότερη πτυχή στον σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας δραστηριότητας διαγενεακής μάθησης;
- Τι μάθατε που δεν γνωρίζατε ή δεν ξέρατε πριν;

5.8 Βιβλιογραφία

[Photography and sharing images guidance | NSPCC Learning](#)

[5252d276ca45a-GWT brochure FINAL.pdf \(generationsworkingtogether.org\)](#)

6. Πώς διευκολύνονται οι δραστηριότητες διαγενεακής μάθησης;

6.1 Εισαγωγή και στόχοι

Κατά τη δημιουργία ενός θετικού μαθησιακού περιβάλλοντος ή την εφαρμογή οποιασδήποτε μαθησιακής δραστηριότητας είναι πολύ σημαντικό να εστιάζουμε στη στοχευόμενη δημογραφική ομάδα. Τα πάντα, όπως πολιτισμικό, κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο, που αφορούν προηγούμενες εμπειρίες της ζωής ενδέχεται να επηρεάσουν την επιτυχή δημιουργία και εφαρμογή της δραστηριότητάς σας. Ένα από τα συχνότερα και σημαντικά κριτήρια για μια στοχευόμενη δημογραφική ομάδα είναι η ηλικία. Η ηλικία επηρεάζει την πολυπλοκότητα, την ορολογία, την αισθητική και τη μεθοδολογία εφαρμογής μιας μαθησιακής δραστηριότητας και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Παρότι αυτό ισχύει για περιβάλλοντα με συγκεκριμένο ηλικιακό εύρος, ισχύει ακόμη περισσότερο για μαθησιακά περιβάλλοντα όπου υπάρχει πολύ μεγαλύτερο ηλικιακό εύρος και πραγματοποιείται διαγενεακή μάθηση. Για τους σκοπούς του παρόντος κεφαλαίου, θα ρίξουμε μια πιο κοντινή ματιά στην κάλυψη των αναγκών μιας διαγενεακής στοχευόμενης δημογραφικής ομάδας, αλλά και στους φραγμούς που ενδέχεται να παρατηρούνται, καθώς και στα εργαλεία υπέρβασής τους.

6.2 Αναγνώριση και υπέρβαση γενεακών φραγμών

Ποια είναι η δημογραφική ομάδα;

Κατ' αρχάς, ας ξεκινήσουμε εντοπίζοντας τη στοχευόμενη δημογραφική ομάδα αυτού του εγχειριδίου. Αφ' ενός, έχουμε μια στοχευόμενη ομάδα ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, σε ηλικία συνταξιοδότησης και άνω, και αφ' ετέρου παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Ας ξεκινήσουμε αναφερόμενοι στη στοχευόμενη ομάδα ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Εδώ πρέπει να λάβουμε υπόψη μια ζωή από εμπειρίες, τόσο όσον αφορά τις συναισθηματικές απαιτήσεις αλλά και τη σωματικότητα. Για παράδειγμα, οι δραστηριότητες που περιλαμβάνουν σωματική κίνηση ενδέχεται να αποδειχθούν δύσκολες, παρότι αυτό δεν θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο. Παράλληλα, οι δραστηριότητες που δεν παρέχουν αρκετή πνευματική διέγερση ενδέχεται να φαίνονται συγκαταβατικές.

Στο άλλο άκρο του ηλικιακού φάσματος έχουμε τη στοχευόμενη προσχολική ομάδα. Για τα παιδιά αυτής της ηλικίας, η γλώσσα, η λογική και οι λεπτές κινητικές δεξιότητες εξακολουθούν να αναπτύσσονται. Αυτό σημαίνει ότι υπερβολικά πολύπλοκα παιχνίδια θα είναι ενοχλητικά και όχι ψυχαγωγικά.

Διαγενεακές διαφορές: μια πιο επισταμένη ματιά

Ας αναλύσουμε προσεκτικότερα τις διαγενεακές διαφορές που είναι πιθανό να προκύψουν σε μια ανάμικτη ηλικιακή ομάδα.

Κατ' αρχάς, υπάρχει η σωματική πτυχή. Οι σωματικές διαφορές ανάμεσα σε ένα μικρό παιδί και έναν ενήλικο μεγαλύτερης ηλικίας είναι το πιο εμφανές σημείο. Ενώ τα παιδιά εξακολουθούν να αναπτύσσονται σωματικά, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας είναι πιθανό να

αντιμετωπίζουν σωματική φθίνουσα πορεία και τα προβλήματα που φέρνει αυτή. Ο τρόπος που αυτό εκδηλώνεται ως φραγμός διαφέρει από άτομο σε άτομο, αλλά, για παράδειγμα: τα παιδιά μπορούν να ωφελούνται από ενεργητικότερο σθένος, αλλά ειδικά για τα μικρότερα παιδιά, οι λεπτές κινητικές δεξιότητές τους συνεχίζουν να αναπτύσσονται. Το αντίστροφο ενδέχεται να διαπιστώνεται στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που αισθάνονται ληθαργικά ως προς την κίνηση όλου του σώματος, αλλά έχουν και μια ολόκληρη ζωή ανάπτυξης στοιχείων όπως ο συντονισμός χεριού-ματιού ή οι επιδέξιες κινήσεις χεριών. Στην πραγματικότητα, τα παραπάνω αποτελούν γενικεύσεις και ενδέχεται να μην είναι πάντα προφανείς οι διαγενεακές διαφορές. Για παράδειγμα, σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που πάσχουν από αρθρίτιδα, η επιδεξιότητα μπορεί να είναι εξαιρετικά δύσκολη ή και αδύνατη.

Άλλη μια έντονη διαφορά μεταξύ των νέων ατόμων και των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας είναι η ψυχική ανάπτυξή τους. Είναι αυτονόητο ότι τα παιδιά βρίσκονται σε ένα πολύ κρίσιμο στάδιο της ψυχικής ανάπτυξής τους, στο οποίο αντιμετωπίζουν συνεχή ψυχικά ερεθίσματα από νέα περιβάλλοντα και εμπειρίες. Χωρίς την κατάλληλη φροντίδα, αυτό μπορεί να δημιουργήσει ενόχληση μέσω της υπερέκθεσης: όταν ένα παιδί ενδιαφέρεται να μάθει μια νέα δραστηριότητα, χρειάζεται χρόνος, υπομονή και σταδιακά βήματα, διαφορετικά η εμπειρία ενδέχεται να το αποθαρρύνει. Για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, παρότι έχουν πίσω τους μια ζωή από εκπαιδευτικές εμπειρίες οι οίκοι ευγηρίας μπορεί να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον ψυχικής στέρσης, εάν δεν ληφθούν προληπτικά μέτρα. Σε ορισμένα σενάρια, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ενδέχεται να δυσκολεύονται να εντοπίσουν κίνητρα για περισσότερο ψυχικά διεγερτικές δραστηριότητες, γιατί ενδέχεται να τις θεωρούν συγκαταβατικές.

Αυτό μας φέρνει στην τελευταία μεγάλη διαγενεακή διαφορά που συχνά παρουσιάζεται, τη συναισθηματική ανάπτυξη.

Ενεργά μέτρα υπέρβασης των διαγενεακών δυσκολιών

Τώρα που εντοπίσαμε τις συνήθεις διαγενεακές διαφορές που ενδέχεται να παρατηρούνται στη στοχευόμενη ομάδα, ας δούμε μερικούς τρόπους να τις αντιμετωπίσουμε.

Αρχικά, όταν είμαστε αντιμέτωποι με μια ομάδα ανάμεικτων ικανοτήτων, ο ευκολότερος τρόπος για να διασφαλίσουμε την προσβασιμότητα μιας δραστηριότητας είναι η εφαρμογή μεταβλητού επιπέδου δυσκολίας. Αυτό μπορεί να γίνει με τη χρήση ευκολότερου λεξιλογίου ή λιγότερων κρίσιμων βημάτων, προτού προστεθούν σταδιακά περισσότερες παράμετροι για την αύξηση της πρόκλησης. Για παράδειγμα, όταν παίζετε ένα παιχνίδι μνήμης, μπορείτε να ξεκινήσετε με λίγα στοιχεία που θα πρέπει να θυμάται ο παίκτης, αυξάνοντας τον αριθμό ανάλογα με την επιτυχία του. Το ίδιο μπορεί να γίνει με τα ομαδικά παιχνίδια, είτε προσαρμόζοντας το ίδιο το παιχνίδι είτε δημιουργώντας ισορροπημένες ομάδες, ώστε καμία ομάδα να μην έχει πλεονέκτημα.

Άλλος ένας τρόπος υπέρβασης αυτών των διαγενεακών φραγμών είναι να διασφαλίζεται ότι το μαθησιακό περιβάλλον είναι προσβάσιμο και καλύπτει τις ανάγκες της στοχευόμενης ομάδας. Αυτό σημαίνει ότι κατά την πραγματοποίηση της δραστηριότητας θα πρέπει να λαμβάνονται πάντα υπόψη στοιχεία όπως οι σωματικές ή οι νοητικές αναπηρίες. Για παράδειγμα, αυτό μπορεί να γίνει διασφαλίζοντας ότι τα παιχνίδια που απαιτούν σωματική δραστηριότητα μπορούν να παιχτούν και από άτομα σε αναπηρικό αμαξίδιο ή μια δραστηριότητα που απαιτεί πνευματική οξύτητα να περιλαμβάνει προβλέψεις για παίκτες με ΔΕΠΥ.

Τέλος, ο σχεδιασμός των ίδιων των δραστηριοτήτων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τον χειρισμό των διαγενεακών δραστηριοτήτων. Αυτό μπορεί να γίνει με στοιχεία όπως η επιλογή χρωμάτων, για να καλύπτονται παίκτες με αχρωματοψία ή η χρήση Μπράιγ στις κάρτες λεξιλογίου ή μεγαλύτερων κομματιών παιχνιδιών για να καλύπτονται οι παίκτες με ελλιπή συντονισμό χεριού-ματιού.

6.3 Δημιουργία αποτελεσματικής κοινωνικής αλληλεπίδρασης

Η σημασία της εισαγωγής

Για να αντιμετωπιστούν οι διαγενεακοί φραγμοί, παρότι μπορούμε να επηρεάσουμε τη διαδικασία, τελικά η ίδια η πράξη θα πρέπει να προέρχεται από τη στοχευόμενη ομάδα. Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα νεαρά παιδιά θα πρέπει να συμμετάσχουν σε σημαντικές κοινωνικές επαφές για την υπέρβαση αυτών των φραγμών. Η δική μας δουλειά είναι η διευκόλυνση αυτής της αλληλεπίδρασης.

Η φυσική αντίδραση μεταξύ ξένων σε ένα νέο περιβάλλον είναι η εσωστρέφεια. Για να ξεκινήσει η κοινωνική αλληλεπίδραση είναι σημαντικό να εστιάζουμε σε ένα εισαγωγικό στάδιο. Όταν γίνεται σωστά, η χρήση μιας δραστηριότητας που «σπάει τον πάγο» μπορεί να δημιουργήσει γρήγορα μια χαλαρή ατμόσφαιρα η οποία, με τη σειρά της, θα οδηγήσει σε φυσικότερες αλληλεπιδράσεις και θα ενισχύσει την απόλαυση περισσότερων δραστηριοτήτων.

Οι εισαγωγικές δραστηριότητες είναι συχνά απλές, μη ανταγωνιστικές και επιτρέπουν γρήγορα και στα δύο μέρη (σε αυτήν την περίπτωση, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα νεαρά παιδιά) να δημιουργήσουν μια αίσθηση στην προσωπικότητα του άλλου και να αισθανθούν πιο χαλαρά.

Δημιουργία ενός ασφαλούς μαθησιακού περιβάλλοντος

Όταν εργαζόμαστε με μια διαγενεακή ομάδα είναι σημαντικό να δημιουργείται ένα ασφαλές περιβάλλον για την ομάδα. Όταν δημιουργούμε ένα περιβάλλον όπου οι συμμετέχοντες αισθάνονται άνετα σωματικά και συναισθηματικά, θα μπορούν να δεσμευτούν στη δραστηριότητα και να απολαύσουν τη μεγαλύτερη επιβράβευση.

Η δημιουργία αυτού του περιβάλλοντος δεν είναι τόσο εύκολη όσο φαίνεται αρχικά. Κατ' αρχάς, θα πρέπει να έχουμε ένα συναισθηματικά ασφαλές και θετικό περιβάλλον. Αυτό ξεκινάει με τον ίδιο τον εργαζόμενο μέριμνας, που πρέπει να έχει θετική διάθεση και εκφραστική προσωπικότητα, καθώς είναι το πρώτο άτομο στο περιβάλλον που θα στραφούν οι συμμετέχοντες. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο για τα παιδιά, καθώς σε τόσο νεαρή ηλικία τα παιδιά χρειάζονται μια ισχυρή ενήλικη φιγούρα που μπορούν να εμπιστευτούν. Πέραν αυτών, όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον, θα πρέπει να είναι καλά φωτισμένο, ευρύχωρο και ζεστό, χωρίς περιττά αντικείμενα.

6.4 Προώθηση ποικιλότητας, ένταξης και ισότητας

Αναγνώριση των πολυποίκιλων αναγκών

Τώρα που συζητήσαμε εκτεταμένα τους κοινούς διαγενεακούς, κοινωνικούς και

περιβαλλοντικούς φραγμούς που ενδέχεται να υφίστανται σε μια θετική εμπειρία για τη στοχευόμενη ομάδα, ας δούμε τους εξωτερικούς φραγμούς που ενδέχεται να παρουσιάζονται.

Εκτός της ηλικίας, η μεγαλύτερη παραλλαγή ανάμεσα στους συμμετέχοντες στη στοχευόμενη ομάδα είναι το υπόβαθρό τους. Τα πάντα, από το πολιτισμικό, το οικονομικό και το κοινωνικό υπόβαθρο, την εκπαίδευση και τις συνθήκες διαβίωσης έχουν πολυποίκιλες και σύνθετες επιπτώσεις στις ανάγκες και τις προσδοκίες του συμμετέχοντα. Για τα νεότερα παιδιά στη στοχευόμενη ομάδα, παρότι μπορεί να φαίνονται πολύ μικρά σε ορισμένες από αυτές τις πτυχές ώστε να επηρεαστούν οι ανάγκες τους, το υπόβαθρο των γονέων τους έχει ισχυρή επίπτωση στην ανάπτυξη και τις ανάγκες τους.

Κάτι άλλο που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων σε ένα ασφαλές μαθησιακό περιβάλλον είναι πιθανές αναπηρίες που μπορεί να έχει η στοχευόμενη ομάδα. Έχουμε ήδη αναφερθεί σύντομα σε αυτό το θέμα, αλλά η κάλυψη των αναγκών των συμμετεχόντων με αναπηρίες είναι πολύ μεγάλης σημασίας. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η δημιουργία δραστηριοτήτων έχοντας κατά νου τις αναπηρίες προσφέρει ένα ενταξιακό περιβάλλον που διασφαλίζει ότι κανένας συμμετέχοντας της στοχευόμενης ομάδας δεν θα μείνει εκτός μιας δραστηριότητας. Δημιουργώντας και οργανώνοντας μια δραστηριότητα που λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των συμμετεχόντων με αναπηρίες, δημιουργείται ένα ενταξιακό περιβάλλον.

Όσον αφορά τις κοινωνικές διαφορές που ενδέχεται να προκύψουν κατά τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων, φραγμοί όπως η μητρική γλώσσα, τα κοινωνικά πρότυπα, οι παραδόσεις, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις και το φύλο επηρεάζουν τι θεωρούν οι συμμετέχοντες αποδεκτή συμπεριφορά και, ίσως το σημαντικότερο, τι θεωρούν προσβλητικό ή μη αποδεκτό. Για να αντιμετωπιστούν τα παραπάνω, είναι καλύτερο κατά τη δημιουργία και την πραγματοποίηση μιας δραστηριότητας να λαμβάνονται υπόψη οι επιπτώσεις του λεξιλογίου που χρησιμοποιείται, καθώς και στοιχεία όπως οι εικόνες και η αισθητική για να αποτρέπεται η αίσθηση προσβολής για οποιονδήποτε συμμετέχοντα ή η δημιουργία τριβής στην ομάδα εστίασης.

Διαλύοντας τους τοίχους

Τώρα που εντοπίσαμε τους φραγμούς που ενδέχεται να παρουσιαστούν κατά τη δημιουργία και την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων για την ομάδα-στόχο, πώς μπορούμε να λειτουργήσουμε ως θετική δύναμη που θα σταματήσει αυτούς τους φραγμούς;

Κατ' αρχάς, ως εργαζόμενος μέριμνας, οφείλετε να δίνετε το παράδειγμα για την ομάδα-στόχο. Ενεργώντας με ενσυναίσθηση και αποδοχή κατά τον συντονισμό των δραστηριοτήτων και την αλληλεπίδραση με τους συμμετέχοντες, δημιουργείτε ταυτόχρονα προσδοκίες για την ομάδα-στόχο και δίνετε το παράδειγμα που θα ακολουθήσει για την εκπλήρωση αυτών των προσδοκιών. Καλύπτοντας τις ανάγκες της ομάδας-στόχου εκφράζετε επίσης τις ανάγκες σας, όσον αφορά τη θετική κοινωνική συμμετοχή των εμπλεκόμενων.

Τέλος, το καλύτερο εργαλείο που έχετε στη διάθεσή σας όσον αφορά τον συντονισμό μιας ενταξιακής και θετικής κοινωνικής εμπειρίας είναι ο τρόπος με τον οποίο δημιουργείτε και συντονίζετε τις δραστηριότητες της ομάδας-στόχου σας. Όπως αναφέρθηκε ήδη, ο καλύτερος τρόπος για να δημιουργηθεί μια ενταξιακή εμπειρία είναι προσαρμόζοντας τις δραστηριότητές σας στις ανάγκες και τις προσδοκίες της ομάδας-στόχου σας. Η παρακάτω

ενότητα θα σας βοηθήσει να κάνετε ακριβώς αυτό.

6.5 Παραδείγματα ορθής πρακτικής: Δημιουργία παιχνιδιών με μεταβλητά επίπεδα δυσκολίας

Ας συζητήσουμε πώς οι διαγενεακές δραστηριότητες στοχεύουν δύο συγκεκριμένες γενεακές ομάδες: Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (65+) και τα μικρά παιδιά (4-5 ετών). Για να προσαρμοστούν τα παιχνίδια σύμφωνα με αυτές τις δύο συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη τις σωματικές και νοητικές συνθήκες τους, για να δημιουργήσουμε παιχνίδια με διάφορα επίπεδα δυσκολίας και προσαρμόσιμα παιχνίδια που ανταποκρίνονται στις συνθήκες τους.

Αν θέλουμε να δημιουργήσουμε διαγενεακές δραστηριότητες, είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, όπως η απώλεια μνήμης, και τα σωματικά προβλήματα λόγω της ηλικίας τους (αδυναμία κίνησης, ασθένειες...). Είναι επίσης απαραίτητο να προσαρμοστούν οι δραστηριότητες σύμφωνα με τα παιδιά, ώστε και οι δύο γενιές, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα παιδιά, να μπορούν να απολαύσουν τα παιχνίδια και τον χρόνο που περνούν μαζί.

Σχετικά με τα παιδιά απαιτείται προσοχή στη δημιουργία παιχνιδιών κατάλληλων για τον βαθμό προσοχής και τη συγκέντρωσή τους. Πράγματι, τα παιδιά ενδέχεται να έχουν διαφορετικά επίπεδα συγκέντρωσης, σύμφωνα με διάφορες μεταβλητές. Σε αυτήν την προοπτική, τα παιχνίδια με διαφορετικά επίπεδα δυσκολίας μπορούν να βοηθήσουν στην προσαρμογή αυτού του στοιχείου, μειώνοντας και αυξάνοντας το επίπεδο σύμφωνα με την κατάσταση και τις συνθήκες των παιδιών.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα στοιχεία, ένα ερώτημα θα πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο της προσοχής μας: τι κάνουμε στο παιχνίδι για να του εξασφαλίσουμε διαφορετικά επίπεδα δυσκολίας;

Κατ' αρχάς, όπως είπαμε προηγουμένα, η δημιουργία παιχνιδιών με μεταβλητά επίπεδα δυσκολίας είναι θεμελιώδους σημασίας για να εξασφαλιστεί ο χαρακτήρας ένταξης. Για να το κάνουμε αυτό, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ως παράδειγμα το παιχνίδι της «Μνήμης»: Πράγματι, αυτό το παιχνίδι με πολλά ζευγάρια που πρέπει να εντοπιστούν μπορεί να περιλαμβάνει αρκετά επίπεδα δυσκολίας. Μπορείτε να ξεκινήσετε με δέκα ζευγάρια και στη συνέχεια να αυξήσετε το επίπεδο προσθέτοντας δέκα ακόμη κάρτες, άρα είκοσι συνολικά κ.ο.κ. Διαφορετικά επίπεδα δυσκολίας μπορούν επίσης να εφαρμοστούν στο παιχνίδι «Ψάρια». Οι συμμετέχοντες θα πρέπει να ακολουθήσουν την αλληλουχία των χρωμάτων και την κατεύθυνση των βελών στο χαρτί, για να τοποθετήσουν τα ψάρια σε μία γραμμή. Αυτό το παιχνίδι λογικής χρησιμοποιεί γενικά τέσσερα χρώματα σε μία γραμμή. Αλλά αν θέλουμε να συμπεριλάβουμε αρκετά επίπεδα δυσκολίας στο παιχνίδι, μπορούμε να ξεκινήσουμε με χαμηλότερο αριθμό χρωμάτων και βελών (δύο χρώματα και δύο βέλη) καθώς και αριθμό γραμμών (μία έως δύο γραμμές για αρχή), αντί για τον συνήθη αριθμό των τεσσάρων γραμμών, με σκοπό να αυξήσουμε αυτά τα στοιχεία εάν το επίπεδο μπορεί να είναι υψηλότερο.

Τα μεταβλητά επίπεδα δυσκολίας δεν σημαίνουν πάντα ότι το επίπεδο κάθε παιχνιδιού πρέπει να είναι το ίδιο για τα μικρά παιδιά και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Πράγματι,

ορισμένα παιχνίδια μπορεί να είναι ευκολότερα για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας παρά για τα παιδιά, ενώ κάποια να είναι πιο εύκολα για τα νεαρά άτομα παρά για τους ενήλικες μεγαλύτερης ηλικίας. Έχοντας υπόψη αυτό το στοιχείο, ένα παιχνίδι όπως το «Τι βλέπω με το μάτι μου», που αποτελεί παιχνίδι παρατήρησης, μπορεί να περιλαμβάνει διαφορετικά επίπεδα βάσει της ηλικίας των συμμετεχόντων που πρέπει να μαντέψουν το αντικείμενο ή το άτομο που πρέπει να βρεθεί: σκοπός του παιχνιδιού είναι να βρεθεί το αντικείμενο ή το άτομο που περιγράφει ο συμμετέχων στο δωμάτιο. Για να υπάρχει ισότητα στην εκτέλεση της δραστηριότητας, τα παιδιά μπορούν να επιλέξουν ένα δυσκολότερο αντικείμενο για να εντοπιστεί από ό,τι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ενώ τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας μπορούν να επιλέξουν ένα ευκολότερο αντικείμενο για τα παιδιά. Το αντίθετο μπορεί να εφαρμοστεί σε περισσότερες σωματικές δραστηριότητες. Καθώς τα παιδιά μπορούν να έχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες μετακίνησης από τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η σημασία της προσαρμογής και της διευκόλυνσης του επιπέδου δραστηριότητας για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ενώ το επίπεδο για τα παιδιά παραμένει το ίδιο όπως το αρχικό επίπεδο του παιχνιδιού ή μπορεί να είναι ακόμη υψηλότερο, αν είναι δυνατό.

Ωστόσο, είναι σημαντικό να διατηρούμε υπόψη ότι όλα τα παιχνίδια μπορούν να προσαρμοστούν με μεταβλητά επίπεδα δυσκολίας. Αυτό δεν αφορά μόνο τα παραδείγματα που δώσαμε και οι εργαζόμενοι στη μέριμνα θα πρέπει πάντα να αναζητούν νέα επίπεδα δυσκολίας.

Καθώς τώρα ξέρουμε ότι μπορούμε να προσθέσουμε μεταβλητά επίπεδα δυσκολίας στα παιχνίδια, μπορούμε να αναρωτηθούμε τι θα προσφέρει αυτή η μέθοδος. Ποιο είναι το όφελος δημιουργίας διαφόρων επιπέδων δυσκολίας;

Να επιτρέψουμε στους συμμετέχοντες να περάσουν χρόνο μαζί σε έναν ασφαλή χώρο, έναν χώρο όπου αισθάνονται αρκετά άνετα για να εξελιχθούν. Αυτή η προσέγγιση είναι καλός τρόπος για να εξασφαλιστούν διασκεδαστικές και ενταξιακές στιγμές και για τις δύο γενιές. Είναι επίσης ένας απλός τρόπος για να διευκολυνθεί η διαγενεακή μάθηση με προσαρμογή των επιπέδων σύμφωνα με τους συμμετέχοντες. Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη το διαφορετικό, προσωπικό υπόβαθρό τους, τις προσωπικές ανάγκες τους και τις προσωπικές συνθήκες τους.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να λάβουμε υπόψη πώς αισθάνονται τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα παιδιά κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων. Νιώθουν άνετα; Αφού εξεταστεί αυτή η μεταβλητή, μπορεί να εφαρμοστεί η επιλογή αύξησης του επιπέδου των παιχνιδιών και να δημιουργηθεί κάτι δυσκολότερο. Επομένως, είναι σημαντικό να διατηρούμε υπόψη ότι οι δραστηριότητες δεν αφορούν απαραίτητα το επίπεδο αλλά και τη δημιουργία ενός ασφαλούς και απολαυστικού περιβάλλοντος για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και μικρά παιδιά.

6.6 Μαθησιακή δραστηριότητα

ΟΝΟΜΑ	Παγκόσμιο καφέ
-------	----------------

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ Ή ΑΣΚΗΣΗΣ	
ΧΡΟΝΟΣ	20-30 λεπτά
ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩ Ν	Έως 5 συμμετέχοντες ανά τραπέζι
ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	<p>Αυτή η δραστηριότητα αποτελεί μια καλή άσκηση που επιτρέπει σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και παιδιά να πραγματοποιήσουν συζητήσεις για ένα ή πολλά θέματα.</p> <p>Στο τέλος της δραστηριότητας, οι συμμετέχοντες:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Θα έχουν συστηθεί -Θα έχουν αποκτήσει εξοικείωση με τους άλλους συμμετέχοντες -Θα έχουν δημιουργήσει έναν συναισθηματικό δεσμό -Θα έχουν εκφράσει προσωπικές απόψεις σε ασφαλές περιβάλλον
ΥΛΙΚΑ	<ul style="list-style-type: none"> -Τραπέζι -Φαγητό (φρούτα, κέικ...) -Ίσως ένα άτομο που θα συντονίζει τη συζήτηση
ΕΦΑΡΜΟΓΗ	<p>Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα μικρά παιδιά μπορούν να καθίσουν στο τραπέζι για να συζητήσουν ένα θέμα. Για να έχει νόημα η δραστηριότητα, είναι καλύτερο να αποφεύγονται οι μεγάλες ομάδες στο ίδιο τραπέζι και να χωρίζονται οι συμμετέχοντες σε μικρές ομάδες με έως 5 άτομα (2 παιδιά, 3 άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή το αντίθετο, 3 παιδιά και 2 άτομα μεγαλύτερης ηλικίας).</p> <p>Το θέμα μπορεί να επιλεγεί από τους συμμετέχοντες. Το θέμα μπορεί να είναι διαφορετικό κάθε φορά που πραγματοποιείται η δραστηριότητα και να δημιουργεί έναν σύνδεσμο μεταξύ των παιδιών και των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Επομένως, είναι σημαντικό να επιλέγεται ένα εύκολο θέμα, το οποίο θα μπορεί να συζητηθεί και από τις δύο γενιές. Μπορούν να γίνουν ερωτήσεις σχετικές με τις προσωπικές απόψεις, όπως οι εξής: Ποιο είναι το αγαπημένο σας παιχνίδι; Ποια είναι τα χόμπι σας; Μια επιλογή είναι επίσης τα παιδιά και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας να μιλήσουν για τη μέρα ή την εβδομάδα τους ή τι σκέφτονται εκείνη τη στιγμή, οδηγώντας σε ανοικτές ερωτήσεις: Πώς ήταν η εβδομάδα σας ως</p>

	<p>τώρα; Τι κάνατε;</p> <p>Στόχος της δραστηριότητας είναι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα παιδιά να μοιραστούν μια στιγμή μαζί, για να γνωριστούν και να δημιουργήσουν όρια σε ένα ασφαλές περιβάλλον. Έτσι, θα πρέπει να θυμόμαστε ότι το θέμα δεν χρειάζεται να είναι ιδιαίτερα συγκεκριμένο ή δύσκολο. Το σημαντικό είναι να καταφέρουμε να κάνουμε τους συμμετέχοντες να μιλήσουν όλοι μαζί για οποιοδήποτε θέμα και να δημιουργήσουν έναν συναισθηματικό δεσμό. Μια ενδιαφέρουσα ιδέα είναι να προσφέρουμε έναν «συντονιστή» (για παράδειγμα έναν εργαζόμενο στη μέριμνα) που θα εφαρμόζει και θα ηγείται της συνομιλίας. Ο συντονιστής μπορεί επίσης να βεβαιωθεί ότι όλοι συμμετέχουν στη συζήτηση, χωρίς όμως να ασκεί πίεση σε παιδιά ή άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, θέτοντας απευθείας ερωτήματα σε κάποιον ή προσπαθώντας να τραβήξει την προσοχή του. Καθώς όμως αυτή η άσκηση είναι ένας τρόπος για να δημιουργηθεί ένα άνετο περιβάλλον για τους συμμετέχοντες, είναι πολύ σημαντικό να μην επιμένουμε όταν ένας συμμετέχων δεν θέλει να εμπλακεί και απλώς να φροντίζουμε ότι το παιδί ή το άτομο μεγαλύτερης ηλικίας δεν εστιάζει υπερβολικά σε κάτι άλλο και συνεχίζει να συμμετάσχει με έμμεσο τρόπο, ακούγοντας τους άλλους.</p> <p>Στο τέλος της δραστηριότητας ή κατά τη διάρκειά της, οι συμμετέχοντες μπορούν να φάνε κέικ ή οποιοδήποτε άλλο φαγητό για να δημιουργηθεί ένα άνετο περιβάλλον και για τις δύο γενιές. Ζεστά ροφήματα ή χυμοί μπορούν επίσης να σερβιριστούν στους συμμετέχοντες.</p>
--	--

6.7 Αξιολόγηση

- Έχετε αντιμετωπίσει δυσκολίες κατά την εργασία με διαγενεακές ομάδες;
- Πώς θα εντοπίζατε τις διαφορετικές ανάγκες ενός μεμονωμένου συμμετέχοντα και της διαγενεακής ομάδας συνολικά;
- Ποιες προκλήσεις προκύπτουν κατά την εφαρμογή μιας δραστηριότητας με μεταβλητά επίπεδα δυσκολίας και πώς εργάζεστε για να τις υπερβείτε;

6.8 Βιβλιογραφία

The concept of the World Café. <http://www.theworldcafe.com/key-concepts-resources/world-cafe-method/>

Best Friends

bestfriendsproject.eu

Επισκεφθείτε το
σελίδα στο *Facebook*

symplexis

pistes solidaires

Kindervilla

Με συγχρηματοδότηση από το
πρόγραμμα «Erasmus+»
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην παραγωγή της παρούσας έκδοσης δεν συνιστά αποδοχή του περιεχομένου, το οποίο αντικατοπτρίζει αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών, και η Επιτροπή δεν μπορεί.